

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Den mobile kroppen

En kroppsfenomenologisk studie av (re)orienteringspraksiser blant russiske kvinnelige migranter i Finnmark

—
Tatiana Wara

Avhandling levert for graden Philosophiae Doctor – September 2016

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for Sosiologi, Statsvitenskap og Samfunnsplanlegging

DEN MOBILE KROPPEN

En kroppsfenomenologisk studie av (re)orienteringspraksiser blant russiske kvinnelige migranter i Finnmark

Tatiana Wara

Avhandling levert for graden Philosophiae Doctor

September 2016

Forsidebilde av Nina Lockertsen Walthinsen.

Sammendrag

Avhandlingen studerer russiske kvinner som har bosatt seg i Finnmark, og har fokus på deres kjønnede fortellinger om hverdagsliv og tilknytning i nord. Avhandlingen bygger på feltarbeid i en by i Finnmark i perioden 2012-2015, og inneholder tre artikler som på ulike måter tar oss inn i russiske kvinners fortellinger om deres feminine prosjekter i Nord-Norge. Avhandlingen undersøker videre hvordan effektene av de negative mediefortellingene i Nord-Norge på slutten av 1990-tallet, sammen med informantenes erfaringer fra barndom og voksenliv i Sovjet, og senere Russland, får betydning for russiske kvinnelige migranternes kjønnete (re)orienteringspraksiser og tilknytningsprosjekter i Finnmark.

Hovedproblemstillingen undersøker *hvordan russiske kvinnelige migranternes (re)orienteringspraksiser tar form i skjæringspunktet mellom deres barndom (i Russland) og deres nåværende hverdagsliv (i Norge)?* Med begrepet (re)orienteringspraksiser søker jeg å gripe hvordan informantene orienterer seg rundt det norske, og hva de artikulere som særlig utfordrende i sine bestrebelser for å skape tilknytning på sitt nye bosted. Dette utdypes på ulike måter i avhandlingens tre artikler relatert til henholdsvis klesspraksiser, poetiske fortellinger om natur og naturbruk, samt fortellinger om *sopp*praksiser. Avhandlingen tar i bruk Merleau-Pontys fenomenologiske tenkning om den mobile og levende kroppen i kombinasjon med en interseksjonell tilnærming. Avhandlingen fokuserer på fortellinger om kvinnelige migrantkropper, både kropper som «skiller seg ut» som «markerte», og kropper som passerer som «nøytrale». I artikkel 1, nyanserer jeg hvordan klesspraksiser tolkes, benyttes og tilpasses til stedsrelaterte måter, og hvordan sosiale kategorier som feminitet, nasjonalitet, alder og migrasjonsstatus samvirker med både majoriserende og minoriserende praksiser. Artikkel 2, bidrar til å bedre forstå hvordan russisk feminitet etableres i møter med majoritetens kjønnsforståelser. Gjennom å trekke veksler på begrepet translokalitet (Anthias 2008) viser analysen i artikkel nummer 3 hvordan mine informanter posisjonerer seg som russiske kvinner i Finnmark gjennom fortellinger og praksiser relatert til sopp. Tilnæringsmåten legger til rette for å utforske feminitet som en levd, relasjonell og situert erfaring gjennom å vise hvordan russiske migranternes kroppsliggjorte måter å være i verden på blir utfordret når de flyttet til et nordnorsk sted preget av lokale «minoriserende» og «majoriserende» praksiser.

FORORD

Forst jeg vil takke Prosjekt Mobile Lifestyles ledet av Siri Gerrard, som har gitt finansiering og dermed gjort det mulig for meg å starte på dette spennende, utfordrende og (re)orienterende løp. I tillegg vil jeg takke forskningsgruppen Mobile Lifestyles, særlig Mai Camilla Munkejord, Halldis Valestrand, Marit Aura, Ingrid Kielland, Lisa Nordbrønd og Paul Pedersen for deres faglig støtte og konstruktive tilbakemeldinger.

En varm takk til alle mine informanter og mine fantastiske hovedinformanter – uten dere det ville ikke vært skrevet denne avhandlingen!

Tusen takk til Mai Camilla Munkejord for alt du *var* under hele prosessen, jeg ville ikke klart det uten din varme og stødig hånd som ledet meg trygt i mål og gitt til meg vinger til å fly! Ord strekker ikke til – jeg føler meg både heldig og privilegert. Jeg har lært utrolig mye av denne inspirerende og givende samarbeid med deg.

Takk til Halldis Valestrand for gode litteraturforslag, dine skarpe kommentarer og stor hjelp til å strukturere innledningskapittelet. Takk til Sissel Eriksen for din tilstedeværelse, gjennomlesning av artiklene og kappe og faglig støtte under hele prosessen.

Anne Britt Flemmen for veiledning i tidlige prosjektfasen og gode litteraturtips.

Takk til forskningsgruppe Sted, Makt, Mobilitet ledet av Annikken Førde som vært et uvurderlig sted for læring og som på mange og ulike måter støttet meg i denne prosessen.

Takk til forskningsgruppe Kultur Pedagogikk, ledet av Jens-Ivar Nergård og til gruppen som støttet meg og trudde på meg og min prosjekt!

Takk til Narrative gruppe, ledet av Bodil Blix for inspirasjon og tilbakemeldinger til mine tekster.

En spesiell takk til Mona Anita Kill, Marcela Douglas, Reni Wright, Rita Klausen, Kirsti Aure, Tone Huse og Annfrid for faglig og moralsk støtte.

Takk Brynhild Granås for at du har introdusert meg for Kirsten Simonsen sitt forfatterskap og for dine kommentarer til artikkel 3.

Arvid Viken og Willy Guneriussen for gjennomlesning kommentar til artikkel 1 og for gode ord.

Anniken Greve og Turid Moldenæs for inspirerende forelesninger.

Astri Olsen for tålmodig korrekturlesning.

Takk til mine fantastiske arbeidskolleger Anniken Førde, Torill Nyseth, Ragnar Nielsen, Nils Aarsæther, Tone Bleie for mange gode faglige samtaler. Jeg savner dere allerede.

Takk til Tattis for ditt engasjement på mine vegne.

Frank Øynes og Øystein Hermansen for datateknisk hjelp.

Takk til varme, vakre og kreative Nina Lockertsen Walthinsen for det du vær for alle rundt deg og den bilde du dedikerte til forsiden!

Den største takk går til Kristin. Takk fordi at du stått stødig og fast ved min side, uansett vær og vind!

Takk til mine fantastiske barn og bonusbarn Katarina, Daniel, Hanne –Marie, Ida og Astri for alt dere *er*! Fortsatt å være det.

Takk mamma og min søster Lena at jeg alltid visste at jeg kunne regne med dere.

Tromsø, september 2016

Tatiana Wara

Innhold

SAMMENDRAG	I
FORORD	III
PROLOG: OM KROPPSLIG ROMLIGHET	1
INTRODUKSJON	4
Bakgrunn og relevans	4
Den mobile kroppen	8
Om migrasjon som (re)orienteringspraksiser	9
Kroppen som sted for (re)orienteringspraksiser	10
Teoretiske og tematiske avgrensninger	11
Problemstilling	12
Om oppbygging av rammeteksten	14
TEORIER OM (RE)ORIENTERINGSPRAKSISER	15
Innledning	15
Introduksjon av Merleau-Pontys kroppsfenomenologi	16
Kjønnede kropper	20
En sensitiverende bruk av interseksjonalitet	21
Kroppen som utvidelse av verden	25
Fantomsmerte	28
METODOLOGI: ET FENOMENOLOGISK INSPIRERT INTERAKSJONELT, INTERSEKSJONELT OG INTERTEKSTUELT ANALYSEBLIKK	31
Innledning	31
Fortolkende fenomenologi som overordnet inntak	31
Gjennomsiktig metodologi	33
Prosjektets bevegelser	34
Utforming av prosjektet	34
Tradisjonsforvaltning som empirisk kontekst for studier av transformasjonsprosesser	35
Hovedintensjonen med studien: å utfordre stereotypier	35
Fra tradisjonsforvaltning til (re)orienteringspraksiser	36

Mitt norske Russland	37
Mitt rolle i felte	37
Inn i byen – inn på kaféen. Om min kroppslige innstilling	38
Perspektivskifte gjennom etnografisk tilstedeværelse	40
En gave fra himmelen eller russisk telegrafradio?	41
Om å presentere seg selv	42
Prosedyrer og fremgangsmåter	43
Oversikt over datagrunnlag	43
Utvalg av informanter	43
Intervjuprosedyrer: Gjennomføring og refleksjoner	45
Forskningssamtaler	49
Gående samtaler som analysegrep	49
Skal vi gå til badstuen?	50
På sporet av emosjoner	52
Refleksjon rundt informantbegrepet	53
Anonymisering	55
Prosedyrer og samtykke	55
Intertekstuell analytisk håndtering	56
PRESENTASJON AV ARTIKLENE	59
Artikkel 1: Kvinner og klær. En fenomenologisk analyse av hvordan russiske kvinner «kler seg inn» i et nordnorsk sted	59
Artikkel 2: Naturen som rekreasjon og heteroseksuell romantikk: En studie av russiske kvinnelige migranters poetiske fortellinger om natur og kjønn	61
Artikkel 3: Russiske kvinner i Nord-Norge: sovjetiske erfaringer formidlet gjennom fortellinger om sopplukking	63
AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	66
REFERANSER	69
Mediereferanser	75
ARTIKLER 1-3	77

PROLOG: Om kroppslig romlighet

*«Hvis kroppsrummet og det ydre rum danner et praktisk system, hvori førstnævnte utgør den grund, hvorpå genstanden kan tegne sig, eller det tomtum, foran hvilket genstanden kan vise sig som formålet for vor handling, er det åpenbart i handlingen, kroppens rumlighed fulbyrdes, og en analyse af egenbevægelsen vil sætte os i stand til bedre at forså den»
(Merleau-Ponty 1994:47).*

Etter å ha bodd i Norge i 20 år, dro jeg på besøk til min hjemby Kirovsk i Murmansk region. Jeg hadde i mellomtiden regelmessig vært i Kirovsk, men akkurat denne gangen skjedde det noe som gjorde inntrykk på meg: Jeg gikk en tur i byen og grublet over livet. Jeg følte stor glede over å tenke på at «her er jeg hjemme», hjemme i fortrolige, kjære omgivelser som jeg fortsatt kjente inn og ut. Jeg følte en fryd over at jeg ikke trengte å anstrenge meg med noe i det hele tatt. Jeg følte meg som fisken i vannet. Mine sentimentale tanker ble avbrutt av et møte med ei barndomsvenninne som ropte høyt etter meg, vinket ivrig med armene og sprang fort imot meg. Hun hoppet på meg og omfavnet meg. Men istedenfor for å ta imot henne like hjertelig - rygget jeg impulsivt ett skritt tilbake. Jeg følte umiddelbart at hun kom altfor nær meg og at jeg ble inneklemt mellom henne og meg selv. Jeg ble overrasket. Både fordi jeg erkjente at jeg trengte et større rom enn min barndomsvenninne, og kanskje enda mer fordi jeg kjente at jeg plutselig følte meg litt fremmed i min eget hjemby. Jeg følte meg ikke lenger som fisken i vannet, men heller som en fisk på land. Denne opplevelsen satte i gang en refleksjon om kroppsrom og det å føle seg «hjemme», versus «fremmed» på et bestemt sted.

I Norge derimot, er det ofte jeg som plasserer meg «altfor nær» mine samtalepartnere, noe som kan skape ubekvemme situasjoner for mine venner. Særlig den første tiden i Norge fornemmet jeg at folk rygget, flyttet seg eller bøyd seg bakover for å skape en for dem naturlig avstand, som de følte seg vel med. Mange ganger har jeg fått høre fra mine norske venner at uansett hvor god plass det er på sofaen, så presser jeg meg nærmest mulig inn på dem som allerede sitter der. De siste årene har jeg sjeldnere

merket slike uoverensstemmelser. Muligens fordi jeg selv er blitt mer oppmerksom på å plassere meg på avstand, eller på grunn av at mine venner «anerkjenner» min *altfor nære* plassering?

Jeg går ut i fra at det stilles ulike konvensjonelle krav og forventninger til meg som russisk sammenlignet med nordmenn. Jeg som russer, riktignok en fornorsket sådan, kan komme med personlige innspill uten å bli konfrontert eller avvist, fordi folks forventninger til den russiske meg i Norge ikke er de samme som til majoritetsnorske i Norge. Dette innebærer at jeg innlemmer eller erfarer Norge på de premisser som nordmenn setter for den russiske meg. Det betyr videre at så lenge nordmenns fortolkning av meg impliserer min russiske bakgrunn – vil jeg fortsette å bebo Norge som en russer - ikke som en nordmann, selv om jeg kanskje selv har blitt mer norsk enn russisk, kulturelt sett.

Mitt innledende poeng i dette eksempelet er å peke på endringer i kroppsrom, samt hvordan nettopp det *å ha erfaringer med å flyttet* til et nytt sted, representerer et godt utgangspunkt for å kunne studere det som er denne avhandlingens hovedtematikk: Nemlig hvordan en person, i relasjon til andre mennesker og til andre steder, (re)orienterer seg og tilegner seg nye måter å være på, i spenningsfeltet mellom fortid og nåtid, og hvordan man derigjennom skaper seg tilhørighet også på et nytt sted. Merleau-Ponty (1994) og hans fenomenologi om kroppen, representerer et vitenskapsteorietisk fundament i dette avhandlingsarbeidet. Å føle seg «fremmed i det nære» handler med Merleau-Pontys begrepsbruk om utstrekning i kroppsrom. Det er med kroppen vår vi møter verden og andre. I følge Merleau-Ponty (1994) er kroppen vårt ståsted i verden og dermed «egenbevegelse»,¹ eller det å flytte til et nytt sted som vil sette oss i stand til bedre å forstå, eller å være sensitiv for hva som er «innenfor» og hva som er «utenfor» ens kroppsrom. For det andre at min «alt for nære plassering» ble relatert til min russiskhet, noe som kan peke på hvordan sosiale kategorier og sammenkoblinger gjøres. For det tredje, ved å løfte blikket mot mobile prosjekter og de kroppsliggjorte erfaringer har spenningsfeltet mellom det håndterbare og det ukjente kommet i fokus.

¹ Jamfør innledende sitat i den innledende anekdoten.

I forlengelsen av Merleau- Pontys (1994) fenomenologiske perspektiv som denne avhandlingen bygger på, beskriver jeg hvordan *kroppen innlemmer rom og tid gjennom sansing og bevegelse*. Merleau-Ponty snakker ikke om geografiske rom eller kronologisk tid, men heller om at den levde tiden og det levde rommet er det som har betydning for mine informanter. I en slik forståelse settes konstruksjon av mening i et dialektisk forhold mellom kroppen, omgivende rom og opplevd tid og innlemmes i russiske kvinners mobile kropper. Ut ifra Merleau-Pontys kroppsontologi kan kroppen ikke betraktes *i* tid og rom, men heller som noe som *bebor* rommet og tiden (1994: 93-94). Dette perspektivet er relevant for denne studien av hvordan russiske kvinnelige migrantere praksiser konkret tar form, og hvordan de bebor sine omgivende rom gjennom personlige forbindelser og tilknytninger i Finnmark.

INTRODUKSJON

Målet med avhandlingen er å studere russiske kvinner som har bosatt seg i Finnmark, med fokus på deres kjønnede fortellinger om hverdagsliv og tilknytning i nord. Min interesse for migranter er verken tilfeldig eller pragmatisk fundert. Jeg har selv erfaring som russisk, kvinnelig migrant i Nord-Norge. I tillegg har jeg yrkesbakgrunn fra flyktningtjenesten i Tromsø over flere år,² først som tolk og deretter som ungdomsveileder for enslige mindreårige flyktninger. Dette har gitt meg bred erfaring med migrasjon og med hvordan forhandling om tilhørighet i en nyvunnet kontekst kan ta form.

Avhandlingen bygger på feltarbeid i en by i Finnmark i perioden 2012-2015 og inneholder tre artikler som på ulike måter tar oss inn i russiske kvinners fortellinger om deres (re)orienteringsprosjekter i Nord-Norge. Den enkelte artikkels ambisjon er å belyse aspekter ved migrasjonsprosesser og forhandlingen om russisket, fra russiske kvinners ståsted.

Mitt teoretiske og analytiske utgangspunkt bygger i all hovedsak på Merleau-Pontys kroppsfenomenologi (1994), Ahmeds feministiske fenomenologi (1999, 2006, 2007), samt Simonsens perspektiver på rom, migrasjon og «annethet» (1993, 2001, 2005, 2010). I tillegg har det som blir betegnet av Berg, Flemmen & Gullikstad (2010) som et *sensitiverende interseksjonelt*³ perspektiv vært til stor inspirasjon både i hver enkelt artikkel samt i avhandlingen som helhet. Dette gjelder særlig Anthias (2008, 2013) som ikke bare har fokus på tradisjonelle forskjells kategorier som kjønn, etnisitet og klasse, men også på betydninger av migrasjon/mobilitet og bosted(er).

Bakgrunn og relevans

Russiske kvinner i Finnmark

Finnmark fylke er Norges største fylke i utstrekning, 48 637 km², men med kun 75 758 innbyggere (SSB: 2016). Det grenser til Troms i vest, til Lappland i Finland i

² 2001-2012.

³ For en utdypning av dette perspektivet, se side 21-25.

sør og til Murmansk oblast i Russland i øst. Den norsk-russiske grensen er 196 kilometer lang og strekker seg fra Pasviks taiga i sør til tundraen og Barentshavet i nord. Trafikken over grensen har økt hvert år. Finnmark har 19 kommuner, hvorav Alta, Hammerfest, Honningsvåg, Kirkenes, Vadsø og Vardø har bystatus. Fylkets hovedstad og administrasjonssentrum er Vadsø. Finnmarksvidda dekker hele 36% av fylkets areal. Fjordene er lange og åpne. I fjordbotnene og langs fjordene er klimaet mildere enn både ute ved kysten og på vidda. Finnmark har, i likhet med resten av Nord-Norge, et variert, men relativt kaldt klima.

De fleste mennesker bor langs kysten i små byer og fiskevær. Fiskeri og småbruk har lenge spilt en avgjørende rolle (Gerrard 2011, 2013). Sysselsetting i dag er i mange kommuner preget av offentlig sektor. I tillegg har entreprenørskap og industriarbeidsplasser basert på utvinning av naturressurser, som gass, olje og mineraler hatt en økende betydning sammenlignet med tidligere (Aure & Munkejord 2015).

Russere er den trettende største innvandrerguppen i Norge og er den største innvandrerguppen i fem kommuner i Finnmark (SSB 2016). Den russiske innvandringen som behandles i dette arbeidet begynte på 1990-tallet i kjølvannet av gjenåpningen av den norsk-russiske grensen. Russere som ønsker å bosette seg i Norge har tre alternativ for opphold⁴: Familiegjennforening, i hovedsak innvandring gjennom ekteskap, (midlertidig) innvandring knyttet til utdanning, og arbeidsinnvandring som «spesialist». Dette innvandringsregimet har bidratt til å konstituere russiske kvinner i Norge som henholdsvis ekteskapsmigranter, studenter eller arbeidsmigranter, med de mulighetene og begrensningene dette innebærer (Lotherington og Flemmen, 2007: 68)⁵. For å få innvilget familieinnvandringsstatus stilles det som hovedregel forsørgerkrav til den som allerede bor i Norge (IMDI 2015). Den største tilstrømningen av russiske innvandrere kom til Finnmark i perioden 1997-2003, med et gjennomsnitt på 149 personer per år (Tevlina 2015). De neste årene, 2004-2010, var

⁴ I henhold til Utlendingsdirektoratets (UDI) innvandring-reguleringsregime for oppholdstillatelse (for innvandrere fra ikke-EØS land.

⁵ Jamfør artikkel 1 for utdypning av denne diskusjon.

innvandring fra Russland til Finnmark i gjennomsnitt 92 personer per år. Over 70 % av russiske migranter i Norge er kvinner, hvorav de fleste har flyttet fra Russland grunnet ekteskap med norske menn. De resterende 30 % av alle russiske innvandrere i Nord-Norge, både kvinner og menn, har kommet enten som eksperter på forskjellige felt eller som studenter som har bosatt seg i Norge for å studere (Tevlina 2015). En relativt stor andel av de russiske migrantene i Norge (38 %) har valgt å bosette seg i Nord-Norge (Tevlina 2015).

Den økonomiske krisen i Russland i 1998, med den påfølgende sammenbruddet av velferdsordninger, nærheten til grensen, samt den norske satsingen på utdannings- og forskningssamarbeid (Johanson & Olsen 2012), bidro på 1990- og 2000-tallet til å gjøre Norge til et særlig attraktivt bosetningsområde for en del russere, særlig blant russere bosatt i nord-vest Russland⁶. Samtidig som den politiske grensen mellom Norge og Russland ble forhandlet om på 1990-tallet, ble samtidig nye symbolske grenser etablert (Kramvig & Stien 2002)⁷. Slike symbolske grenser er i de påfølgende årene blitt forhandlet om i konkrete samhandlingssituasjoner, i media, i forskning, samt gjennom byråkratiske ordninger som kan oppfattes som diskriminerende (Viken & Schwenke Fors 2014; Aure 2014).

Fortellinger om russiske kvinner i Finnmark på 90-tallet

Den første gruppen med innvandrede russiske kvinner som kom til Finnmark fikk av ulike årsaker mye negativ oppmerksomhet. Det resulterte i både norsk og internasjonal forskning på russiske hvordan kvinner ble stigmatisert, med særlig fokus på prostitusjonstrafikk (Stenvoll 2002; Leontieva & Sarsenov 2003; Flemmen 2007b; Lotherington & Fjørtoft 2007; Aure 2007, 2008; Lotherington 2008; Kramvig & Flemmen 2010). Mange finnmarkinger var skeptiske til konsekvensene av det som ble omtalt som «horettrafikken», slik følgende sitat fra en reportasje fra Altaposten i 1998 antyder:

⁶ Dette har jeg gjort rede i artikkel 1.

⁷ Se også Rowe & Hønneland (red.) (2007) «Russlandsbilder» for en utdypende lesning.

«Turistnæringa frykter at den stadig tiltagende horetrafikken kan få store konsekvenser for bygda. Sex og spritsalg må stanses. Vi får ikke solgt Alta med et slikt rykte på oss! advarer Kari Jæger» (Altaposten: 2.10.1998).

Selv om denne forskningen prøvde å gi et mer helhetlig bilde av russere generelt og russiske kvinner spesielt, bidro den ikke bare til å avkrefte, men også å opprettholde en negativ offentlig diskurs om russiske kvinner (Kramvig & Stien 2002; Lotherington & Flemmen 2007; Moen 2011)⁸. Til tross for at migranter fra Russland har ulike bakgrunn, har russiske kvinner ofte blitt ensidig fremstilt i mediedebatten i Nord-Norge, med vekt på historier om kriminalitet, proformaekteskap og prostitusjon (Mathisen 1998; Kramvig & Flemmen 2010). Leder av SOS rasisme var bekymret for at «Russerne i Norge blir kollektivt fordømt»⁹ ifølge Altaposten:

«Kampen mot kriminalitet og prostitusjon har gått over til ren rasisme, sier leder Anne Elisabeth Hansen. Hun advarer mot å stigmatisere russere i sin alminnelighet» (Altaposten 19.11.1999).

Disse mediefremstillingene hadde innvirkning på russernes erfaringer og opplevelser knyttet til det å bo i Norge (Flemmen 2008; Kramvig & Stien 2002; Mathisen 1998; Bergum Johansen & Olsen, 2014). Et sitat fra en reportasje i Finnmark Dagblad i 1998 understøtter dette:

«Det er enorm generalisering og mobbing av russere i Finnmark. En russer i Finnmark oppfattes som alkoholiker, tyv, hore, 'stakkars dama i nød', mafia eller rett og slett som et mindreverdige folkeslag. Særlig rammer dette russere som bor fast i Finnmark, jobber eller går på skole, og det gjelder for det meste kvinner, unge jenter og barn.

Folk fra Russland renkes og utsettes for ubehagelige og mistenkeligjørende samtaler allerede på grensestasjonen på det norsk-russiske grensen. [...]

Det kan være veldig tøft for en russisk-norsk familie i Finnmark fordi fremstillinger av russiske folk, særlig kvinner er ufyselig i Finnmark. En russisk kvinne må være ganske sterk og slagferdig for å stå på sin kulturelle bakgrunn og svare på alle de krenkende og primitive handlingene en blir utsatt for. Denne negative ånden skaper bitterhet og harme i hverdagen. Den russiske prostitusjonen rammer hardt de kvinnene og barna som bor fast i Finnmark eller kommer på besøk og ikke har noe med det å gjøre» (Finnmark Dagblad: 07.04.1998).

Denne offentlige debatten er ikke lenger aktuell, da prostitusjonstrafikken er stoppet og den økonomiske situasjonen i Russland framstår som mer stabil, slik blant annet Olsen

⁸ Dette går gjerne under betegnelsen forskning om post-sovjetiske kvinner, se for eksempel Jacobsen og Skilbrei (2010).

⁹ Altaposten 19.11.1999.

og Bjerkeng (2014: 43) skriver når de understreker at russere i Nord-Norge i dag oppfattes som dyktige, hardtarbeidende og at de kan mye om kunst og kultur.

Samfunnsrelevans

Avhandlingen undersøker hvordan effektene av de negative mediefortellingene i Nord-Norge på slutten av 1990-tallet, sammen med kvinnenens erfaringer fra barndom og voksenliv i Sovjet og senere Russland, får betydning for russiske kvinnelige migranters kjønnete (re)orienteringspraksiser og tilknytningsprosjekter i Finnmark. Én av avhandlingens ambisjoner er å vise hvordan 1990-tallets eksponeringer og negative framstillinger fortsatt «lever» og således er nedfelt i mine informantenes kropp.

Denne studien kan ha relevans for å forstå effektene av slike medieeksponeringer av ulike minoritetsgrupper. Vi ser i dag flere steder i landet en lignende stereotypisk diskurs om afrikanske kvinner, som for eksempel i Stavanger eller Oslo blir «stemplet som prostituerte og som blir nektet å komme inn på utesteder» (Dagbladet 21.05. 2016). I tillegg viser også dagens flyktningstrøm, samt de til dels rasistiske holdningene i norsk og europeisk (media)debatt,¹⁰ relevansen til avhandlingens tematikk som er migrantenes (re)orienteringer i det nye samfunnet. Avhandlingen tar opp problemstillinger om hvordan slike offentlige diskurser kan ha innvirkning på deres prosjekter.

Den mobile kroppen

Avhandlingens tittel er *Den mobile kroppen* og henviser til informantenes mobile kropp i spenningsfeltet mellom fortid i Russland og nåtid i Norge. Forskning på mobilitet er et bredt felt som jeg ikke behandler nærmere i denne avhandlingen, men jeg er opptatt av å forstå informantenes «mobile kropp» gjennom et fokus på deres (re)orienteringspraksiser i Finnmark. Flere mobilitetsforskere etterspør erfaringsnære perspektiver med mer fokus på beskrivelser av konkrete sammenhenger og hendelser som kontekstualiserer (im)mobilitet (Ahmed 2006; Cresswell 2010; Simonsen & Koefoed 2011). Siri Gerrard (2011) skriver at mobile praksiser er både strategiske,

¹⁰ Se for eksempel Helland (2014) sin framstilling av dominerende marginaliseringsdiskurser innenfor en bredere mainstream- offentlighet.

kontekstuelle, kjønnete, kulturelle og erfaringsavhengige, og at de kan studeres både som politisk økonomi og globale nettverk, så vel som kunnskap, erfaring og kroppsliggjøring (Gerrard 2011: 42). Mobilitet utspiller seg i situasjoner og kontekster av ulik skala (Simonsen 2010: 38). Tim Cresswell (2010), en sentral skikkelse i mobilitetsforskningen, peker videre på at for å undersøke hvordan globale nettverk virker inn lokalt, er det viktig å studere hvordan mobilitet faktisk er nedfelt og opplevd gjennom kroppen. Forutsetning for ens mobilitet blir den andres immobilitet i møte med andre mennesker, samfunnsstrukturer og statens legitimeringer (Ahmed 2006; McDowell 2008; Simonsen 2010:46-47; Aura 2012, 2014; Cresswell 2010; Simonsen og Koefoed 2011). Jeg forstår det slik at når mennesker flytter til et nytt sted endres også kroppsupplevelsen gjennom den måten kroppen erfares på og gjennom hvordan kroppen fungerer i nye omgivelser.

I denne studien bruker jeg metaforen «den mobile kroppen» som tittel og som et samlende begrep for avhandlingens bidrag til faglige debatter. Jeg er opptatt av subjektive, sanselige erfaringer i dagligdagse sammenhenger som leder an til kulturelle og sosiale prosesser for meningsdannelse. Spørsmål om (im)mobilitet kan operasjonaliseres gjennom begreper som orientering, desorientering og (re)orientering i en bestemt retning som for eksempel «å finne seg til rette» på et sted (Ahmed 2007).

Om migrasjon som (re)orienteringspraksiser

Begrepet *(re)orienteringspraksiser* er svært sentralt i dette avhandlingsarbeidet.

Begrepet er inspirert av Merleau-Pontys forståelse av *intensjonalitet*, som igjen leses i lys av Ahmeds «queer phenomenology» (2006) og «phenomenology of whiteness» (2007), samt Simonsens praktisk orienterte kulturgeografi (1993, 2005, 2001, 2010).

Felles for disse perspektivene er at de forbinder praksis, kropp, rom og tid til et uatskillelig fenomen.

(Re)orienteringspraksiser, slik det brukes her, etablerer en sammenheng mellom kropp og omverden. I et fenomenologisk perspektiv er kroppen sentrum for den menneskelige erfaringsverdenen. Den levde historie reflekteres i kroppens holdninger, orienteringsmønstre og intensjoner. Persepsjon forstås i denne sammenheng ikke som

en ytre registrering av verden, men snarere som en kroppslig involvering (Merleau-Ponty 1994: 94).¹¹

Det å flytte til et nytt sted kan være et smertefullt arbeid fordi flytting innebærer at kropper begynner å bebo¹² rom «som *ikke* i utgangspunktet forlenger deres egen form» (Kramvig og Flemmen 2010:174). Migrasjon forstås her som et (re)orienteringsprosjekt som går ut på å «etablere tilknytning», gjennom å skape seg et eget «hjem»¹³ på det nye bostedet. «Hjem» blir da, for migrantene, ikke lenger et fraværende fysisk sted der de vokste opp (Ahmed 1999), men heller et sted i informantenes egen kropp som blir tilstede gjennom drømmer, lukter og tanker, intimitet, symboler og praksiser.¹⁴ I tillegg blir det nye bostedet i Finnmark også et hjem hvor de etter hvert føler tilknytning.

Kroppen som sted for (re)orienteringspraksiser

«Jeg står ikke overfor min krop, jeg er i min krop eller rettere sagt jeg er min krop» (Merleau-Ponty 1994: 107).

Denne avhandlingen tar utgangspunkt i at det er med vår kropp vi utfører handlinger og møter andre og vår omverden. Jeg *er* kroppen, sier Merleau-Ponty (1994). Det betyr at når vi flytter og krysser nasjonale, geografiske grenser, krysser vi først og fremst ikke bare fysiske grenser, men også kulturelle, mentale, sosiale og kroppslige. Bevegelser mellom steder skaper inkluderende og ekskluderende kroppslige praksiser som glede, ubehag eller skepsis når vi for eksempel møter en venn eller en fremmed. Det er med kroppen vi berører og blir berørt av omverdenen, holder avstand til fremmede, viser imøtekommenhet, intimitet, fortrolighet, og det er med kroppen at vi «beskytter oss mot de pågående og nærgående – de som kommer oss nærmere enn vi ønsker» (Fossland & Thorsen 2010: 101). I tråd med Merleau-Ponty, forstår jeg

¹¹ Jamfjør Simonsen (2001) lesning av Merleau-Ponty.

¹² Uttrykket å bebo rom utdypes i artikkel 1, 3 og i teorikapittelet side 25-26.

¹³ Jeg bruker begrepet «hjem», ikke som et akademisk begrep, men i emisk betydning som det å «føle seg hjemme» / oppleve tilknytning og tilhørighet på et sted eller i en bestemt relasjon, kontekst eller sammenheng.

¹⁴ Jamfjør utdypning av denne diskusjon se artikkel 2 og 3.

kroppen som utgangspunkt og sted for alle erfaringer som forankrer kroppen i levd tid og levd rom.¹⁵

I avhandlingen bruker jeg begreper som *mobilitet*, *translokal posisjonering*, *tilknytning* og *fremmedhet* med referanse til både sosiale og geografiske dimensjoner ved informantenes kroppslighet. Dette vektlegger at kroppen i seg selv er *romlig*. Med det «plasserer» jeg kroppen i et praktisk og sanselig felt (Simonsen 2001: 32). Det er ved hjelp av sansene (fysiske og psykiske) at vi registrerer den materielle verden. Med andre ord: Ved hjelp av sine innlærte *skjema*¹⁶ konstruerer mennesker «den objektive verden» og former den. På den måten kan man med Merleau-Ponty (1994) si at kroppen er både historie og samtid, individ og felleskap.

Det er særlig tre punkter i dette tankegodset som forfølges i avhandlingen: For det første, at informantenes erfaringer i levd tid og levd rom sedimenteres i kroppen som umiddelbar viten. For det andre, at fenomenologien som perspektiv kan hjelpe oss å forstå hvordan de russiske kvinnelige kropper «vises» og «skiller seg ut» (Ahmed 2006, 2007) fra lokale væremåter i Finnmark. For det tredje, vil jeg i denne studien undersøke hvordan migranters møter med stabile strukturer og nedfelt viten på et nytt sted, bidrar til å forme informantenes kropper og derved deres forståelser av seg selv, sine omgivelser og de andre.

Teoretiske og tematiske avgrensninger

Denne avhandlingen drar vekslers på ulike debatter som foregår både innenfor, parallelt med og på tvers av ulike fagtradisjoner. Mitt teoretiske og analytiske utgangspunkt bygger som nevnt innledningsvis i dette kapittelet i hovedsak på Merleau-Ponty (1994), Ahmed (2006, 2007), Simonsen (1993, 2001, 2005, 2010), Berg, Flemmen og Gullikstad (2010) og Anthias (2008, 2011). Disse forfatterne har samlet sett gitt meg et begrepsapparat samt teoretiske, analytiske og metodologiske perspektiver til å studere russiske kvinners (re)orienteringspraksiser¹⁷ med Finnmark som kontekst. Samtidig er

¹⁵ Dette poenget utdypes i teorikapittelet, side 26-28.

¹⁶ Jamfør utdyping i artikkel 1, 3 og i teorikapittelet side 18.

¹⁷ Dette skal utdypes ytterligere i teorikapittel.

det mange andre teoretikere som har vært til stor inspirasjon underveis i arbeidet med denne studien. Tidlig i stipendiatperioden satte jeg meg inn i postkolonial litteratur og tok særlig utgangspunkt i debattene knyttet til det som går under benevnelsene «orientalisme»¹⁸ (Said 2004) og «forestilte felleskap»¹⁹ (Anderson 1996). Disse perspektivene ga inntak til å tenke rundt (re)orienteringspraksiser, ikke bare som umiddelbar intensjon bak handlinger (Merleau-Ponty 1994), men også som betinget av strukturer og disposisjoner som utformer «innsider» og «utsider» av sosiale rom. Michel Foucault (1999) har en lignende argumentasjon, der han snakker om utelukkelsessystemer som produseres i diskurser ved å sette *viten* «i verk på et samfunn, hvordan den verdsettes, sorteres, fordeles og på et vis tildeles» (1999: 13). I tillegg var jeg allerede inspirert av Simone de Beauvoir (2000) og hennes perspektiv på den kvinnelige kroppen som «en situasjon».²⁰ Som de tre artiklene viser blir denne litteraturen ikke nødvendigvis brukt aktivt i analysene, men jeg ser nå, i arbeidet med denne kappen, at disse tenkerne har bidratt til å rette mitt blikk mot maktproduktive aspekter i samfunnet.

Problemstilling

Med dette utgangspunktet kan avhandlingens hovedproblemstilling formuleres på følgende måte:

- *Hvordan tar russiske kvinnelige migranters (re)orienteringspraksiser form i skjæringspunktet mellom deres barndom i Russland / Sovjet og deres nåværende hverdagsliv i Norge?*

Med begrepet (re)orienteringspraksiser søker jeg, i lys av refleksjonsrekken over, å gripe hvordan informantene orienterer seg og (re)orientere seg i «det norske» og hva de artikulere som særlig utfordrende i sine bestrebelser for å skape tilknytning på sitt

¹⁸ «Orientent» ifølge Said (2004) avhengig av en daglig reproduksjon og gjentakelser av forestillinger, som produserer Vesten som hegemonisk overordnende orient i en dikotomisk motsetning til Østen.

¹⁹ Konstruksjon av bilder og representasjoner av nasjonal og kulturell identitet.

²⁰ Se også Toril Moi (1998) for en opplysende og spennende lesning av Beauvoir (2000) i lys av Merleau-Ponty, Satre og Fanon.

nye bosted, altså hvordan *de bebor Finnmark og hvordan de gjør sitt nye bosted til et fortrolig og kjent sted.*

Studien tar i bruk et fenomenologisk og sosiokulturelt perspektiv for å studere hvordan det å flytte til et nytt sted kan forstås i lys av translokale betydninger av kjønn, makt, nasjonalitet (russiskhet) på tvers av tid og rom. Studien undersøker videre russiske kvinners feminine praksiser som en levd, relasjonell og situert erfaring gjennom å vise hvordan russiske migranternes kroppsliggjorte måter å være i verden på, blir utfordret når de flyttet til et nordnorsk sted preget av lokale «minoriserende» og «majoriserende»²¹ praksiser.

Hovedproblemstillingen utdypes på ulike måter i avhandlingens tre artikler gjennom følgende tre underproblemstillinger relatert til henholdsvis klesspraksiser, poetiske fortellinger om natur og fortellinger om sopp-praksiser:

- a) Hvordan tar informantenes (re)orienteringspraksiser form gjennom deres klesspraksiser i Finnmark?

Gjennom denne problemstillingen, som undersøkes i artikkel 1, vil jeg nyansere norske majoritetsforståelser av russiske kvinner i Finnmark. Mer konkret analyserer jeg hvordan kvinnenes klesspraksiser benyttes, tolkes, og tilpasses stedsrelaterte måter og hvordan sosiale kategorier som feminitet, nasjonalitet, alder og migrasjonsstatus samvirker med både majoriserende og minoriserende praksiser.

- b) Hvordan tar informantenes (re)orienteringspraksiser form gjennom deres (poetiske) fortellinger om natur, friluftsliv og det heteroseksuelle parforholdet?

Ved å gå nærmere inn på denne problemstillingen, som er tema i artikkel 2, vil jeg bidra til å bedre å forstå hvordan russisk feminitet etableres i møter med majoritetens kjønnsforståelser.

²¹ Begrepene minoriserende og majoriserende brukes blant annet av (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010). Begrepene utdypes i (Korsnes Kristiansen 2010, Lotherington 2010, Kramvig & Flemmen 2010).

- c) Hvordan tar informantenes (re)orienteringspraksiser form gjennom deres fortellinger om soppturer som tradisjonsbetinget praksis i en norsk-sovjetisk kontekst?

Gjennom å trekke veksler på begrepet translokalisitet (Anthias 2008) viser analysene av denne problemstillingen i artikkel nummer 3 hvordan mine informanter (oppvokst i Sovjet), posisjonerer seg som russiske kvinner i Finnmark gjennom fortellinger og praksiser relatert til sopp. Artikkelen viser videre hvordan informantene gjennom dette skaper seg et eget russisk rom, og samtidig større tilknytning til Finnmark.

[Om oppbygging av rammeteksten](#)

Avhandlingens kappe er organisert i 5 kapitler. I neste kapittel (2) presenterer jeg (vitenskaps)teoretiske tilnærminger denne studien bygger på. I kapittel 3 diskuteres mitt metodologiske ståsted gjennom å presentere fremgangsmåter og det vitenskapsteoretiske grunnlaget for disse. I kapittel 4 presenteres artiklene og diskuteres funnene teoretisk og metodologisk. Kapittel 5 inneholder noen avsluttende kommentarer som kort oppsummerer studiens overordnede funn og bidrag.

TEORIER OM (RE)ORIENTERINGSPRAKSISER

«Med min krop engagerer jeg mig i tingene, de sameksisterer med mig som legemliggjort subjekt, og dette liv i tingene har intet til fælles med konstruksjon af videnskabelige genstande. På samme måde forstår jeg ikke andres gestus gennem en intellektuel fortolkningsakt [...]. Det er gennem min krop, jeg forstår andre, ligesom det er gennem min krop, jeg perciperer 'ting'»

(Merleau-Ponty 1994: 152-153).

Innledning

Dette kapittelet presenterer og diskuterer sentrale teoretiske begreper og vitenskapsteoretiske perspektiver inspirert av Merleau-Pontys kroppsfenomenologi samt en «sensitiverende» bruk av interseksjonalitetsbegrepet²². Som skissert i innledningen, er avhandlingens overordnede problemstilling å studere ulike aspekter ved russiske kvinnelige migrantere (re)orienteringspraksiser i Finnmark med et fokus på hvordan de på ulike måter skaper tilknytning på sitt nye bosted. I dette kapittelet vil jeg utdype noen av de teoretiske perspektivene og begrepene som jeg bruker i avhandlingens artikler, men som det i artikkelformatet ikke har vært rom for å diskutere i dybden. Først introduseres Merleau-Pontys kroppsfenomenologi med vekt på perspektiver som forklarer hvordan jeg tenker rundt (re)orienteringspraksiser. Ved å trekke inn Ahmed (2006, 2007), Simonsen (1993, 2001, 2005, 2010) og Anthias (2008, 2013) perspektiver vil jeg her avklare min bruk av Merleau-Pontys (1994) begreper som den *tvetydige kroppen*, *kroppsskjema*, *egenkropp* og *situasjonsromlighet*. Deretter presenterer jeg en *Merleau-Ponty-inspirert* kjønnsforståelse som ligger til grunn for dette avhandlingsarbeidet og diskuterer Berg, Flemmen og Gullikstad (2010) sin *sensitiverende interseksjonelle tilnærming* i lys av Merleau-Ponty. Til slutt presenterer jeg hvordan jeg tenker rundt *kroppen i tid og rom* og hvordan Merleau-Pontys (1994) perspektiv på *fantomsmerter* har relevans for å forstå russiske kvinnelige migrantere (re)orienteringspraksiser.

²² I tråd med Berg, Flemmen og Gullikstad (2010).

Introduksjon av Merleau-Pontys kroppsfenomenologi

Avhandlingens vitenskapsteoretiske ståsted bygger på den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) sin kroppsfenomenologi. Den tyske filosofen Edmund Husserl (1859-1938) regnes gjerne som grunnlegger for moderne fenomenologi. For ham handlet fenomenologi om å undersøke bevisstheten slik den fungerer i «en prerefleksiv tilstand» med det mål å finne ut *hvordan fenomener konstitueres for bevisstheten* (Lock og Strong 2014). Husserl, og senere Merleau-Ponty, var således grunnleggende opptatt av *hvordan mening etableres*. Fenomenologien tar utgangspunkt i at persepsjon og meningsdannelse er knyttet til *kroppens intensjon, eller kroppens retning*. Kroppens intensjon, eller intensjonalitet, er ikke basert på menneskelig fornuft, men heller på en praktisk tilgang til verden. Meningsdannelse er alltid bevissthet *om noe*; altså at bevisstheten retter seg ut mot verden og mot objekter. Derigjennom konstitueres objektene *som kunnskap for enkeltmennesker*. Objektene som omgir oss kan oppfattes eller «intenderes» på mange forskjellige måter, som for eksempel gjennom direkte persepsjon, hukommelse, fantasi, direkte berøring, osv. Innenfor en fenomenologisk tankegang oppheves tradisjonelle motsetninger mellom objektfilosofien (materialismen)²³ og subjektfilosofien (idealismen)²⁴ (Merleau-Ponty 1994: 89),²⁵ for i stedet å søke å forstå subjekt og objekt *i relasjon til hverandre*. Merleau-Ponty formidler dette gjennom ideen om *levende mennesker i verden*. For han er mennesker *levende vesener*, ikke passive observatører av nøytrale objekter. I stedet har menneskene et grunnleggende kroppslig engasjement med objektene. Kroppen som et sansende, følende og levende *vesen*, er videre rettet mot meningsfulle situasjoner. Kroppen er således alltid i dialog med verden og med andre kropper. En lukt eller lyd skaper erindringer som kan flytte kroppen tilbake i tid og rom. Et smil kan gjøre at vi rødmer, et blikk kan virke ekskluderende eller inkluderende slik at man føler seg hjemme i sin kropp.

²³ Innenfor materialismen eksisterer den ytre verden uavhengig av vår bevissthet.

²⁴ Idealismen tar utgangspunkt i den «rene bevissthet», og den ytre verden er således kun et uttrykk for vår konstruksjon.

²⁵ Se også Thøgersen (2004) for en fortolkende utdypning av Merleau-Pontys diskusjon.

Den tvetydige kroppen

Den levende kroppen er *tvetydig*²⁶ og dermed både et subjekt som utspiller sine prosjekter i verden, samtidig som kroppen også er et objekt for andres blikk. Dette skyldes «at kroppen min på samme tid er både seende og synlig. Den kan betrakter alle ting, men den kan også betrakte seg selv» (Merleau-Ponty 2000: 17). Et viktig poeng hos Merleau-Ponty som forfølges i analysene er å undersøke når kroppen blir et objekt for oppmerksomhet i møte med andre og dermed hvordan kroppen fremtrer som noe som mennesker *har* og ikke *er*, og hvordan kroppen i slike situasjoner kan «komme i veien» for våre prosjekter.²⁷ Avhandlingen bygger på en intersubjektiv forståelse av kroppen, der kroppen og verden uløselig hører sammen. Både kroppens subjektive og objektive sider trekkes fram i dette avhandlingsarbeidet. Den subjektive siden henviser til at kroppen besitter handlekraft og sanser verden, mens den objektive siden henviser til at kroppen konstitueres i forhold til bestemte normer og regler. For å operasjonalisere hvordan kroppen konstitueres, bruker jeg Ahmeds begrep «flater»,²⁸ som opprettholder de «naturlige» konturene i verden:

«In other words, the racial and historical dimensions are beneath the surface of the body described by phenomenology, which becomes, by virtue of its own orientation, a way of thinking the body that has surface appeal» (Ahmed 2007: 153).

Ahmed sitt perspektiv på kroppens retning som en overflate appell sammenstilles med Merleau-Pontys perspektiv på den tvetydige kroppen, og forfølges i artiklenes analysene.

Hva vil det si å forstå?

Forståelse, ifølge Merleau-Ponty, er grunnleggende kroppslig og forankret i våre vaner som en naturlig forlengelse av vår kropp. For Merleau-Ponty betyr «å forstå» at vi innlemmer omgivelsene i kroppen:

²⁶ Begrepet «tvetydighet» utdypes uterlige på side 29.

²⁷ Denne resonnement utdypes og i artikkel 3 og på side 29 i teorikapittel.

²⁸ Dette er også Foucault sin poeng at kroppen inngår i en «politisk anatomi» (1977: 30).

«At forstå vil sige at oppleve overensstemmelse mellom det, vi ser, og det, der er givet, mellom intentionen og utførelsen – og kroppen er vor forankring i en verden» (Merleau-Ponty 1994: 100).

Merleau-Ponty gjør et poeng av at når objekter er blitt forstått eller konstituert som noe, framtrer de som grunnlag for våre opplevelser. Det er denne horisonten som «sikrer gjenstandenes identitet» (1994:2). Slik jeg leser Merleau-Ponty, er hans diskusjon om forståelse gjennom kroppsliggjøring og «horisontstruktur» (1994: 46), et forsøk på å vise hvordan orden, felleskap og den materielle verden innlemmes eller sedimenteres i den unike, levde kroppen. Sedimentering handler om at erfaringer nedfelles i migrantenes kropper som strukturer, disposisjoner og tendenser. Merleau-Ponty utdyper dette med å påpeke at når våre erfaringer sedimenteres i kroppen, gir disse erfaringene i neste omgang «verbale instruksjoner og motorisk mening» (1994:96). Disse «instruksene» innlemmes inn i et *kroppsskjema*²⁹ eller «egenkroppens stil» (som også viser til væremåte, talemåte, følelsesliv, lidenskap og reflekser), og er således et resultat av repetisjoner av vår historie, objekter, kategorier og begreper.

Klassifisering, identifisering og objektivisering er med andre ord en naturlig konsekvens av vår kontinuerlige persepsjon (Lock og Strong 2014: 83). Ifølge Merleau-Ponty, er det, gjennom våre sanser, vårt språk og våre kategorier at vi *gir verden form*.

Jeg diskuterer dette i avhandlingen blant annet ved hjelp av Ahmeds begrep «effekter av nærhet»³⁰ (Ahmed 2006: 553). Særlig undersøker jeg i avhandlingens artikler *hvordan* russiske kvinner ble påvirket av ulike «effekter av nærhet» da de bosatte seg i Finnmark, det vil si hvordan de ble konstituert som «fremmed» gjennom konkrete kroppslige møter med steder og mennesker i et nytt lokalsamfunn. Videre undersøker jeg på hvilken måte de etter hvert (re)orientere seg eller «justerer seg» i forhold til nyvunnet sted, og etablerer nye forståelser av hva som er «riktig» og «galt» i form av konvensjoner, verdier, moral og måter å bruke kroppen på. Disse «justeringene» er ikke uproblematisk. I det neste omgang er det et poeng å legge merke til hvordan russiske kvinners kjønnete praksiser «tar form» som effekt av disse justeringene³¹

²⁹ Som jeg leser Merleau-Ponty, viser *kroppsskjema* og *kroppstruktur* til samme fenomen.

³⁰ Jamfør bruk av begrepet se i artikkel 1, 2 og 3.

³¹ Jamfør utdypende diskusjoner se analysene i artikkel 1 og 3.

(Ahmed 2004: 25), og hvordan dette reflekteres i russiske kvinners fortellinger om deres nye hverdagsliv i Nord-Norge.

Egenkroppen

Merleau-Ponty bruker begrepet *egenkroppen* for å presisere sin tenkning rundt den levde unike kroppen. Egenkroppen, ifølge Merleau-Ponty, er ikke tilgjengelig for positivistiske, objektive, målbare og/eller generaliserende studier, men må derimot studeres kvalitativt gjennom kroppens *unike* engasjement i dialog med sine omgivelser. Kroppen kan i så måte sies å *transendere* den levde tid og det levde rom og således «gi identitet» til objekter gjennom persepsjon (1994: 152). Merleau-Ponty presiserer dette på følgende måte:

«Da er gjennom min krop, jeg forstår andre, ligesom det er gennem min krop, jeg perciperer 'ting'. Den således 'forstående' gestus, mening ligger ikke bag gesten, den smelter sammen med strukturen af den verden, som pågældende gestus tegner» (1994: 153).

Dette perspektivet på kroppen gir persepsjonen en sosial karakter. Det er et viktig poeng hos Merleau-Ponty, at kroppen allerede er *situert* i en bestemt verden «som er min» (1994: 104). Denne studien har i så måte en situert kunnskapsforståelse,³² noe som utdypes ytterligere i metodekapittelet. Merleau-Ponty (1994: 43) understreker at situering handler om en *situasjonsromlighet*, noe som ikke må misforstås som *posisjonsromlighet*. Dette viser til *kroppens romlighet* basert på deltagelse i en *bestemt situasjon*, framfor en bestemt posisjon i rommet.³³ Egenkroppens opplevelse lærer oss «å rotfeste rommet i eksistens» (Merleau-Ponty 1994: 104). Dette gjelder også for tid. Det betyr at persepsjon er knyttet til kroppens praktiske forhold til *væren-i-verden*³⁴ og den situasjonen kroppen inngår i.

³² Se også Haraway 1998, Simonsen 2005, Lykke 2008, Granås 2012, Munkejord 2009.

³³ Se Thørgersen (2004: 111) og Simonsen (2005: 57) for en lignende fortolkning av Merleau-Ponty.

³⁴ Merleau-Ponty har latt seg inspirere av Heideggers perspektiv på menneskets eksistens i verden og benytter seg av Heideggers *væren-i-verden* begrep. Heidegger (1993) hevdet at mennesker har kontakt med verden gjennom verktøy, mens Merleau-Ponty hevdet at mennesker står i en kommunikativt forhold til verden gjennom kroppen som utgangspunkt for erfaring (Merleau-Ponty 1994).

Et slikt perspektiv gir meg i dette avhandlingsarbeidet et godt utgangspunkt for å studere russiske kvinners (*re*)orienteringspraksiser som konkrete sammenvevinger mellom kroppen og verden. Med (*re*)orienteringspraksiser forstår jeg dermed unike væremåter og samtidig noe som inngår i strukturell orden i Finnmark som geografisk kontekst. I analysen av mitt datamateriale er det et poeng at faktorer som migrasjonsstatus, etnisitet, kjønn og klesstil forstås som situasjonsromlighet eller med Merleau-Ponty sine ord, som «et følelsesmessige nærvær og en følelsesmessige utstrekning» (1994: 105) innenfor det handlingsfeltet informantene befinner seg i. Det handler om at (*re*)orienteringen integreres i en ny motorisk helhet som reorganiserer kroppsskjema (1994: 111).

Kjønnede kropper

Merleau-Ponty har av en del forskere blitt kritisert for å ha utviklet en kjønnsløs teori som overser kroppens særegenheter (Sullivan 1997).³⁵ Slik jeg leser Merleau-Ponty er dette en feilaktig kritikk. Riktignok er Merleau-Pontys kroppsfenomenologi ingen eksplisitt teori om kjønn. Men jeg forstår, i tråd med blant annet den feministiske forskerne som Moi (1998) og Stoller (2000, 2010), Merleau-Ponty som en viktig grunnlagsteoretiker som tvert imot bidrar til å belyse *hvordan kjønn som biologisk, kulturelt og sosialt fenomen nedfelles i kroppen*. I følge Merleau-Ponty, kan dermed kjønn, på linje med andre kroppslige egenskaper som alder, emosjoner og sanser sies å bidra til å forme hvordan kroppen møter omverdenen. I kapittelet «Kroppen som kjønnsvesen» utdyper Merleau-Ponty dette på følgende måte:

«Hvis et menneskes seksuelle historie rummer nøglen til dets liv, er det, fordi det pågående menneskes seksualitet afteregner dets måte at være på i forhold til verden, dvs. i forhold til tiden og i forhold til andre mennesker. [...] Og spørsmålet er ikke, om menneskets liv hviler på seksualiteten eller ej, men snarere hvad man forstår ved seksualitet» (Merleau-Ponty 1994: 118).

³⁵ Referer til Allen (1982), Butler (1989), McMillan (1987) og Young (1990, 14-15, 141-209).

Et viktig poeng hos Merleau-Ponty er at for å i det hele tatt definere kjønn er det viktig å stille spørsmål om hva kjønn *er* og hvordan det utkastes i verden. I den forbindelsen skriver Merleau-Ponty:

«Hvis vi derfor vil avklarlægge oprindelsen til væren for oss, må vi til slut betrakte det erfaringsområde, som tydeligvis kun har mening og virkelighed for os selv, dvs. vort affektive miljø» (Merleau-Ponty 1994: 112).

Det er nettopp fordi kroppen er en samtidighet, og dermed verken kan reduseres til kjønnsorganer, biologiske drifter, sosiale egenskaper, eller til rolleforventninger, men må studeres i sin helhet. Kroppen, ifølge ham, kan ikke forklares eller studeres gjennom sine enkelte kroppsdel, men må studeres i forhold til sin omgivende verden. Dermed er kjønn, i henhold til Merleau-Ponty, en modus å være i verden på, som et sentralt aspekt ved en helhetlig syntese av kroppen-i-verden. En slik *Merleau-Ponty-inspirert* kjønnsforståelse ligger til grunn for dette avhandlingsarbeidet, og blir på ulike måter videreutviklet og konkretisert gjennom bruk av blant annet Hanne Haavinds (1994) teori om kjønn som en komplementær, dikotomisk og hierarkisk forståelsesmåte. Slik jeg ser det, utgjør kjønn ikke en essens. I stedet forstår jeg kjønn som et forhold mellom fenomener som settes i relasjon til hverandre på sosialt gjenkjennelige måter. En utdyping av min forståelse av kjønn, finnes i teori- og analysedelen i alle avhandlings artikler, og da særlig artikkel nummer 2.

Som vi skal se i det følgende, ligger Merleau-Pontys kunnskapsforståelse på kjønnsuttrykk som en levd erfaring, tett på det som kan kalles for *en sensitiverende bruk av interseksjonalitet*.

[En sensitiverende bruk av interseksjonalitet](#)

For å forklare mulige betydninger av kategorier som «russisk», «kvinne», «innvandrere» og «femininitet» kombinerer jeg i denne studien en kroppsfenomenologisk inngang med en sensitiverende interseksjonell tilnærming. En interseksjonell tilnærming er særlig nyttig for å få tak på *minoriseringseffekter og -praksiser* i informantenes fortellinger om hverdagslige praksiser i Finnmark. Slike minoriserings- og majoriseringspraksiser

omtales i avhandlingens tre artikler gjennom begreper som *annetgjøring, effekter av nærhet, markerte kropper, nøytrale og komfortable kropper, en spesifikk utsatthet*.

Begrepet «interseksjonalitet» bygger på det engelske ordet *intersection* som kan oversettes til «veikryss» (Crenshaw 1989). Interseksjonelle tilnærminger anvendes på mange måter innenfor både feministisk forskning, såvel som i praktisk politikk på likestillings- og antidiskrimineringsfeltet. Selve begrepet interseksjonalitet ble introdusert av den amerikanske professoren i jus Kimberlé Crenshaw (1989) i artikkelen *Mapping the Margins*. Hennes utgangspunkt var svarte kvinners situasjon innenfor rettssystemet i USA. Crenshaws kritikk var rettet mot at både feministisk og antirasistisk politikk jobbet ut fra en antagelse om kun én form for marginalisering eller ett diskrimineringsgrunnlag; «kjønn» eller «rase», istedenfor først og fremst å undersøke hvordan kategoriene «svart» og «kvinne» gjensidig forsterker hverandre i konkrete kontekster. Overordnet kan interseksjonalitet i så måte forstås som en invitasjon til å vie større oppmerksomhet til hvordan diskriminering kan forekomme på flere grunnlag samtidig (NOU 2012: 83). Interseksjonelle tilnærminger framhever de strukturelle og dynamiske konsekvensene av «interseksjon» eller samspill mellom to eller flere samtidig virkende forskjells kategorier som bør studeres på både individuelle, institusjonelle og strukturelle nivå (2012: 82). Dette kalles gjerne flerdimensjonal³⁶ eller samvirkende diskriminering eller «kjønn pluss». Fokuset på interseksjonalitet er ment å gjøre oss (forskere og andre) «sensitive»³⁷ for spesifikke former for maktutøvelse i form av individuelle handlinger, uskrevne normer, rutiner, politiske vedtak eller mediediskurser som sammenveves og som således «produserer en spesifikk utsatthet» for bestemte personer (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010: 19).

Avhandlingen gjør bruk av det vi i tråd med Anne-Jorunn Berg, Anne Britt Flemmen & Berit Gullikstad (2010) kan kalle en *metodologisk rettet interseksjonell tilnærming*. Berg og hennes kolleger (2010) tar selv i bruk et majoritetsinkluderende perspektiv. Det

³⁶ Norske politiske myndigheter ønsker en interseksjonell eller flerdimensjonal innretning av likestillingspolitikken, og offentlige utredninger av likestillingspolitikken fra 2011 og 2012 drøfter sammenhengen mellom kjønn, livsløp, klasse og etnisitet. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) som har som mandat å arbeide interseksjonelt i likestillingsspørsmål (NOU 2012:15).

³⁷ Se også "sensitizing concepts" til forskjell fra det betegnet som "definitive concept" i *What is Wrong with Social Theory?* (Blumer 1954: 7).

betyr for det første at de ikke er opptatt av kategorier som for eksempel kjønn og etnisitet kun som forestillinger om *annethet*, men at de først og fremst er opptatt av hvordan forskjellighet skapes i relasjon mellom de etnisk «majoriserte» og de etnisk «minoriserte»³⁸ eller markerte (2010: 20-21). En sensitiverende interseksjonell tilnærming forutsetter ikke ontologiske forskjeller mellom minoritet og majoritet, men undersøker heller hvordan minoritet blir en effekt gjennom prosesser eller praksiser i et samfunn (2010: 20). Det betyr at deres tilnærming ikke starter analysen med utgangspunkt i sosiale kategorier som *årsak* til visse type atferd, men at de snarere er opptatt av å undersøke kategoriernes effekter³⁹ eller resultater av prosesser, handlinger eller praksiser (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010: 20; Kramvig & Flemmen 2010). Berg og hennes medforfattere oppsummerer relevansen av sin interseksjonelle tilnærming som et metodologisk prinsipp på følgende måte:

- Det kan hjelpe oss til å se noe vi ellers ville ha vanskelig for å få øye på.
- Det peker mot nødvendig forandring- eller destabiliseringsarbeid.
- Det trekker blikket mot ordnende praksiser eller de som ofte tas for gitt.
- Det leder oppmerksomheten mot hvordan sammenfiltringer gjøres.
- Det tydeliggjør hvordan fenomener og kategorier som minoriteter og majoritet (er) produseres (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010: 29).

Denne avhandlingen, som nevnt innledningsvis, tar i bruk Merleau-Pontys fenomenologiske tenkning om den mobile og levde kroppen i kombinasjon med en interseksjonell tilnærming som et sensitiverende blikk. Avhandlingen fokuserer på fortellinger om kvinnelige migrantkropper, både kropper som «skiller seg ut» som «markerte» og kropper som passerer som «nøytrale» (Ahmed 2007). Min analyse av de russiske markerte og umarkerte kropper kan kobles sammen med Ahmed (2007) sitt perspektiv på «hvithet som et privilegium» som et analytisk blikk på «norskhet» som en forrang. Majoritetsnorske kropper vil med andre ord i mange situasjoner og kontekster passere ubemerket som *nøytrale og komfortable kropper* (Ahmed 2007: 160). Det betyr

³⁸ Minoritet som begrep kan åpne opp for å naturalisere og kulturalisere ulikheter og særegenheter, som kan lett opprettholdes og føres videre (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010: 21).

³⁹ Berg, Flemmen og Gullikstad (2010: 20) trekker paralleller mellom «å kjønne» som vil si lage verbalform for effekter og praksiser som hierarkiserer og markerer.

samtidig at minoriserte, eller *markerte* kropper ikke kan passere ubemerket, men tvert imot kan bli mistenkeliggjort og stoppet, for eksempel kan et utenlandske navn eller utseende «stoppe» en i en grensekontroll (2007: 162). Ett av poengene til Ahmed som jeg forfølger i avhandlingens tre artikler er således å undersøke *hvordan det for enkelte av mine informanter kan oppleves å ha en «markert» eller «mistenkeliggjort» kropp*, og hvordan dette i neste omgang kan få konsekvenser for *hvordan* mine informanter (re)orienterer seg rundt norskhet(er) for å etablere tilknytning i Finnmark.

I artikkel 1 viser jeg eksplisitt hvordan det *å gå med (pent) skjørt* markerer Marias kropp som «russisk» og som en kropp ikke passer inn i finnmarksbyen, mens Sofias «sporty» iklede kropp passerer fritt. I artikkel 2⁴⁰ undersøker jeg hvordan russiske kvinnelige migranter med utgangspunkt i naturen som materiell og sosiokulturell kontekst konstruerer naturen som en heteroseksuell relasjon. Deres fortellinger om parallianser markeres med «ekte» følelser som legitimerer deres «moralske verdier» som antyder forhold som binder feminitet, maskulinitet, moral, poesi og natur sammen. I artikkel 3 bruker jeg det jeg vil kalle et interseksjonelt perspektiv i tråd med Anthias' (2008, 2013) translokale posisjoneringsteori. Forstavelsen «*trans*» viser til kroppens tilknytninger av ulike historiske, sosiale, geografiske og emosjonelle rom (Anthias 2013: 131). Et translokalt perspektiv innebærer således at kulturelle eller nasjonale bånd ikke er operative kun innenfor en nasjonalstat, men også på tvers av sosiale rom og nasjonale grenser (Anthias 2008: 15). Perspektivet egner seg til å flytte analytisk fokus bort fra essensialistiske forståelser av kultur, etnisitet og nasjon. Det å bruke en translokal posisjoneringsteori innebærer at jeg ikke bare ser på betydninger i sammenkoblinger i informantenes etnisitet, kjønn og klasse, men at jeg også ser på betydningen av deres personlige (barndoms)minner, samt at jeg ser på hvordan følelser eller emosjoner er innskrevet i fortellinger. Det betyr at migrantens *mobilitet* (fysiske og mentale reiser *mellom* steder, land eller forståelseshorisonter) og deres *stedsopplevelser i tid og rom* gis betydning for å forstå hvordan mine informanters (re)orienteringspraksiser tar form⁴¹ i et spenningsfelt mellom barndom og voksenliv.

⁴⁰ Skrevet sammen med Munkejord.

⁴¹ Translokal posisjonering betyr derfor noe ganske annet enn det som vanligvis ligger i begrepet transnasjonal. For en utdyping av forskjeller mellom disse begrepene, se Mathisen og Stenbacka (2015).

Avhandlingen utforsker således hvordan informantenes russiskhet transformeres og minoriseres⁴² i møter med norsk majoritetsdominerende fortolkninger av feminine praksiser. Min tilnærming forutsetter at kategorier ikke anses som noe man «er» eller «har», men noe som man «gjør» (Kramvig & Flemmen 2010).⁴³ Avhandlingen kan dermed ses som et *destabilisende arbeid* gjennom å vise hvordan russiske kvinnelige migranter kroppsliggjør sine kjønnete praksiser og hvordan deres unike levde erfaringer i skjæringspunktet mellom Russland og Norge er retningsgivende for deres levemåter. Hvilket er en tematikk som på ulike måter forfølges i alle avhandlingens artikler. Samlet sett representerer avhandlingen et sosiokulturelt blikk på marginaliseringseffekter.

Det vil si at en sensitiverende interseksjonell (translokal) tilnærming legger en epistemologisk ramme for min lesning av Merleau-Pontys ontologi om kroppen, og at tilnærmingen i tillegg utgjør en operasjonalisering av hvordan jeg i denne studien undersøker informantenes (re)orienteringspraksiser.

Kroppen som utvidelse av verden

Når Merleau-Ponty skriver at kroppen *bebor*⁴⁴ tid og rom, så betyr dette at *mennesket bor i verden* gjennom å ha en kroppsliggjort kunnskap om den (Merleau-Ponty 1994). I artikkel nummer 1 skriver jeg, i tråd med Merleau-Ponty, om klær som en «utvidelse» eller «forlengelse» av kroppen, og i artikkel nummer 2 omtaler jeg og min medforfatter naturen som «kroppens forlengede legeme». I artikkel nummer 3 analyserer jeg videre soppfortellinger som en «forlengelse» av russiskhet. For å illustrere dette poenget er det relevant å vise til det velkjente eksempelet hos Merleau-Ponty om hvordan blindestokken blir en forlengelse av den blindes kropp, og samtidig blir forvandlet fra å være et redskap til å bli en synssans, analogt med blikket (1994: 98). Mer overordnet forstår jeg (i dette avhandlingsarbeidet) den negative nordnorske mediedebatten om russiske kvinner fra 1990-tallet som en «forlengelse» av informantenes kropper, og derigjennom som en nedfelt erfaring som helt konkret

⁴² Se også Korsnes Kristensen (2010: 75) om likestilling og tolkninger av muslimske kvinner med «mange barn».

⁴³ Med referanse til Haraway (1998).

⁴⁴ Merleau-Ponty sier at å være kropp betyr at vi befinner oss i en bestemt verden som vi *bebor* (Merleau-Ponty 1994: 104). Metaforen *bebo* henviser til den samme slags beboelse som når vi bor i et hus. Vi kjenner både til rommenes størrelse, eller hvor møbler og andre gjenstander er plassert.

bidrar til å begrense og muliggjøre russiske kvinners handlingsrom. Andre eksempler som Merleau-Ponty bruker for å illustrere hva *forlengelse av kroppen* handler om, er når vi sykler, danser eller spiller et instrument uten å tenke på føttenes eller armenes bevegelser. Dette har sammenheng med hvordan levd erfaring (eller ferdigheter) befester seg og stabiliseres som mestring i kroppens handlingsrom «jeg kan», istedenfor «jeg tenker at» (Merleau-Ponty 1994). Dette kan overføres til marginaliseringseffekter eller hvordan negativt ladet annerledeshet omdannes til stigma eller en diskriminerende praksis, og som kan påvirke folks sosiale mobilitet, samfunnsdeltagelse og egen integritet (NOU 2012: 82).

Kroppen i rom og tid

Merleau-Ponty (1994) forstår videre kroppen som uløselig forbundet med det opplevde rommet og den opplevde tiden. Merleau-Ponty utdyper dette på følgende måte:

«Jeg er ikke i rummet og i tiden, tenker ikke rummet og tiden; jeg er til rummet og tiden, min krop hæfter sig til dem og favner dem» (Merleau-Ponty 1994: 94).

Begrepsliggjøringen av nettopp rom og tid har gjennom geografifaget de senere årene blitt tatt opp i «mainstream» samfunnsvitenskap (Simonsen 2005, Gunnerud Berg, Dale & Lysgård 2004, Fabian 2010, Gunnerud Berg, Dale, Førde & Kramvig 2012, Dale & Gunnerud Berg 2012, Aure 2012, Granås 2012, Gunnerud Berg & Dale 2015,). Kirsten Simonsen (1993, 2005, 2010) har vært sentral i utviklingen av en mer «sosial romlighet». Hun ser på rommet «ikke som noget der *er*, men som noget vi *gør*» (Simonsen 2010: 38).⁴⁵ Den levde kroppen, ifølge henne, på lik linje med Merleau-Ponty (1994), kjenner seg selv i kraft av sitt aktive forhold til denne verden (Simonsen 2010:40). I denne forbindelsen utforskes «det kroppslige rom» som er lokalisert mellom bevissthet og kropp. Simonsen utdyper:

«En viktig forudsætning for denne produktion er, at enhver levende krop både er rum og har sit rum; den producerer sig selv i rummet på samme tid som den producerer dette rum. Som en del heraf konstituerer kroppen et praktisk-sanseligt felt, hvori rummet opfattes gjennom lugt, smag, berøring og hørelse så vel som gjennom syn. Den

⁴⁵ Simonsens fenomenologiske perspektiv trekker på Lefebvres (1974) perspektiv på *rommets sosiale produksjon* og Merleau-Ponty (1994) og hans forståelse av *den levde kroppen i verden som bebor rom og tid*.

produserer et rum både biomorft og antropologisk. Forholdet til omgivelserne foregår gjennom en dobbelt proces af orientering og demarkation - praktisk så vel som symbolsk» (Simonsen 2010: 41).

Som sitatet tydeliggjør, er all praksis romlig. Rom inneholder både materialitet og representasjoner. Herigjennom skapes sosio-materialitet, beboelig steder, arrangementer, stemninger, territorier, grenser og forestillinger om rom som innlemmer noen og stenger ute de andre (Simonsen 2010).

I forlengelse av et slikt perspektiv på tid og rom analyserer jeg i denne studien russiske kvinners innøvde kunnskap om verden og deres væremåter som en forlengelse av deres russiske kropper i møte med Finnmark. Når Maria i artikkel 1 forteller at hun etter å ha bosatt seg i Finnmark i starten følte seg som en «hvit kråke» og måtte endre sin klesstil for «å passe inn» her, så har dette relevans for å forstå hvordan kroppen kan utvide eller begrense handlingsrom. Mine analyser av hvordan informantene bebor Finnmark med sine ikke-norske kropper, etablerer samtidig kunnskap om stedlige normer. Denne forståelsen reflekteres i avhandlingen ved hjelp av Ahmed sin feministiske fenomenologi (1999, 2006, 2007) om sedimentering av erfaringer som forklart tidligere i kapittelet. Spørsmål om atferd forflyttes da fra modalitet av vår eksistens i «væren-i-verden» (hva kroppen har en tendens til å gjøre) (Merleau-Ponty 1994), til spørsmål om *hva* som bringes i nærheten (Ahmed 2006). Dette forstås her som effekt av historie, snarere enn av individuelle valg. Denne forståelsen forfølges gjennom oppmerksomhet mot hvordan ulike minoriserende og majoriserende effekter «forlenger» russiske kvinners væremåter, posisjoneringer og fordeling av plass. At noen føler at de ikke har en (rettmessig) plass på et bosted, vil føles begrensende og blokkerende. I boken *'Den fremmede' byen og nation – om livet som etnisk minoritet* diskuterer Kofoed og Simonsen nettopp «den fremmede» som en nødvendig maktfigur (2010: 21-26) som bidrar til at det «forestilte felleskap»⁴⁶ holdes i livet. At noen kropper føler seg «hjemme» i verden betyr at andre kropper ikke føler seg hjemme. I den forlengelse forstås russiske kvinner som relasjonelle figurer som gjennom å være «utenfor» bidrar til å definere dem som er «innenfor».

⁴⁶ Med referanse til Anderson (1996) og hans begrep *imagined communities* /forestilte felleskap.

Med utgangspunkt i overnevnte, beveger jeg meg i denne studien mellom *kroppens opprinnelige intensjonalitet* (Merleau-Ponty 1994) og *kroppen som effekt*, som en naturlig forlengelse av de andre (Ahmed 2007: 161).

Fantomsmerte

I artikkel 1 bruker jeg Merleau-Pontys begrep «fantomsmerter» uten å ha rom for å gå nærmere inn på dette. I det følgende vil jeg derfor kort gjøre rede for hva jeg legger i dette begrepet. Merleau-Ponty (1994) bygger på den medisinske begrepet av fantomsmerter som fenomen: En person som har amputert et lem kan kjenne kløe, pitting og smerte i det amputerte lemmet på en spøkelsesaktig måte, til tross for at lemmet i realiteten ikke lenger eksisterer. «Fantomsmerte» eller «fantomlem» brukes av Merleau-Ponty til å forklare en rekke forskjellige fenomener. Det poenget hos Merleau-Ponty som er relevant for min analyse i artikkel nummer 1 og indirekte også i artikkel 3, handler om å illustrere *kroppens tvetydighet*, som impliserer to egenskaper ved kroppen: vaner og aktuelle handlinger. *Den tilvante kroppen* fastholder på håndteringsgestus som er preget av bestemte rytmer og rutiner, og den representerer en påminnelse av en tidligere funksjonell og «komplett» kropp. *Den aktuelle kroppen* fortsetter utkaster prosjekter i verden, men kan ikke lengre utføre en handling som den pleide, på grunn av en manglende kroppsdel (Merleau-Ponty 1994).⁴⁷ Således oppstår smerte. Et av Merleau-Pontys poeng er at kroppen fastholder sine vaner og rutiner i et fenomenologisk handlingsfelt:

«Den amputerte føler sit ben på samme måte, som jeg livaktig kan føle eksistensen af en ven, som jeg imidlertid ikke kan se, han har ikke mistet det, fordi han fortsatt regner med det» (Merleau-Ponty 1994: 19).

Det er videre særlig fire punkter ved fantomsmertefenomenet som er relevante for å belyse min analyse i dette avhandlingsarbeidet. For det første: Det jeg i artikkel nummer 1 kaller den russiske ikledde kroppen forstått som *en forlengelse* av kvinnenes (tilvante) russiske kropp. For det andre: Når et handicap forsøker å *kompensere* en

⁴⁷ Se også Thøgersen (2004) sin lesning av Merleau-Ponty.

vanemessig bevegelse med et friskt lem, eller tilsvarende: når russiske kvinnelige migranter kompenserer med bruk av norske klær for å «gli inn» i et nordnorsk sted (slik jeg diskuterer i artikkel nummer 1), så innebærer dette at informantenes inkorporerte feminine måter å være på (fra hjemlandet) blir *blokkert* i den nye bostedskonteksten fordi disse ikke oppleves å «passe inn». Denne blokkeringen kan endre opplevelse av en selv og sine handlingsrom. Med et interseksjonelt sensitiverende blikk kan det forsås som at kategorier «russisk», «ikledd skjørt», «familieinnvandrere» *krysser*⁴⁸ på en negativ måte deres «naturlige» måte å være-i-verden på. For det tredje: Når smerte viser seg som noe, så viser den seg som en kroppslig erfaring som «konstituer smerterom» (1994: 36), eller «en spesifikk utsatthet» som det heter hos Berg, Flemmen og Gullikstad (2010: 19). Oppmerksomhet rettes mot en bestemt plass i kroppen, som blir et objekt for oppmerksomhet. Dette setter i gang en *objektiveringsprosess*. For det fjerde: Merleau-Ponty sitt perspektiv på kroppen som et *tvetydig fenomen* bidrar til å forstå (re)orienteringspraksiser både som stabile strukturer og som unike prosjekter. Denne dualiteten bidrar til kjønnsforståelse som peker ut over stabile strukturer (bestemte kjønnsstereotyper), men mot særegne sammenvevinger eller «kryss» som berører russiske kvinners kropp på mangfoldige vis. I så måte viser artikkel 1 at informantenes (re)orienteringer mot det norske kan ta ulike former blant annet i spenningsfeltet mellom informantens ulike innvandrerstater (Maria som familieinnvandrer, Aleksandra som arbeidsinnvandrer og Sofia som utvekslingsstudent). I artikkel 2 diskuteres perspektiver på feminitet og maskulinitet fra informantenes særegne ståsted. Deres egne kjærlighetsprosjekter kobles til friluftsliv, pluss populær russisk poesi og med det «krysses» den norske maskulinitet med den russiske prinsen til et romantisk naturekspert. Denne re-maskulinisering rekonstruerer deres egen, så vel som deres partners kjønnsidentitet. Mens i artikkel 3 diskuterer jeg hvordan den russiske «væren-i-verden» identifiseres, reflekteres og transformeres i spenningsfelt mellom de russiske og de norske verdier og ideologier,

⁴⁸ I forlengelse av diskusjonen i artikkel 2.

og med det trekker an til *inter-relaterte forhold rundt grenser og hierarkier av tilhørighet* (Anthias 2008: 6).

I neste kapittel vil jeg presentere studiens metodologiske og metodiske grunnlag.

METODOLOGI: Et fenomenologisk inspirert interaksjonelt, interseksjonelt og intertekstuel analyseblikk

Innledning

I teorikapittelet har jeg vist hvordan avhandlingen trekker veksler på Merleau-Pontys kroppsfenomenologi presisert gjennom perspektiver på den translokale, mobile kroppen, kjønn og interseksjonalitet. I dette kapittelet vil jeg rette oppmerksomhet mot vitenskapsteoretiske spørsmål som forbinder mine teoretiske perspektiver med det empiriske materialet. Jeg vil her gjøre rede for de metodiske valgene og metodologiske overveielsene som ligger til grunn for dette avhandlingsarbeidet. Studien baserer seg på et rikt datamateriale produsert gjennom deltakende observasjon, individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer i løpet av fem feltbesøk i Finnmark perioden 2012-2015. I tillegg har jeg deltatt i en rekke sosiale sammenhenger sammen med flere av mine informanter. Til sammen har jeg intervjuet 21 russiske kvinnelige migranter, de fleste av dem flere ganger,⁴⁹ og noen av dem både i gruppeintervjuer og i individuelle intervjuer.

Fortolkende fenomenologi som overordnet inntak

For å undersøke russiske kvinners *fortellinger* som unike, levde erfaringer i en translokal kontekst har jeg valgt å kombinere mitt fenomenologiske ståsted med narrative perspektiver (Kupers 2005). Det betyr at jeg har tatt utgangspunkt i muntlige fortellinger som empiriske data, samtidig som jeg tatt med i betraktningen at disse fortellingene er påvirket av den enkelte informantens levde liv (Fossland & Thorsen 2010: 64). I Merleau-Ponty sin ontologi er det ikke mulig å tenke «væren» uten å være i verden, der persepsjon kan forstås som en «åpning ut imot involvering med andre» (Simonsen 2010: 36). Som videreføring av Merleau-Ponty sin fenomenologi kombinert med interseksjonelle tilnærminger, knytter jeg i dette arbeidet russiske kvinners fortellinger om deres levde erfaringer i Finnmark an til spørsmål om samspill mellom «kropper» og omgivelser. Deres fortellinger gjenspeiler sosiokulturelle og

⁴⁹ 5 av informantene ble intervjuet kun én gang.

stedlige normer og verdier, og kan dermed sies å artikulere aspekter ved en større sosial, kulturell eller geopolitisk kontekst (Klausen m.fl. 2013). Mening anses dermed som et relasjonelt fenomen, «som kun kan bestemmes situasjonelt med inndragelse af konteksten» (Mik-Meyer & Järvinen 2005: 10). Den felles forståelse som utvikles eller framforhandles er dermed «sosial konstruert», og alltid mellom deltagere med nedfelte erfaringer. Dermed inneholder metoden elementer fra både fenomenologi og *symbolsk interaksjonisme* (Mik-Meyer & Järvinen 2005, Järvinen 2005, Korsnes Kristiansen 2015). Denne kombinasjonen forener fenomenologiske og narrative inntak og brukes i avhandlingen for å studere enkeltpersoners fortellinger om individuelle opplevelser i interaksjonen med andre, og med samfunn og omgivelser. Jeg antar at kvinners omgivelser, eller sosiokulturelle forhold, gjenspeiler seg i informantenes fortellinger gjennom for eksempel måten de forteller om sine erfaringer og hvilke forventninger de har med seg som nettopp «russiske kvinner» i Finnmark. Videre forstår jeg samfunnsstrukturer som nedfelte tankeskjemaer som reproduseres i konkrete situasjoner (som i møter med andre eller i institusjoner). I et interseksjonelt perspektiv, handler det om å møte, eller destabilisere disse konstruksjoner, som konstitueres i fortellinger om levde liv. Eller, som Berg og hennes medforfattere formulerer det: «Utfordringen for oss som forskere er på samme tid å få fram at kategorier er flytende, men ikke ubestemte» (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010: 28). Det er også Merleau-Ponty sitt poeng at den unike kroppen må forstås i kommunikasjon med verden i sin tvetydighet, der persepsjon ikke kan reduseres til psykologiske prosesser. Heller kan kroppen forstås som synkronisert av inter-relatert sansing i berøring med verden (Merleau-Ponty 1994). Hos Merleau-Ponty er vi som kroppslig engasjerte vesener således direkte engasjert i verden som nedfelles i kroppen. Dette perspektivet etablerer i avhandlingsarbeidet et grunnlag for å forstå subtile dynamikker i feminine praksiser gjennom et fokus på forståelse, erfaringer, opplevelser og (re)orienteringspraksiser som kommer til uttrykk i mine informanternes fortellinger.

Gjennomsiktig metodologi

Jeg tar utgangspunkt i antagelsen om at forskeren er ikke en nøytral person⁵⁰ som kan stå utenfor og se på sitt forskningsfelt med et objektivt blikk. Forskeren er i stedet alltid plassert innenfor noen verdier, systemer, relasjoner, interaksjoner, oppfatninger og teorier. Hensikten med dette kapittelet er således, så langt som mulig, å gi innsikt i *hva* som blir gjort i alle fasene i prosjektet og *hvordan og hvorfor* det ble gjort slik. Inspirert av blant annet Hastrup (1992), Søndegård (2000), Haraway (1998), Førde (2004), Kramvig (2006) og Munkejord (2009) mener jeg at så lenge forskeren gjør rede for ulike aspekter ved sin situering, så vil en åpen forskningsstrategi utgjøre en kvalitetssikring i kunnskapsproduksjonen. Thagaard (2013) foreslår en kvalitativ oversettelse av begreper *relabilitet*⁵¹ og *validitet*⁵² og *overførbarhet*⁵³ til «gjennomsiktighet» som et hensiktsmessig begrep for å sikre kvalitetsvurdering i kvalitativ forskning.

Gjennomsiktighet innebærer at forskeren tydeliggjør grunnlaget for tolkninger ved å redegjøre for hvordan analysen gir grunnlag for de konklusjoner hun eller han kommer frem til (Thagaard 2013: 205).

Fortolkningenes styrke er ifølge Nilssen (2012) avhengig av at forskeren arbeider bevisst med sin egen subjektivitet og gjennom det bidrar til å sikre det *refleksive* forskerblikket. Forskerrefleksivitet kan således forstås som en «erkjennelse av at all kvalitativ forskning er verdiladet og påvirket av forskerens subjektive, individuelle teorier» (Nilssen 2012: 139). Fra dette synspunktet er god forskning ikke begrenset til kunnskap om andre «der ute», men heller utvider forskningsfelt til å inkludere seg selv (Tracy 2010: 842).

I dette kapittelet vil jeg demonstrere og reflektere over disse forskningsprinsippene i relasjon til metodologiske og etiske overveielser, avgrensninger og valg i alle prosjektets faser.

⁵⁰ Se f.eks Haraway (1998), Widerberg (2001), Staunæs og Søndegård (2005), Munkejord (2009) og Nilssen (2012).

⁵¹ Relabilitet handler om kritisk vurdering av prosjektet med hensyn til troverdighet.

⁵² Validitet er knyttet til tolkning av data.

⁵³ Overførbarhet handler om hvorvidt de analytiske forståelsene eller kategoriene som er utviklet i en enkelt undersøkelse kan overføres til andre sammenhenger.

Prosjektets bevegelser

Utforming av prosjektet

Jeg ble ansatt i en stipendiatstilling ved UiT, Norges Arktiske Universitetet i 2013. Stillingen var tilknyttet «Mobile Lifestyles»⁵⁴ et NFR⁵⁵-finansiert forskningsprosjekt ledet av professor Siri Gerrard, og skulle ifølge betenkningen produsere kunnskap om mobile livsstiler og kulturelle transformasjonsprosesser.

Finnmark som geografisk kontekst for studien var spesifisert i prosjektenes betenkning. Grunnen til at jeg valgt den aktuelle byen hvor jeg gjorde feltarbeid er at denne er et attraktivt bosted for russere. Videre kaller jeg dette stedet for *byen*, delvis for å understreke at det kunne vært ulike steder i Nord-Norge, og delvis fordi at stedet som sådan ikke er relevant utover i analyse.

Neste steg i avhandlingsarbeid besto i å etablere fruktbare forsknings spørsmål som egnet seg til å belyse transformasjonsprosesser i kjølvannet av at russiske kvinner flyttet til Finnmark. Allerede i prosjektets første fase ble det klart at jeg vitenskapsteoretisk ønsket å plassere studien innenfor Merleau-Pontys (1994) ontologi om den levde kroppen. Dette valget var også basert på min grunnleggende fasinasjon for Merleau-Ponty (1994) allerede i mitt masterarbeid (Wara 2009). Innenfor et fenomenologisk perspektiv får kroppen analytisk forrang og informantenes livsverden blir det «ontologiske ståsted og utgangspunkt for analyser» (Kramvig 2005: 102). Dette vitenskapsteoretiske utgangspunktet var bestemmende for bruk av kvalitative tilnærminger. Jeg så videre i oppstartsfasen at det ville være nyttig og relevant å nyansere Merleau-Pontys (1994) kroppsentologi i lys av Berg, Flemmen & Gullikstad (2010) og deres metodologisk orienterte interseksjonelle tilnærming. Denne kombinasjonen legger til grunn en kunnskapsforståelse der målet er å destabilisere dominante eller forhåndsgitte kategorier, gjennom å anerkjenne mangesidighet og kompleksitet i de fenomener som undersøkes i denne studien. Med dette

⁵⁴ Prosjektet Mobile Lifestyles sitt prosjektnummer: 214265.

⁵⁵ Norges forskningsråd.

vitenskapsteoretiske utgangspunkt valgte jeg i min opprinnelige prosjektskisse å operasjonalisere stillingsutlysningens fokus på nordlige transformasjonsprosesser til en studie av fortellinger om *russiske migranternes tradisjonsforvaltning i Finnmark*. Denne operasjonaliseringen har endret seg underveis i studien, slik dette kapittelet vil vise.

Tradisjonsforvaltning som empirisk kontekst for studier av transformasjonsprosesser

I den opprinnelige prosjektskissen var jeg opptatt av å undersøke hvordan migrasjon, bosetting og *tradisjonsforvaltning* kunne influere tilknytningsprosesser i Nord-Norge sett fra russiske kvinners ståsted. Således la jeg vekt på begrepet tradisjonsforvaltning som tema både i den første intervjuguiden⁵⁶ og i informasjonsskrivet som jeg på mitt første feltbesøk delte ut til samtlige informanter. Dette førte til at informantene ofte selv startet intervjuene med å be meg utdype hva jeg egentlig mente med tradisjonsforvaltning eller ved å presenterte meg for andre mulige informanter som en «russisk forsker som studerer hvordan vi russere forvalter tradisjoner her [i Finnmark]», slik blant annet Maria formulerte det. På den måten var min opprinnelige interesse for tradisjonsforvaltning førende for hvilke prosesser og empiriske kontekster som kom til å bli fanget opp i studien. Til å begynne med, det vil si på mitt første og andre feltopphold som begge fant sted høsten 2012, ønsket jeg å utforske hvilke ritualer og symboler som var viktige for informantene i sentrale markeringer som jul, påske, begravelse, 8. mars og lignende feiringer. Gjennom denne viten ønsket jeg å få tilgang til hvordan livet i Finnmark leves av russiske kvinner. Etter min første felttur (som jeg kommer tilbake til) dreide mitt analytiske fokus *fra* tradisjoner som høytidsmarkeringer *til* en forståelse av tradisjoner mer generelt som kjønnede aspekter ved informantenes hverdagsliv i Finnmark.

Hovedintensjonen med studien: å utfordre stereotyper

Før jeg går mer konkret inn på hvordan datainnsamlingen fant sted, vil jeg si noen ord om mitt utgangspunkt og min intensjon med denne studien. Flere påpeker (som jeg har redegjort for i introduksjonskapittel) at både mediedebatten, og forskningen på 90-tallet, utløste «et form for kollektiv panikk» (Kramvig & Flemmen 2010: 174). Dette

⁵⁶ Som jeg brukte i de 19 dybdeintervjuene og det første gruppeintervjuet.

bidro til å utsette russiske migranter i Nord-Norge for en del generaliseringer⁵⁷ som fortsatt vekker stigmatiserende assosiasjoner (noe jeg viser til og diskuterer i artikkel 1). Med denne studien ønsket jeg derfor å nyansere og destabilisere stereotypiske oppfatninger om russiske kvinner i Norge. Intensjonen var videre å flytte fokus fra russere som en «utsatt gruppe» til å undersøke russiske kvinners personlige og individuelle erfaringer gjennom å studere endringsdynamikker og transformasjonsprosesser i deres alminnelig liv og virke i Finnmark. Dette motiverte et ønske om å tilby perspektiver som inkluderer russiske stemmer som unike fortellinger. Samtidig var jeg oppmerksom på, i alle ledd av prosjektet, at ved å utfordre stereotyper, kunne jeg risikere å bidra til å «holde dem i live» ved å re-aktualisere den tidligere marginaliserende forskning (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010). Kunnskap skulle utvikles gjennom fokus på russiske kvinners opplevelser, erfaringer og orienteringsmønstre og hvordan tradisjoner kunne utgjøre en sentral del av migranternes hverdagspraksiser på deres nye bosted. Ideen var altså å forfølge de nedfelte selvfølgheter og brudd som inngår i transformasjonsprosesser. Avhandlingens forskningsinteresse ble således rettet mot hvordan kontinuitet og endring kan kobles sammen, samt hvordan og hvorfor meningsfylt praksis skapes blant migranter i en ny geografisk og kulturell kontekst, framfor å definere visse praksiser som «tradisjonelle» (Kvaale 2004).

Fra tradisjonsforvaltning til (re)orienteringspraksiser

Min opprinnelige interesse for tradisjonsforvaltning ble etter hvert operasjonalisert og presisert gjennom et analytisk fokus på russiske, kvinnelige migranternes (re)orienteringspraksiser. Særlig ville jeg undersøke det vi kan kalle «feminine» aspekter ved informantenes praksiser i en ny kontekst. Femininitet og russiskhet undersøkes i avhandlingen ikke som stabile kategorier med universelle egenskaper, men heller som variasjoner og mangfold og som unike levde erfaringer. Hensikten min har vært å aktualisere variasjoner og dimensjoner som ellers er lite synlige i offentlige

⁵⁷ Se NESH (2006) retningslinjer, punkt 18. Ingierd og Fossheim peker på at forskning kan bidra til at en gruppe forstås som en gruppe, snarere enn som individer, dessuten bidra til å «stereotypisere» av hele gruppen som sårbar, og påføre medlemmene i gruppen urimelig generalisering (Ingierd & Fossheim 2011: 2).

og politiserte diskurser om kjønnsrelasjoner i en norsk majoritetskontekst (Hjelseth & Tjønndal 2016: 85).

Dette innebærer at datamaterialet, etter hvert som det har blitt produsert, har blitt analysert med et særlig blikk på destabiliseringsarbeid, kompleksitet, variasjoner og sammenvevinger. Materialet aktualiseres som data i analysene gjennom klesspraksiser (artikkel 1), deltakelse i friluftsliv (artikkel 2) og deltakelse i sopprelaterte aktiviteter (artikkel 3). Anvendelsen av metaforen «den mobile kroppen» brukes som verktøy for å vise hvordan maktgenerative prosesser innlemmes i og forlenger migrantenes kropp. Dette fremtrer gjennom en rekke forskjellige (re)orienteringspraksiser som belyses i avhandlingens tre artikler.

Med disse refleksjonene som bakgrunn vil jeg nå presentere leseren for mitt første møte med det empiriske feltet høsten 2012. Deretter vil jeg kort gjøre rede for datagrunnlaget samlet sett og hvordan datamaterialet er behandlet og analysert og kombinert med mer overordnede (metodologiske) diskusjoner.

Mitt norske Russland

Mitt rolle i felte

I den kvalitative forskningen gjør forskeren seg selv til en del av metoden. Dette er spesielt viktig når man forsker *i* og *på* sitt eget nettverk (Wadel 1991, Paulgaard 1997). Gry Paulgaard (1997) påpeker at for å være *innenfra* kreves det at man i større grad må redegjøre for sin egen rolle i dataproduksjonen enn en forsker som kommer *utenfra*. At jeg er kvinne, kommer fra Nord- Russland som de fleste informantene jeg har intervjuet, at jeg ble født på 70-tallet og flyttet til Norge på 90-tallet, at jeg er skilt, gift på nytt med en kvinne og at jeg har to barn som er født i Norge, kan tenkes å ha innvirkning på datamaterialet som blir produsert. Jeg vil hevde at det er grunn til å tro at informantenes fortellinger ville vært annerledes dersom de var rettet til en etnisk norsk forsker.

Videre har jeg i løpet av feltarbeidet i Finnmark ofte blitt presentert av mine informanter for nettverk, ektefelle og barn som en «russisk venninne», framfor som

«forsker». Dermed har min rolle som *russisk* vært framtreddende (min forskerrolle hadde mindre betydning) i mange møter og samhandlingssituasjoner i denne studien.

Som lytter og samtalepartner kan jeg ha påvirket informantene med kroppsspråk og ytringer som har styrt fortellingene i bestemte retninger (Moldenæs 2006: 29). I tillegg utgjør mine egne posisjoneringer, mine holdninger og forståelser av det fortalte, en linse som jeg i mitt analysearbeid «har filtrert fortellingene gjennom» (2006: 29).⁵⁸ I en metodologisk sammenheng handler det om flere ting: For det første, handler det om at forskeren må synliggjøre sin egen kunnskap, slik at leseren har mulighet til å vurdere forskningen i lys av forskerens tolkningsgrunnlag og forutinntatthet. Det betyr at forskeren bør gjøre tilgjengelig ikke bare de teoretiske og de filosofiske premisser, men også egne forforståelser som dominerer i analysene, i tråd med idealet om refleksivitet. For det andre fordrer det å være ekstra varsom og forsøke å forutse hvordan ens analyser vil kunne brukes av andre - dette for å beskytte informantenes integritet. Widerberg (2001) minner oss om at etiske dilemmaer i kvalitativ forskning oppstår i alle ledd og må løses fortløpende.

Inn i byen – inn på kaféen. Om min kroppslige innstilling

Noen få måneder inn i stipendiatperioden høsten 2012 tok jeg kontakt med den russiske foreningen i finnmarksbyen. Jeg fikk vite at foreningen planla «russisk kafé» - et årlig arrangement som skulle holdes uken etter. Jeg hadde på dette tidspunktet sendt søknad om prosjektgodkjenning til NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste). Jeg ventet fortsatt på svar og kunne dermed ikke gjøre konkret datainnsamling enda. Jeg bestemte meg allikevel for å reise til byen, og avtalte med foreningslederen at jeg kunne benytte anledningen til å presentere mitt prosjekt. Intensjonen med denne feltturen var å bli litt kjent med finnmarksbyen og skaffe informantavtaler til mitt neste feltbesøk som jeg planla å gjennomføre litt senere samme høst.⁵⁹

Da jeg ankom den russiske kafeen, la jeg merke til at russiske kvinner hadde bidratt med alle slags retter som borsj (russisk rødbetesuppe), ulike salater, syltet sopp og

⁵⁸ Se også artikkel 3 for lignende kommentar.

⁵⁹ Dette etter muntlig avtale med saksbehandler i NSD høsten 2012.

mange ulike varianter av piroger (boller med innbakt bær, ost, kjøtt, sopp). I tillegg var det russiske utvekslingsstudenter der som bidro med en egenprodusert billedutstilling. Inntektene skulle gå til den russisk foreningen. Det var mye folk i et nokså lite lokale. Norske og russiske gjester satt rundt omkring og delte kulinariske opplevelser og sine synspunkter om kunsten som var utstilt i lokalet. Jeg var veldig spent da jeg gikk inn, men bestemte meg for å kaste meg inn i det og valgte et bord midt i lokalet med fem russere som virket særlig engasjert. Jeg presenterte meg og spurte om jeg kunne sette meg sammen med dem. Jeg kjøpte borsj, pirog og te og fortalte litt om meg og litt om prosjektet. Jeg prøvde febrilsk å observere alt som skjedde rundt meg og være så proaktiv og skjerpet som mulig, helt til jeg plutselig ble overveldet av en hjemmefølelse som ga meg glede, trygghet og ro. De russiske kulinariske luktene trigget barndomsminner fra Russland. Jeg tenkte at nå er jeg blant mine, og nå gjelder det å stole på min russiske kropp og bruke den som navigeringsverktøy.⁶⁰

Britt Kramvig (2005:99) beskriver på en poetisk og innsiktsfull måte sitt feltarbeid i Finnmark om hvordan hovedinformanten Ingmar som var fisker «ser været» som «tankenes vandring over fjellene». Ingmar evner blant annet å føle endringer i vindretninger, skylaget, kjenne lavtrykk og høytrykk i kroppen. Hans evner innebærer å bruke sansemessige erfaringer og kroppen som registreringsverktøy (2005). «Å se været» er ifølge Kramvig ikke «knyttet til det øyet kan observere, men til totaliteten av de sansemessige erfaringer, og systematisering av disse erfaringene». Denne systematiseringen foregår gjennom å være tilstede⁶¹ eller «fornemme» (Kramvig 2005). Som Kramvigs Ingmar har også jeg i mine feltopphold forsøkt å være tilstede, eller å innstille meg kroppslig i forhold til mine omgivelser, for således å bruke sansemessige erfaringer og derigjennom kroppen som registreringsverktøy.

Etter noen kunstneriske innslag presenterte jeg mitt prosjekt for alle på russisk og la ut en bunke med informasjonsskriv på norsk,⁶² da jeg ikke hadde rukket å oversette det til russisk. Jeg sa også at jeg ventet på godkjenning av NSD og at jeg ville komme tilbake

⁶⁰ Se også Kvale (1997) der forskeren «bruker seg selv som instrument, og benytter seg av implisitt kroppslig og emosjonell forståelsesmåte» som gir inntak til forskningspersonens livsverden (1997: 73).

⁶¹ Dette også omtalt som en «etnografiske tilstedeværelse» av Kramvig og Førde (2015: 70) i en casestudie om stedlige innovasjon.

⁶² Vedlegg 2.

for å foreta intervjuer med dem som ønsket det senere på høsten. Flere viste umiddelbart engasjement og mente at prosjektet hørtes spennende ut, særlig ettersom de selv «lengtet etter russiske tradisjoner» som noen av dem uttrykte det.

Jeg benyttet denne sammenkomsten til å snakke uformelt med flere av dem som var til stede om deres livssituasjon, oppvekststed og hva som hadde vært deres motivasjon for å flytte til Finnmark. Jeg spurte også om hva de selv anså som russisk og norsk, og ikke minst spurte jeg om hvordan de forvaltet og videreførte russiske tradisjoner, blant annet høytider, i en norsk kontekst.

Disse spørsmålene resulterte i vage svar. Noen av studentene fortalt at de «prøvde å reise hjem til Russland» fra tid til annen. En voksen dame fortalte at de første årene prøvde hun å reise til Russland i høytidene og ellers fortalte hun at hun «feiret tradisjoner på norsk vis». En annen dame overhørte samtalen. Hun sa seg enig og presiserte at de fleste russere hun kjente, feiret tradisjoner og høytider på norsk vis og at det var vanskelig å «blande inn» det russiske ettersom de tross alt bodde i Norge. Ungdommene fortalte om russiske tradisjoner gjennom å vise til aspekter som gjestfrihet, raushet og ikke gjennom å peke på spesifikke russiske feiringer eller praksiser. Diskusjonen gikk i ulike retninger, og alt i alt ga dette første feltbesøket meg en ansporing til å endre mitt fokus fra tradisjonsforvaltning til et litt åpnere fokus på hvordan russiske kvinnelige migranter lever sitt hverdagsliv i en nord-norsk kontekst og videre gjennom et analytisk fokus på (re)orienteringspraksiser.

Perspektivskifte gjennom etnografisk tilstedeværelse

Flere forskere påpeker at for å få tak i komplekse aspekter ved et felt, må forskeren være bevisst egne (for)forståelser, samt være åpen for forskyvninger (Hastrup 1992, Munkejord 2009, Tracy 2010, Kramvig & Førde 2012). Kramvig og Førde (2012) påpeker videre at det å være klar for et *perspektivskifte* er viktig for å sikre *refleksivitet*. Dette kan skje gjennom en forskers *sensitivitet*, og gjennom *etnografisk tilstedeværelse* som kan åpne opp for å forstå fenomener på nye måter (2012: 70).

Mitt første feltbesøk varte i fire dager, og særlig det russiske arrangementet som jeg kort har beskrevet over bidro til et perspektivskifte for denne studien. Jeg dro grublende hjem og tenkte på hva det var med mitt fokus som hindret meg i å observere hva som egentlig foregikk i samhandlingen mellom meg og mine russiske samtalepartnere. Og, hva var det *egentlig* de hadde ønsket å fortelle meg? Det eneste jeg visste etter dette første feltbesøket var at tradisjonsforvaltning som feiringer og markeringer *ikke* var det min studie om russiske kvinnelige migranter i Finnmark skulle handle om. Metodologisk handler dette om at jeg etter dette første feltbesøket jobbet med å utvikle begreper og observasjonskategorier som jeg kunne knytte mine observasjoner til (Wadel 1991: 77).

I tillegg til å bidra til et perspektivskifte, bidro mitt første besøk i Finnmark også til å etablere et solid utgangspunkt for at «snøballen» begynte å rulle så å si av seg selv: noen informanter var sikret, og gjennom disse fikk jeg raskt tilgang til et stort antall kvinner som ønsket å bli intervjuet og vise meg deler av sitt nye hverdagsliv i Finnmark.⁶³

En gave fra himmelen eller russisk telegrafradio?

Det neste loggføringen i min feltnotatbok fra min første dag i Finnmark illustrerer hvilken rolle jeg som forsker raskt ble tildelt på feltet og hvilke sosiale systemer min rolle inngikk i (Wadel 1991). Feltnotatet ble notert med tittelen: *En gave fra himmelen eller russisk telegrafradio?*⁶⁴:

Klokka 17.15: Jeg har avtalt med min norske venninne at hun skulle hente meg på kjøpesentret, klokka seks. Etter den russiske kafeen gikk jeg direkte til kjøpesenteret for å kjøpe litt finere te til min vertinnevenninne. Mens jeg lette meg fram til teen i Kremmerhuset (butikken) møtte jeg Ludmila. Hun gikk bestemt inn i butikken og holdt meg fast med blikket. Jeg hilste på henne,- *Zdravstvujte* (offentlig form for «Hei») og hun svarte umiddelbart,- *Privet* (en privat kameratslig form for «Hei»), og fortsatte: Er det du som hetter Tatjana som kommet fra Tromsø for å forske på oss?

⁶³ Dette vil jeg utdype litt mer i sekvensen «Intervjusamtaler».

⁶⁴ Jeg tok notatene på norsk, og velger å gjengi dette sitatet fra min feltnotatbok uten å korrigere utdraget.

Det hadde gått under en time siden jeg kom fra kafeen, og så visste *hun* allerede hvem jeg var.

Ludmila ble etter hvert en av mine nøkkelinformanter. Senere viste seg at nesten alle mine 21 framtidige informanter allerede hadde fått en del informasjon om meg før vi møttes første gang. Min første oppholdet i byen hadde satt meg i kontakt med en rekke kvinner som ønsket å være mine informanter. Jeg hadde blitt kjent med fire kvinner som etter hvert skulle bli mine nøkkelinformanter. Disse fire kvinnene vil jeg definere som medforskere⁶⁵ og støttespillere. I tillegg fikk jeg gjort 15 intervjuavtaler som fant sted på den første «skikkelige» feltturen senere samme høst, i desember 2012. Denne feltturen ble lagt opp i forbindelse med det årlige julearrangementet for russiske barn.

Om å presentere seg selv

Det neste moment som er viktig å nevne er at min egen (selv)presentasjon har påvirket datamaterialet. At jeg fikk fortalt mange overveldende tragedier og sterke historier fra en rekke av informantene, særlig i forbindelse med mitt første feltarbeid, har sammenheng, mener jeg, med hvordan jeg har presenterte meg selv. I begynnelsen når informantene spurte om min sivilstatus svarte jeg at jeg er gift, skilt og har giftet meg på nytt, og at jeg har to barn og tre bonusbarn. Det fulgte naturlig at informantene spurte om min nye mann er norsk eller russisk. Da svarte jeg at jeg var gift med en kvinne. Å være i et homofilt (énkjønns) ekteskap er et kontroversielt tema i Russland. I ettertid, når jeg begynte å transkribere og kode mine data, forstå jeg at det å fortelle åpent om min egen (i noens øyne) utsatte posisjon som homofil kvinne, etablerte meg som troverdig, og det skapte samtidig grobunn for gjensidig åpenhet i forsker – informant relasjonen.

⁶⁵ Dette vil jeg utdype på side 50.

Prosedyrer og fremgangsmåter

Oversikt over datagrunnlag

Som nevnt innledningsvis er denne studien basert på data som er samlet inn i perioden 2012⁶⁶-2015 gjennom deltakende observasjon, individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer i løpet av til sammen fem feltbesøk i en by i Finnmark. Hvert opphold varte fra 4 dager til en uke. I løpet av disse feltoppholdene var jeg sammen med mine informanter i en rekke sosiale sammenhenger som på damekvelder, i bassenget, i badstuen, på skitur, jeg deltok på julefeiring og andre arrangementer organisert av blant annet den russiske foreningen. I tillegg gjorde jeg deltakende observasjon i form av kafébesøk og byvandring helt fra starten av.⁶⁷ Jeg overnattet hos nøkkelinformanter i forbindelsen med de tre siste feltbesøkene. Jeg var også på sopptur med tre informanter da jeg i forbindelse med artikkel nummer 3 ønsket å undersøke hvordan estetiske refleksjoner og praktisk kunnskap relatert til sopp ble praktisert. I tillegg til dette har jeg i flere tilfeller møtt noen av mine hovedinformanter i andre sammenhenger, for eksempel i min hjemby Tromsø hvor enkelte av dem har kommet på besøk til meg. Jeg har også møtt en av mine informanter på skiferie i Finland, og flere av oss har jevnlig kontakt – på telefon og mail. Jeg har også besøkt en av mine informanter som er flyttet sørover etter intervjuene.

Ettersom artiklene gir et begrenset rom for å vise frem mine samhandlings- og observasjonsdata, vil jeg noe senere i kapittelet gå litt nærmere inn på hvordan feltarbeidet foregikk.⁶⁸

Utvalg av informanter

Til sammen har jeg intervjuet 21 informanter. 40 intervjuer ble gjennomført: ett gruppeintervju (senere omtalt som prøveintervju – med en åpen tematikk), 3

⁶⁶ I artikkel 1 og 2 har jeg oppgitt at feltarbeidet startet i 2013. Det riktige er høsten 2012.

⁶⁷ Notater fra dette feltarbeidet ble hver kveld registrert i mine loggbøker. Som regel ble disse notatene tatt på russisk, men noen refleksjoner ble gjort på norsk.

⁶⁸ I artiklene har jeg først og fremst presentert intervjudata. Observasjoner og notater fra de ulike delene av feltarbeidet ligger til grunn for valg av tematiske fokus og analysene. Feltsamtaler og deltagende observasjoner når jeg har deltatt med informantene i ulike sammenhenger, betrakter jeg som ikke avtalte intervjuer, men som dagligdagse samtaler (Wadel 1991; Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003).

fokusgruppeintervjuer og 36 individuelle intervjuer (hvorav 19 dybdeintervjuer og 17 oppfølgingsintervjuer). For å få frem nyanser og variasjoner i russiske kvinners fortellinger om deres (re)orienteringspraksiser i Finnmark, hadde jeg følgende kriterier for utvelgelsen av informanter:

- Variasjon i migrasjonsstatus: Informantene ble valgt for å representere variasjoner i migrasjonsform, som formelt sett blir strukturert gjennom juridiske reguleringer knyttet til oppholdstillatelse i Norge.
- Variasjon i botid i Norge: Jeg ønsket å undersøke ulike synspunkter om hva det vil si å flytte til Norge. Jeg gikk ut fra antagelsen om at samfunnet er i stadig endring, både i Russland (økt økonomisk vekst på 2000-tallet i forhold til 1990-tallet) og i Norge (gradvis mindre negativ (medie)fokus på russiske kvinner).
- Variasjon i alder: Jeg gikk ut fra antagelse at man får ulike utfordringer i ulik aldersgruppe.

På basis av disse kriteriene valgte jeg informanter som var bosatt i byen. Samtlige intervjuer ble gjennomført på russisk med lydopptak og delvis (ikke fullstendig) transkribert og oversatt til norsk og kodet. Informantene hadde kommet til Finnmark på ulike tidspunkt og av ulike grunner (studier, arbeid og kjærlighet). På intervjutidspunktet var informantene i alderen 20 til 55 år og hadde vært i Finnmark mellom ett og tjue år. 13 av mine informanter hadde fått opphold i Norge på basis av familiegjenforening (ekteskap med en norsk mann),⁶⁹ fem hadde midlertidig opphold som utvekslingsstudenter og tre av dem var arbeidsmigranter.⁷⁰ Til tross for at jeg ønsket variasjon også når det gjaldt migrantenes utdanningsbakgrunn, så viste det seg at alle mine informanter har høyere utdanning, gjerne flere universitetsgrader⁷¹ fra både Norge og Russland. Min hovedstrategi for å komme i kontakt med informanter

⁶⁹ Migranter med migrasjonsstatus gjennom familiegjenforening omtales også som ekteskapsmigranter. Av de 13 ekteskapsmigrantene var fire skilt på intervjutidspunktet og én var gift på nytt.

⁷⁰ To av de som jeg kategoriserer som arbeidsmigranter fikk opprinnelig opphold på grunnlag av studier. Det lave tallet arbeidsmigranter skyldes at var vanskelig å rekruttere denne gruppe, samt at det er relativt få russere i Finnmark som har fått opphold som arbeidsmigranter. Den vanligste migrasjonskanalen for russiske kvinner i Norge er ekteskap.

⁷¹ Russiske kvinners utdanning var ikke poeng i denne avhandlingen. Det kunne allikevel vært interessant å få statistiske data på russiske kvinners utdanning i Norge. Både denne studien og andre studier av russiske kvinner i Finnmark (f.eks. Munkejord 2009, 2015) viser at russiske migranter i Finnmark er svært velutdannet.

kan betegnes som *snøballmetoden*. Det vil si at en kontakter personer som tidligere informantene har anbefalt (Patton 1990: 176, Fosslund & Thorsen 2010: 179).⁷² En svakhet med denne utvalget er at man kan risikere at alle informanter inngår i det samme sosiale nettverk (Andrews & Vassenden 2007: 159). Om jeg hadde startet rekrutteringen i andre nettverk, kunne utvalgene sett annerledes ut (2007). Ettersom jeg i denne studien ønsket å formidle betydninger av russiske kvinners unike erfaringer, la jeg opp til et forskningsdesign der informantene var motiverte og selv ønsket å formidle noe fra sine erfaringer. I tillegg har jeg lagt opp til deltagende observasjoner som krevde at prosjektdeltagere brukte sin tid på meg i en ellers travel hverdag.

Før vi går inn på «feltsamtaler» som metode, vil jeg kort gjøre rede for hvordan de individuelle intervjuene og fokusgruppeintervjuene ble gjennomført og transkribert, samt si litt om tematisk fokus i disse.

Intervjuprosedyrer: Gjennomføring og refleksjoner

For å få fram unike og mangfoldige *fortellinger* planla jeg fra begynnelsen av å starte datainnsamlingen med et åpent samtalepreget gruppeintervju, for deretter å gjøre de individuelle dybdeintervjuene. Tanken var at det første gruppeintervjuet skulle fungere somt prøveintervju. Jeg ønsket, gjennom en samtale om hvordan russiske kvinner forvalter det russiske når de bosetter seg i byen, å innhente viten om intervjupersonenes verden og få innsikt i lokale rutiner, praksiser og verdier (Kvale 1997: 32). Videre ønsket jeg å teste spørsmål og tema fra intervjuguiden for å være godt forberedt til de individuelle dybdeintervjuene.

Rent praktisk gjorde jeg en avtale med fire russiske kvinner, der vi møttes hos en av dem til en prat over kaffe og te. De fire kvinnene kjente hverandre fra før, men det var jeg som bestemte utvalget og som inviterte til samtalen. Kriteriene for valg av informanter til dette intervjuet var de samme som kriteriene før nevnt. To av

⁷² At utvalg er tilfeldig betyr ikke at det mangler strategier og planlegging av denne type utvalg. Mitt utvalg fulgte overnevnte kriterier, og informantene ble valgt ut for kunne belyse mine tematiske interesse på varierende måter.

informantene som deltok var familieinnvandrere på ca 30 og 50 år, én av dem var utvekslingsstudent på ca. 20 år og én var arbeidsmigrant i 40-årsalderen. Dette møtet varte i omtrent to timer, og selve intervjuet varte ca. 1 time. Materialet fra dette intervjuet har jeg ikke sitert direkte i artiklene, men det ble brukt i analysearbeidet og som et grunnlag for de videre intervjuene.

*Individuelle dybdeintervjuer*⁷³

I andre intervjurunde foretok jeg individuelle dybdeintervjuer av en *utforskende karakter* (Kvale 1997: 55). Dybdeintervjuene var fleksible og åpne for informantenes refleksjoner og innspill til nye tema. Jeg var ikke opptatt av å sammenligne svarene, men heller av å fange opp spontane beskrivelser som var viktig for mine informanter, og ellers det som jeg (som russisk kvinne og forsker) var uoppmerksom på, eller kanskje tok for gitt. Intervjuene ble gjennomført i henhold til informantenes ønske både på kafé, på deres arbeidsplass eller hjemme hos dem. Intervjuene tok mellom 1,5 og 2 timer. Intervjuguiden var åpen og inndelt i tema med undertema som fungerte som sjekkliste for meg. Temaene fokuserte rundt forvaltning av russiske tradisjoner og hvordan de bringes inn og «mikses» med de norske. I tillegg var det en del spørsmål rundt informantenes livshistorie, forventninger, selvrealisering, trivsel og utfordringer som følge av migrasjon og bosetning i byen. I og med den åpne inngangen inviterte jeg informantene til refleksjoner som utledet nye tema som informantene selv vektla. Dette resulterte i at intervjuene tok ulike tematiske retninger. Fordi det gradvis ble etablert multiplekse⁷⁴ venninnerelasjoner med flere av informantene, fikk mange av samtalene et fortrolig og privat preg, som noen ganger førte til at jeg fikk sterke personlige fortellinger om utfordringer med å bo som russisk kvinne i Finnmark.⁷⁵ Det ble derfor først gjort åpne og ustrukturerte, deretter semistrukturerte fokusgruppeintervjuer og senere mer fokuserte oppfølgingsintervjuer.

⁷³ Jeg har gjort 19 dybdeintervjuer. I artiklene omtalt disse intervjuene som *hovedintervjuer*. Intervjuguide - vedlegg 3.

⁷⁴ Forskeren forplikt til å beskytte deltagerens integritet gjennom hele forskningsprosessen og har medansvar for senere konsekvenser av hva funnene kan påføre gruppen man forsker på (Gullveig Alver & Øyen 1997).

⁷⁵ Som forsker fikk jeg derfor en etisk utfordring i hvordan jeg skulle behandle de dataene jeg fikk.

Fokusgruppeintervjuer⁷⁶

Tanken med fokusgruppeintervjuer var at de skulle fungere som en presisering av de individuelle dybdeintervjuene som hadde svært personlig preg. Disse intervjuene hadde en tematisk retning i lys av de forskningsspørsmål som etter hvert utkrystalliserte seg for avhandlingens tre artikler. I tillegg ønsket jeg få innsyn i de russiske kvinners diskusjoner og bestemte tematikker og meninger som kommuniseres og utveksles i det jeg vil kalle «russiske rom». Jeg inviterte uvalgte informanter til å delta på disse fokusgruppeintervjuene, og presenterte da temaet for informantene. Intervjuene startet med at jeg lanserte temaet for diskusjonen på nytt, men uten å delta aktivt i samtalene. Min rolle var å være en «moderator» (Morgan 1997: 2), framfor en intervjuer som stiller spørsmål. Som moderator var jeg også formgiver av samtalenes struktur, mens innhold ble overlatt til informantene. Moderatoren ifølge Morgan (1997) kan spørre deltakerne om å gi eksempler eller utdype det de snakker om, men lar i stor grad deltakerne selv gjennomføre samtalen om det oppgitte temaet.

Oppfølgingsintervjuer⁷⁷

Jeg gjorde som nevnt også noen individuelle oppfølgingsintervjuer. Tanken bak dette var, i likhet med fokusgruppeintervjuene, å formalisere samtaler omkring de tematiske meningsfortetningene som jeg valgte å gå nærmere inn på i avhandlingens tre artikler. Etter at jeg hadde valgt problemstilling og valgt utdrag fra materialet fra dybdeintervjuer og fokusgruppeintervjuer ønsket jeg å utdype noen spørsmål med noen aktuelle informanter. Disse intervjuene var kortere og tok mellom 20 og 40 minutter. Intensjonen var å avklare misforståelser, mistolkninger og å stille utdypende spørsmål til temaer som jeg ønsket å forfølge i analysene.

Artikkel 1 baserer seg således på analyser av datamaterialet fra de tre første feltbesøk i 2012 -2014,⁷⁸ samt dybdeintervjuer med 15 russiske kvinner (3 arbeidsmigranter, 5 utvekslingsstudenter og 7 ekteskapsmigranter). I tillegg ble det første fokusgruppeintervjuet brukt, samt 9 oppfølgingsintervjuer. Temaet som ble analysert i

⁷⁶ Jeg har gjort tre fokusgruppeintervjuer. Det første fokusgruppeintervjuet var med tre informanter, det andre var med fire informanter og det tredje var med tre informanter. Intervjuguide - vedlegg 4.

⁷⁷ Jeg har gjort 17 oppfølgingsintervjuer.

⁷⁸ Til sammen 15 informanter.

artikkel 1 kretset omkring marginaliseringsprosesser, feminitet, russiskhet, norskhet og tilpasninger. I denne artikkelen fokuserte jeg særlig på eventuelle endringer i informantenes klesspraksiser, som følge av fornorskingsprosesser og stigmatiseringer, etter at de russiske kvinnene hadde flyttet til Finnmark.

I artikkel 2 baserer analysene seg på datamaterialet innsamlet gjennom fire feltbesøk i 2012 – 2015,⁷⁹ samt dybdeintervjuer med 19 informantene, to fokusgruppeintervjuer, samt fire oppfølgingsintervjuer. Vi (jeg og min medforfatter) valgte i denne artikkelen å forfølge poetiske fortellinger om natur og friluftsliv og hvordan nettopp friluftslivspraksiser blir en arena som «former» kjønn, særlig innenfor det norsk-russiske heteroseksuelle parforholdet. Vi var videre opptatt av hvordan ulike feminiteter brytes, bekreftes og spilles ut i en translokal (natur)kontekst. En del av de poetiske fortellingene og det datamaterialet som ble produsert da jeg gjorde et fokusert feltbesøk for å samle data til artikkel 2 ga inspirasjon og idé til problemstilling også til avhandlingens artikkel nummer 3.

I artikkel 3 baserer seg analysene på datamaterialet innsamlet gjennom hele feltarbeidet, altså fem feltbesøk i perioden 2012 – 2015,⁸⁰ samt intervjuer med til sammen 21 informanter. Dette inkluderer dybdeintervjuene med 19 informantene, og tre fokusgruppeintervju der også to nye informanter deltok i forbindelse med at vi gjennomførte en sopptur. I tillegg ble fire oppfølgingsintervjuer lagt til grunn. I denne artikkelen bruker jeg utdrag fra blant annet fokusgruppeintervjuet som ble gjort i forbindelse med innsamling av data til den første artikkelen, samt oppfølgingsintervjuer som ble gjort i forbindelse med studiens andre artikkel om natur og kjønn.

⁷⁹ Til sammen 19 informanter.

⁸⁰ Til sammen 21 informanter.

Forskningssamtaler⁸¹

Gående samtaler som analysegrep

I tillegg til individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer, har jeg i denne studien blitt kjent med en del av mine informanter gjennom det vi kan kalle «gående samtaler».⁸² Ifølge Setten⁸³ kan «gående intervjuer» betraktes som en «hybrid mellom deltagende observasjon og intervju» (Setten 2015: 99). Denne forskningsmetoden, som kanskje særlig brukes av kulturgeografer, går ut på at forskeren går tur sammen med sine informanter mens man lar informantene selv presentere ulike steder på hjemplassen fra sitt eget ståsted. Rent konkret var det slik at jeg i løpet av mine fem feltbesøk var med mine informanter til lunsj på kafé i sentrum, eller vi spaserte i byen både i deres pauser på dagtid eller etter jobben. Flere av mine informanter var videre glade i å svømme, noe jeg var med på fire ganger. Gjennom dette uformelle samværet hadde jeg ikke båndopptaker på, men jeg brukte loggbok samme kveld for å notere både mine egne og informantenes refleksjoner, og noen ganger konkrete utsagn.⁸⁴

Tanken bak gående samtaler som metode, var å se etter sammenhenger mellom informantenes fortellinger (fra intervjuene) om deres mer konkrete (re)orienteringspraksiser i byen. I Ahmed sin feministisk fenomenologiske tilnærming kan dette forstås som en «form of positive residence» (Ahmed 2007: 154). Med de gående samtalene ønsket jeg dessuten å få tilgang til data i spenningsfelt mellom de nedfelte praksiser og nåværende (re)orienteringer, samt hva som for russiske migranter i Finnmark oppleves å være innenfor rekkevidde (orienteringer mot noe fram for noe annet). Simonsen (2010: 41) bruker begrepet «romlige uttalelser» for å understreke at fortellinger produseres *i* omgivelser, samtidig som at fortellinger også selv *produserer* omgivelser. I artikkel 1 åpner gående samtaler med informantene opp for å gjøre en analyse av russiske ikledde kropper i tre ulike (re)orienteringsmønstre. I artikkel 2 studerte jeg og min medforfatter data fra gående samtaler for å analyse fram hvordan

⁸¹ Kramvig og Førde (2015: 70) bruker begrepet «fleksible forskningsintervjuer», som setter intervjuprosesser i fleksible aktivitetsformer (som sittende, svømmende, klatrende osv.).

⁸² Eller «gående intervjuer», som Setten (2015) betegner de.

⁸³ Setten (2004, 2015) har gjort studie av landbruksnæringa og var opptatt av landskapet som analyseperspektiv. Jeg har i denne studie vært opptatt hvordan informantene etablerer de emosjonelle steder hvor deres «hjerte og tankene bor» (Merlau-Ponty 1994; Ahmed 1999).

⁸⁴ De fleste andre «gående» notater var skrevet i etterkant eller i en stikkordsform underveis i observasjonen.

russiske kvinnelige migrantene bruker Finnmarks natur, feminitet og poetiske fortellinger om sine utkårede for å skape «rom» for romantikk. Artikkel 3 illustrerer hvordan russiske kvinner praktiserer sopplukking for å skape seg et «russisk rom» i Finnmark.

Datamaterialet fra de gående samtaler og fra det uformelle samværet med mine informanter har bidratt til å hjelpe meg som forsker til å forstå intervjuet. Sitatene som brukes i artiklene er likevel først og fremst fra de «formelle» intervjuene.

For å illustrere hvordan et «gående» eller «fleksibelt» intervju kunne utarte seg, vil jeg ta leseren inn i badstua sammen med Ludmila. Samtalen i badstuen illustrerer informantens rolle i dataproduksjon, og særlig hvordan mine nøkkelinformanter ikke bare formidlet informasjon, men også var ivrige og *refleksive medforskere* som «investerte seg selv»⁸⁵ i forskningsprosjektet. I tillegg gir samtalen i badstuen innblikk i hvordan kategorier skapes og sammenfiltringer gjøres (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010).

Skal vi gå til badstuen?

Dette notatet fikk tittel i loggen: *Det ikke lett å være opplagt når man er en ugle klokka sju om morgenen!* Notatet ble gjort i desember 2012 i forbindelse med mitt andre feltbesøk og min første tur til morgensvømming med en av mine nøkkelinformanter⁸⁶ som jeg i denne etnografiske fortellingen har gitt pseudonymet Ludmila:

Ludmila: Dette er min arena. Jeg svømmer ikke for imaget sin skyld. Her er det slik at man skal være enten sporty eller ha friluftinteresser. Jeg liker å svømme, liker å svømme om morgen. Og du da? Er du også morgenfugl eller en ugle?

Jeg: Jeg er nok en ugle.

Ludmila: Vi går og dusjer, og så går vi i badstuen, og så svømmer vi etterpå.

⁸⁵ Kramvig og Førde skriver i denne forbindelsen at forskere investerer seg selv i møter med dem de studerer (Kramvig & Førde 2015: 71).

⁸⁶ Samtalen fremstår her som et intervju (oversatt fra russisk).

Jeg: I badstuen nå, klokka sju om morgen?

Ludmila: Vi varmer oss først om du vil, jeg bruker alltid å varme meg. Det godt for kropp og sjel. Vi har vel en ekte russisk sjel, og den må vi holde varm.

Jeg: Tror du at dette vil hjelpe for sjelen?

Ludmila: Det tror jeg. Vi har vel et ordtak også: «Den som elsker seg selv, må elske kroppen sin» [latter]. Jeg bruker å gå til badstuen både før og etter svømming. Her er det en slik livsstil og mote at man helst bør se ut som om man ikke pleier seg selv. Men, det finnes selvsagt noen kvinner som er opptatt av hvordan de ser ut.

Jeg: Hva det vil si?

Ludmila: Du kan notere i badstuen om du vil få ned alle mine smarte kommentarer [ler spøkefullt]. Jeg går i badstuen nå, ellers rekker jeg ikke jobben.

Etnografiske fortellinger har ifølge Kramvig og Førde (2015: 60), en metodologisk ambisjon om å vise koblinger og omkoblinger som gjøres i spesifikke situasjoner og på spesifikke steder, på måter som har relevans for kunnskapsproduksjon.

Dette utdraget oversatt fra feltnotatboka, illustrerer noe som var et gjennomgående tema i de russiske kvinnenenes fortellinger, nemlig refleksjoner omkring det å «passe inn». Som det framgår i utdraget, gir Ludmila relevant informasjon om byen hvor hun har bosatt seg. Gjennom poetisk språkbruk uttrykker hun en kompleksitet ved stedet som involverer strukturer, relasjoner og mekanismer som har til formål å formidle til meg hvordan man bør forholde seg til byen, og hva som er passende oppførsel og stil «her». Ludmila artikulerer hvordan sosiale relasjoner kobles og omkobles i ulike situasjoner og hvordan mening blir konstituert. Utdraget illustrerer dermed hvordan kulturelle praksiser, forestillinger om russiskhet og norskhet skrives inn i badstuen kontekst. Rent konkret reflekterer Ludmila over svømmehallen, badstuen, emosjoner og tanker om det feminine og det sporty. Først forteller Ludmila at i byen er det viktig å være «sporty» og «friluftsmenneske». Med utsagnet: «Jeg liker å svømme», introduserer hun sitt eget russiske rom gjennom å beskrive sin hensikt med treningen. I et interseksjonelt perspektiv kan det leses som at feminiteten forstås i

lys av «russiske» versus «norske» måter å være kvinne på.⁸⁷ I tillegg introduserer Ludmila meg for lokale normer: «Her er det en slik livsstil og mote at man helst bør se ut som om man ikke pleier seg selv».⁸⁸ Deretter redegjør hun for hva som er verdifullt for henne: «Den som elsker seg selv må elske kroppen». Avslutningsvis forteller Ludmila at badstua er viktig for kropp og sjel, og at den russiske sjelen må ikke tas for gitt, men må holdes varm og vedlikeholdes. «Russiskhet» framstår dermed i dette utdraget som noe dynamisk og kreativt, noe som kan pleies, forsømmes, tilpasses og forhandles om.⁸⁹

Ludmila og de tre andre nøkkelinformantene har fulgt meg tett og engasjert gjennom hele doktorgradsprosessen, og de har blant annet på eget initiativ flere ganger ringt meg i etterkant av våre intervju samtaler i byen for å gi utfyllende kommentarer.

For å vise hvordan data ble generert i analysene og hvordan fortellinger kan kobles og omkobles intertekstuel (i relasjon til alle typer data), vil jeg i neste underkapittel kort vise til et møte mellom meg og Ludmila, da hun besøkte meg i mitt hjem i Tromsø.

På sporet av emosjoner

I starten av mitt doktorgradsløp grublet jeg mye på hvordan vi kan forstå kroppen og sjelen i relasjoner til russisket. To år senere, da jeg og min medforfatter hadde begynt å skrive avhandlingens andre artikkel om konstruksjoner av heteroseksualitet i poetiske fortellinger om natur, var Ludmila på et kort besøk i Tromsø. Jeg hentet fram min notisblokk og leste et utdrag av fortellingen fra badstuen som jeg ønsket å bruke som utgangspunkt for en analytisk refleksjon i den pågående artikkelen. Jeg ba henne derfor om å utdype vår samtale fra badstua. Ludmila forklarte sekvensen på følgende måte:

Jeg kan ikke huske selv det jeg sa og hva mente jeg med dette, men når du spør nå så tror jeg at jeg sikkert tenkte at nordmenn er mer opptatt av fysisk kroppsdyrkelse, mens vi russere er mer opptatt av å dyrke sjelen. Personlig føler jeg at jeg har en norsk

⁸⁷ Dette forfølges og utdypes i artikkel 2.

⁸⁸ Dette forfølges i artikkel 1.

⁸⁹ Dette forfølges og utdypes i artikkel 3.

mentalitet, men et russisk hjerte. Vi har en russisk emosjonalitet, som er veldig spesiell. Den russiske sjelen er vidåpen, umiddelbar og alltid søkende. Her i Europa er alle mer avslappet og setter pris på en komfortsone. Men den russiske sjelen er derimot en urolig sjel, som stadig leter etter nye eventyr. Det er ikke komfortsone, men heller berg- og dalbane vi søker etter.

Denne refleksjonen har, som mange andre lignende tankerekker, ikke fått plass i mine analyser i avhandlingens artikler. Men slike samtaler har gjennom hele studien fungert som en plattform som har gitt retning for analysene i avhandlingens tre artikler.

I avhandlingens andre artikkel brukte jeg og min medforfatter denne type meningstette fortellinger som et utgangspunkt for å velge data og problemstilling. Avhandlingens metodologiske ambisjon som helhet er således å beskrive materialet som interagerende samt å vise den intertekstuelle «meningsfortetningen» som er representert i materialet samlet sett. Badstufortellingen om den russiske sjelen ble også brukt som et utgangspunkt for å jobbe fram en fruktbar problemstilling i artikkel tre som handler om hvordan informantene posisjoner seg som russiske, gjennom fortellinger om feminitet og emosjonalitet, knyttet til sopp.

Refleksjon rundt informantbegrepet

Informantbegrepet er vanlig i både sosialantropologi og pedagogikk for å omtale deltakerne i en studie.⁹⁰ Jeg har selv brukt begrepet *informant* for å betegne kvinnene jeg har intervjuet i mine artikler. Jeg oppfatter at kvinnene som jeg har intervjuet er informanter i kraft at de har gitt til meg informasjon. Begrepet informanter viste seg etter hvert å ha uheldige assosiasjoner for (noen av) de russiske kvinnene jeg har intervjuet basert på negative konnotasjoner fra sovjettiden. Selv om det politiske engasjementet i befolkningen var relativt svakt på 70- og 80-tallet da jeg og mine informanter vokste opp, var samfunnet fortsatt preget av både streng sensur og «den politiske sosialiseringen» som jeg beskriver i artikkel 3. De *politiske informantene* utgjorde en stor del av partimedlemmene. Deres overordnede oppgaver var å agitere, overvåke, irettesette folkets kritiske politiske uttalelser i offentlig og private rom, og

⁹⁰ Jeg har mastergrad fra kulturpedagogikk.

deretter rapportere videre til partiet. Etter at den første artikkelen var publisert, fikk jeg besøk av en av mine informanter, der hun fortalte at hun likte både innhold og analyse, men at hun ikke var bekvem med at jeg beskrev henne som «informant». Jeg valgte allikevel å beholde informantbegrepet i alle artiklene, fram for å redefinere kvinnene i artikkel 2 og 3 som «intervjupersoner» eller «partnere». Dette med tanke på jeg ikke ønsket å fremstille de kvinnene jeg har intervjuet ulikt, da det muligens kan gi opphav til enda flere misforståelser dersom noen av kvinnene et sted blir omtalt som informanter, mens andre blir omtalt som intervjupersoner eller partnere et annet sted. Disse problematiske sidene som kan være heftet med informantbegrepet er også diskutert av Kramvig (2006) som foreslår *partner*begrepet. Hun argumenterer at bruk av informantbegrepet kan være særlig problematisk i Finnmark⁹¹ – da den vekker negative assosiasjoner i lys av det som skjedde under 2. verdenskrig og personer som overlevte informasjon til tyskerne. Munkejord hevder på den annen side at det kan være like problematisk å kalle informantene for partnere fordi at: «begrepet overdriver makten informantene tilkjennes i kunnskapsproduksjon» (Munkejord 2009: 37). Hun argumenterer for at informantbegrepet tross alt understreker maktsymmetri som ligger til grunn i vitenskapelig kunnskapsproduksjon (2009). For meg handler dette om etikk og forskerens *ansvar*. Forskerens oppgave er å beskytte deltagerens integritet gjennom hele forskningsprosessen, og forskeren har videre medansvar senere for eventuelle konsekvenser som forskningen kan påføre gruppen man forsker på.

Med informantbegrepet ønsker jeg å fremstille de kvinnene jeg har intervjuet og vært sammen med gjennom gående samtaler, badstubesøk, soppturer, osv. som eksperter på feltet jeg studerer. Et slikt utgangspunkt, mener jeg, gir mulighet til å fremheve informantenes perspektiv, samtidig som jeg som forsker står ansvarlig for fortolkningen av empiriske materialet.

⁹¹ Jeg er enig med de problematiske sidene og at begrepet intervjuperson kunne vært bedre begrep i min studie.

Anonymisering

Russiske kvinner i Finnmark er underlagt særskilte regler i forhold til krav om konfidensialitet (jf. lov om personopplysninger § 2, 9). I kraft av å være en etnisk minoritet, og derigjennom en liten og lett gjenkjennelig gruppe i Finnmark, behandles russiske kvinner i NESH (2006) som en *sårbar gruppe*. Det betyr i praksis at behandlingen av sensitive opplysninger og anonymisering mer utfordrende fordi materialet lett kan spores tilbake (jf. Nasjonale forskningsetiske komiteer av Ingierd og Fossheim 2011).

I tillegg er det verdt å nevne at det var utfordrende å finne anonyme russiske navn (pseudonymer) til alle mine informanter, da det russiske navnerpertoaret er nokså lite. Ettersom jeg har forsket på «egen» kultur er det etiske ansvaret ekstra stort (Kvale 1997). Forskning på minoritetsgrupper kan dessuten få betydning for utforming av politikk. Det fordrer en «særlig aktsomhet» gjennom at forskeren må tenke grundig ikke bare hvordan forskningsfunnene presenteres og formidles (Ingierd og Fossheim 2009: 4), men også hvordan funnene kan (mis)brukes.⁹² Forskningsetikk handler om en ømfintlig balanse mellom produksjon av et fruktbart datamateriale og forskerens vitenskapelige ansvar, uavhengighet og ansvar for sine informanter (Kvale 1997). Dette innebærer, som dette kapitlet viser, at jeg har forsøkt å balansere mellom kunnskapsinnhenting og etiske refleksjoner i alle ledd i prosjektet. Det etiske perspektivet «løper derfor som en rød tråd gjennom kvalitativ forskning» og er og er avgjørende for dens utforming (Widerberg 2001:164). Gjennom erfaringer knyttet til prosjektutforming og datainnsamling har jeg forsøkt å illustrere at det er vanskelig, men nødvendig, å holde fast i denne røde tråden.

Prosedyrer og samtykke

Feltarbeidet startet etter at prosjekt ble meldt inn til og godkjent av NSD.⁹³

Informantene fikk både et skriftlig informasjonsskriv, temaguide (fokusert på tradisjonsforvaltning blant russiske kvinner i Finnmark) og samtykkeerklæring på

⁹² «Forskeren kan fremme menneskeverd, men kan også true det. Forskeren må vise respekt for menneskeverdet i valg av tema, i forhold til dem som studeres, og ved formidling av forskningsresultatene» (NESH retningslinjer, punkt 5).

⁹³ Se vedlegg 1.

forhånd. Informasjon ble gitt på norsk og russisk for å sikre at den ble forstått. Informantene ble opplyst at de hadde mulighet til å reservere seg fra å delta, samt trekke seg fra prosjektet når som helst. I observasjonssituasjoner spurte jeg eksplisitt informantene om deres samtykke før observasjonen ble gjennomført.

Jeg har et skap med nøkkel på kontoret hvor lydopptak, navnelister og intervjumaterialet har vært oppbevart. Jeg har skrevet en koblingsnøkkel for hånd og oppbevart denne (i henhold til lov om personopplysninger) adskilt fra det øvrige materialet. Jeg har brukt en fysisk isolert datamaskin for å transkribere datamaterialet. I tillegg har jeg anonymisert informantene på nytt i hver analyse, slik at intervjuisiter ikke kunne kobles til én og samme informant fra gruppeintervju til individuelle intervju og den ene til den andre artikkelen. Jeg har tydeliggjort min forskningsrolle i observasjonssituasjoner slik at informantene kunne reservere seg eller gi samtykke (NESH 2006, retningslinjer, punkt 19). Det er forøvrig ingen informanter som har reservert seg fra delta etter at de har gitt sitt samtykke.

Intertekstuell analytisk håndtering

I denne studien leser jeg informantenes fortellinger som subjektive beskrivelser av forholdet mellom et historisk menneske og dets sosiale verden. Denne subjektiviteten må forstås som en del av historien (Gullestad 1996: 17). Det er et poeng å forstå russiske kvinners (re)orienteringspraksiser intertekstuell, som noe som binder det språklige sammen med det sosiale og det kroppslige. Fortolkningsrammen for russiske kvinners opplevelser søkes verken «i eller utenfor individet, men i interaksjon mellom individer innen kulturelt definerte systemer» (Andenæs, Folgerø Johannessen & Ødegård 1992:66). De samfunnsmessige betingelser informantene står ovenfor når de foretar sine valg, møter de gjennom direkte interaksjon med omverden og andre mennesker (1992). Deres (re)orienteringspraksiser er dermed både nedfelt og en effekt av andre muntlige og skriftlige representasjoner, og de er dermed formet av større sosiokulturelle prosesser innenfor rammen av en konkret sosial sammenheng. Dette indikerer behovet for å være åpen for variasjoner i fortellinger og fortellingssjanger (De Fina & Georgakopoulou 2008 a: 383). En slik forståelse legger også grunnlaget

for at jeg i denne studien har lagt vekt på refleksive prosesser i datautvelgelse og analyseprosessen, framfor å undersøke fortellingenes struktur og egenskaper. Dette innebærer at jeg analyserer de utvalgte intervjuutdragene (som jeg har presentert i artiklene) i lys av andre intervjuer, dominerende diskurser (som russiske kvinner var opptatt av), observasjoner og i lys av uformelle samtaler. Men en slik forståelse forutsetter også at mening anses som noe komplekst, som tar form i konkrete sammenhenger. «Det som skaper denne sammenhengen, er *et intendert plott*», skriver Olsen (2014: 131, min utheving). Artiklene bygger på tre ulike plott som gir retning til å forstå informantenes (re)orienteringspraksiser. Vektlegging av klær, kjærlighetsforhold, følelser, poetiske fortellinger og sopp som symbol på russiskhet, kan ha nyansere overordnede forståelse av meningsinnhold i russiske kvinners feminine praksiser. I tråd med dette, har plottet i denne studien vært retningsgivende for hvilke hendelser og hvilken kontekst jeg har inkludert i analysen av det fortalte (2014). I avhandlingens analyser er det sentralt å forstå de ulike plottene som finnes i informantenes fortellinger om deres tilpasninger, tilknytninger og identitetsprosjekter i Finnmark. Samtidig legger jeg til grunn en forståelse av at helhet er kompleks og får mening i konkret sammenheng (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010: 27). Det betyr at fortellingene alltid skjer i en sosial en kontekst. Dette fordrer å studere fortellinger i relasjon til unike levde erfaringer, og i interaksjon mellom tekst og kontekst.

Videre mener jeg at det er ikke nok å analysere fortellinger som endelig tekster. Det som sies må videre relateres til hva som gjøres og ut i fra hvilken sammenheng det fortelles fra, samt i lys av koblinger til andre fortellinger. I artikkel 1 og 2 relaterer informantenes fortellinger til mediedebatten om russiske kvinner i Nord-Norge. I artikkel 3, trekker jeg inn informantenes erfaringer fra sovjettiden. Den russiske historien har vært preget av mange totale, radikale forandringer fra Revolusjonen i 1917 til Perestrojka og Glasnost i 1989.⁹⁴ Russlands myndigheter har gjennom generasjoner utøvd en politisk praksis som har medført voldsomme omveltninger for den russiske befolkningen. Denne myndighetsutøvelsen utløste en rekke motstrategier, *kulturelle overlevelsesstrategier* fra befolkningens side (Wara 2009: 69).

⁹⁴ Folk var nødt til å omstille seg til nytt regime på kort tid.

Informantenes fortellinger kan først og fremst forstås som forsøk på å skape seg en egen «plass» innenfor det sosiale felleskapet i Finnmark. Man kan si at fortellinger inngår i gjensidig konstruksjonsprosess, der interaksjon mellom det kroppslige, det landskapsmessige, det symbolske og det sosiale gjensidig konstruerer hverandre.

(Re)orienteringspraksiser er et begrep som bidrar til å krympe altomfattende makroforestillinger av samfunn, kultur og mennesker til mer håndterbare individuelle størrelser. Ulike grupper orienteringer mot noe framfor noe annet kan forstås som «lokale etos» (Olsen 2014: 130). De *lokale etos* (som konvensjoner, forventninger osv.) kan forstås som en orienteringsramme for å analysere konkrete individuelle erfaringer som gir retninger til fortellinger. I en metodologisk sammenheng betyr det at min analytiske oppmerksomhet i dette arbeidet har beveget seg bort fra fortellinger som tekster, til fortellinger som (re)orienteringspraksiser (De Fina & Georgakopoulou 2008 b: 275). Det leder oppmerksomheten mot brudd og bekreftelser på de meningsmønstre (nedfelte sosiokulturelle måter eller former å være på) som ikke passer inn i en nyvunnet kontekst – for informantene er det Finnmark. Med utgangspunkt i interseksjonelle tilnærminger analyseres brudd og bekreftelser i en transkulturell posisjon (mellom Russland og Norge) som *minoriserende* og *majoriserende* praksiser. Med en individperspektiv, slik jeg bruke det i avhandlingen, kryss i individuelle brudd og de kollektive bekreftelser åpner opp får analyser av individets nedfelte erfaringer, rettigheter, plikter, konvensjoner og hegemonier.

Fortellingene som analyseres i avhandlingens tre artikler, representerer ulike konkrete sammenvevinger som konstituerer russiske kvinners (re)orienteringspraksiser i byen i spenningsfelt mellom brud og bekreftelser, mellom barndom Russland og voksenliv Norge.

PRESENTASJON AV ARTIKLENE

I dette kapitlet vil jeg summere opp hovedpoengene fra avhandlingens tre artikler.

Artiklene må leses som tre selvstendige ledd i avhandlingen.

[Artikkel 1: Kvinner og klær](#). En fenomenologisk analyse av hvordan russiske kvinner «kler seg inn» i et nordnorsk sted

Wara, Tatiana (2016) «Kvinner og klær - En fenomenologisk analyse av hvordan russiske kvinner 'kler seg' for å passe inn på et nordnorsk sted». *Sosiologisk tidsskrift* 24 (2): 101–122.

I den første artikkelen i avhandlingen retter jeg oppmerksomheten mot hvordan russiske kvinner konstitueres i Finnmark gjennom sine klær og utseende. Studien baserer seg på Merleau-Ponty (1994) sin kroppsfenomenologi der kroppen selv er arena for kulturelle møter. Målet med artikkelen er å destabilisere forståelsesmåter når det gjelder hvordan vi møter mennesker som «skiller seg ut» fra lokale måter å være på. Et sentralt tema som de russiske kvinnene jeg intervjuet tok opp, var endringer i klespraksiser og tolkninger av disse. Deres historier om klær og feminitet er brukt som en tilnærming til å forstå hva migranter gjør for å «passe inn» og «høre til» etter å ha bosatt seg i et nytt lokalsamfunn. Artikkelens tittel kan gi inntrykk av å bekrefte den velkjente myten om russiske kvinner som jålete og pyntete, slik den uttrykkes i følgende utdrag fra en lokalavis i Finnmark:

«Det stereotypiske eksemplet på en russisk vinterkvinne er kledd i pels og pelslue, med smykker og på høye stiletthæler. [...] Damene i Russland er generelt sett mer feminine enn oss på denne siden av grensen. Mer velstelte, og mer glade i å pynte seg enn de fleste nordmenn» (Sør-Varanger 24.05.2015).

Artikkelen starter med en litteraturgjennomgang og introduserer russiske iklede kropper i en nordnorsk kontekst som bakgrunnen for studien. Datamaterialet presenteres gjennom tre fortellinger. Denne innrammingen tydeliggjør hvordan russiske kvinner ofte har vært framstilt i mediene i Finnmark, og tegner et grovt bilde av kulturspesifikke assosiasjoner eller myter om russiske kvinner. Denne myten

fremtrer som en grunnleggende forutsetning for å forstå informantenes erfaringer og refleksjoner omkring utseende og klær, og for å forstå hvordan de, i lys av dette, orienterer seg på forskjellige måter på det nye bostedet.

Analysen går videre bak myten eller stereotypiene om russiske kvinner i Finnmark og problematiserer hvilke effekter klær kan ha for kommunikasjon av sosial og kulturell identitet og dermed også for ekskludering, inkludering og tilknytningsprosesser, og i neste omgang hva dette gjør med disse kvinnene (mine informanter).

Mitt hovedanliggende i denne artikkelen er å diskutere på hvilke måter russiske kvinneligheter reproduseres, transformeres eller justeres til det lokale (Finnmark) gjennom informantenes valg av klesstil(er). Mine analyser operasjonaliseres gjennom begrepet (re)orienteringspraksiser. Artikkelen tar i bruk *interseksjonalitet* som et *sensitiverende blikk* (Berg, Flemmen og Gullikstad 2010) på hvordan sammenvevingen av «ikledde kropper» sammen med kategorier som kjønn, nasjonalitet, alder og migrasjonsstatus virker inn og forsterker hverandre. Analysen viser, i tråd med Berg og hennes kolleger (2010), at slike sammenfiltringer produserer en særlig og spesifikk utsatthet som etablerer noen ikledde kropper som markerte, mens andre passerer som umarkerte eller nøytrale.

Gjennom en sensitiverende lesning av datamaterialet retter jeg oppmerksomheten mot majoriserende og minoriserende praksiser som begrenser og utvider russiske kvinners muligheter, og i neste omgang som påvirker deres opplevelser av seg selv. Videre aktualiserer Simonsen (2001a, b, 2005) og Ahmeds (2004 a, b) blikk en rekke meningsproduktive betydninger, der også det vi kan kalle den *geopolitiske kroppen* er tilstede gjennom nasjonalstrategisk styring som regulerer migrasjonsstatus gjennom UDI-organer. Innvandringsstatus og oppholdsgrunnlag handler ikke bare om russiske kvinnelige migrantenes juridiske rettigheter og begrensninger, men reflekterer også marginaliseringsprosesser på individnivå. Analysen viser at noen russiske kropper (russisk + kvinne + ekteskapsmigrant + kledd i skjørt) gjenkjennes som «fremmede» og utelukkes av felleskapet, mens andre kropper (russisk + kvinne + sporty kledd + arbeidsinnvandrere) anerkjennes som «gjenkjennelige» (Koefoed & Simonsen 2010).

Klesstil forstås i forlengelsen av dette som et orienteringsverktøy og som en viktig forutsetning fra migrantenes side for å passe inn.

Artikkelen konkluderer:

«Mitt hovedpoeng videre at (re)orienteringsprosesser gjennom å endre still og påkledning i seg selv er en kilde til kroppsliggjort kunnskap om stedlige normer. At russiske kvinner «kler av», «kler på», «kler om» og «kler seg til» sitt nye bosted, viser ikke bare til deres opplevde sårbarhet ved det å være russisk kledd i en norsk kontekst. Like mye peker informantenes klesrelaterte justeringer og transformasjoner på sosiokulturelle prosesser som i dag finner sted i en nordnorsk småbykontekst» (Wara 2016a: 118).

I artikkelen kan leseren spørre seg i hvilken grad russiske kvinners fortellinger kan nyansere og utfordre de normative tenkninger rundt feminitet og estetikk. Artikkelen analyserer ikke eksplisitt verken informantens bostedet *som sted* eller hvilke feminiteter de russiske kvinnene bærer med seg, samt hvordan dette på ulike måter kan «kollidere» med stedlige eller lokale forståelser av kjønn. I stedet analyserer artikkelen hvordan subjekt- og objektposisjoner skapes i tid og rom.

[Artikkel 2: Naturen som rekreasjon og heteroseksuell romantikk: En studie av russiske kvinnelige migranters poetiske fortellinger om natur og kjønn](#)

Wara, Tatiana & Mai Camilla, Munkejord (2016) «Naturen som rekreasjon og heteroseksuell romantikk: En studie av russiske kvinnelige migranters poetiske fortellinger om natur og kjønn». *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 27 (1): 22–38.

Den andre artikkelen har jeg skrevet sammen med en av mine veiledere, Mai Camilla Munkejord⁹⁵. Den tar opp og utvider perspektiver behandlet i den første artikkelen og nyanserer perspektiver på parallianser og forestillinger om feminitet og maskulinitet.

⁹⁵ Bidraget er videreutviklet og analysene er presisert i en engelsk versjon av artikkelen som nå er godkjent for publisering i nivå 2-tidsskriftet *Journal of Gender Studies* med tittelen: «(Re)creating gender hierarchies within northern landscapes: A study of poetic stories about nature and gender». Artikkelen legges ved som vedlegg 5 til avhandlingen.

Empirisk tar vi i vår analyse utgangspunkt i fortellinger om opplevelser i finnmarksnaturen blant russiske kvinner, i hovedsak kvinner som har giftet seg med en norsk mann.

Artikkelen kan leses som russiske kvinner svar til myter om:

«Russiske kvinnene leter etter en mann – som kan gi dem en økonomisk sikrere fremtid» (VG, 10.08.1999: 22).

Artikkelen undersøker hvordan kjønnede hierarkier (re)produseres i en naturkontekst. Artikkelen bygger på nyere antropologiske forståelser av natur, samt studier om hvordan natur/sted, kultur og kjønn gjensidig konstituerer hverandre. Basert på denne litteraturen, samt med inspirasjon fra kroppsfenomenologi (Merleau-Ponty 1994) og feministisk fenomenologi (Ahmed 2004b) viser artikkelen hvordan finnmarksnaturen gjøres til et meningsfylt, kjønnet rom gjennom fortellinger om rekreasjon. Ved å analysere russiske kvinnelige migranters fortellinger om naturpraksiser og naturopplevelser *sammen* med deres norske partnere i Finnmark, bidrar denne artikkelen til å fremme forståelsen av hvordan kjønn og natur gjensidig former hverandre. Analysene viser hvordan informantene konstruerer natur ikke bare som «rekreasjonsarena», men også «poesi» og «romantikk», og derigjennom som en arena som skaper kjønn på måter som reproducerer kjønnede hierarkier mellom det mannlige overordnede og det kvinnelige underordnede. Kjønn etableres dermed på måter ser ut til å styrke det heteroseksuelle parforholdet, ikke minst i lys av fortellinger om prinsen som redder prinsessen og om ekspert-novise relasjoner.

Artikkelen viser hvordan menneskekropper, landskap og samfunn møtes og derigjennom skaper emosjoner og kjønnede subjektposisjoner. På denne måten, gir studier av fortellinger om rekreasjonspraksiser en mulighet til å undersøke kulturell variasjon i konstruksjonen av maskulinitet og feminitet i møter mellom majoritet og minoritet.

I vår lesning av materialet retter vi oppmerksomheten mot hvordan informantenes (re)orienteringspraksiser tar form gjennom deres poetiske fortellinger om natur, friluftsliv og det heteroseksuelle parforholdet. At de russiske kvinner posisjonerer seg

selv som «noviser», mens de norske menn konstitueres som «eksperter», kan forstås som at det opprettholdes en hierarkisk skille mellom de norske menn og de russiske kvinner. Dette reflekteres eller forsterkes gjennom den norske likestillingsretorikken i kobling til myten om russiske kvinner som «lykkejegere». I den forstand kan russiske kvinners «feminine» praksiser gjøres til majoritetenes speilbilde og forstås som underordning, i motsetning til majoritetenes kjønnspraksiser - som gjerne tolkes (av majoritetsindividene selv) som «naturlige» og «likestilte» (jf. Korsnes Kristensen 2010). Vårt poeng er å vise hvordan informantenes «underordning» brukes for å *re-maskulinisere* de norske menn, for både å legitimere egen innvandrerstatus (kjærlighetsinnvandrere + ekte kjærlighet) og for å stabilisere eller trygge sin «russiskhet» (som i informantenes fortellinger nyanseres gjennom poetiske fortellinger om feminitet som novise / prinsesse og maskulinitet som ekspert / reddende pris). I artikkelen kan leseren spørre seg om hvordan kjønn kan kobles til etablering av «orden» og «uorden» som igjen konstituerer informantenes annethet.

[Artikkel 3: Russiske kvinner i Nord-Norge: sovjetiske erfaringer formidlet gjennom fortellinger om sopplukking](#)

Wara, Tatiana (2016) «Russiske kvinner i Nord-Norge: sovjetiske erfaringer formidlet gjennom fortellinger om sopplukking» *Nordisk Østforum*, 1 (30):1-16.

Den tredje og den siste artikkelen tar utgangspunkt i avhandlingens tredje underproblemstilling som handler om tilblivelsesprosesser og hvordan russiske kvinnelige migranter skaper en følelse av tilhørighet til flere steder. På ulike tidspunkt i mitt feltarbeid har sopp dukket opp som et betydningsfylt fenomen. Det å dra på sopptur, å snakke om sopp, og det å foredle og spise sopp utgjør en viktig del av våre russiske tradisjoner fra vår felles kommunistiske barndom. I arbeidet med artikkelen har særlig Floya Anthias' begrep «translokal posisjonering» (2008) vært nyttig og inspirerende. Begrepet fokuserer på menneskers sosiale posisjonering forstått som en prosess som tar form på og mellom konkrete steder, og dermed i og mellom kulturelle

kontekster preget av bestemte majoritets- og minoritetsforståelser. For Anthias' handler tilhørighet ikke bare om identifikasjoner men snarere om å dele verdier, nettverker og praksiser i kryss av mangfoldige sosiale relasjoner (Anthias 2008: 8-9). Gjennom å trekke veksler på translokalitet som perspektiv, viser artikkelen hvordan mine informanter posisjonerer seg som russiske kvinner i Finnmark. Deres fortellinger om, og praksiser relatert til sopp, i skjæringspunktet mellom barndommens og voksenlivets erfaringer (både i form av lesing av russisk poesi samt i form av konkrete turer i naturen hvor hensikten har vært å sanke sopp), danner grunnlag for analysen.

I lys av Merleau-Pontys kroppsfenomenologi (1994) tolker jeg således migrantenes (re)orienteringer gjennom posisjoneringer som noe som skapes i relasjoner mellom praksis, kropp, tid og rom. I denne artikkelen gjøres poeng av at det sovjetiske «klasseløse samfunn» som appellerte til en «felles» klasseidentitet, generte et behov for alternative markører for klasse. Det handler ikke bare om ressursfordeling, men heller om forhandling av verdier. Artikkelen forsøker å trekke forbindelser til informantens opplevde tid og opplevde rom, noe som plasserer deres fortellinger om tilhørighet i en større geopolitisk kontekst. Gjennom en historisk og kulturforankret analyse av fortellinger om sopp viser artikkelen således hvordan sopp som meningsmettet fenomen kan brukes til å forbinde barndom og voksenliv, gjennom å gjenskape russiske rom i Finnmark.

Ved å bruke begrepet og perspektivet på translokal posisjonering, framfor begrepet *transnasjonal*, forsøker jeg å oppløse et analytiske skille mellom forestilt politisk og nasjonalt felleskap i (medlemskap tuftet på territorielle grense, juridiske og nasjonale rettigheter og plikter) i Anderson's (1996) forstand og heller se på tilhørighet i form av sedimentert viten (innskrevet i kroppen via hjemlige, sosiale relasjoner eller via fravær av disse) i Merleau-Pontys (1994) forstand. Det bidrar, etter min mening, til en mer nyansert og mer helhetlig tilnærming til tverrkulturelle livsstiler og praksiser - og til studiet av russiske migraners mobile kropper og av deres (re)orienteringspraksiser i nord.

I tillegg er det viktig poeng i artikkelen hvordan russiske kvinner som bor i Norge bruker fortellinger som (re)orienteringer og (re) forhandlinger av russiskhet.

Artikkelen viser hvordan «små fortellinger» er situert i forhold til den «store fortellingen» om russiskhet, sovjettid og norskhet, og også hvordan de små fortellingene representerer et posisjoneringsarbeid mellom «oss» og «de andre».

AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER

Jeg vil avslutte denne avhandlingen med å trekke inn Lee og Zhous (2014) funn og perspektiver på hvordan positive stereotypier av asiatiske migranter i USA virker som «selvoppfyllende profetier»,⁹⁶ som har konsekvenser for migrantenes realisering av utdannelsesprosjekter. Amerikanernes stereotypiske oppfatning av asiater som «virkelig smarte» og hardtarbeidende, påvirker også skoleprestasjoner til middelmådige asiatiske elever, som selv vurderer seg som «ikke veldig intelligente» (2014: 18). Studien viser at asiatiske elever tolker de positive stereotypier på bekreftende måter, og at positive, generaliserende framstillinger om «smarte» og «hardtarbeidende» asiater motiverer også de middelmådige elevene til å gjøre en ekstra innsats på skole og i utdanningsløp. Dermed klarer også mange «middelmådige» å «leve opp» til de positive stereotyper om deres akademiske evner (2014: 19), noe som igjen fører til at asiatiske migranter i USA gjør det usedvanlig godt utdanningsmessig. Dette omtales av Lee og Zhou (2014) som det «asiatisk-amerikanske paradokset».

Med et interseksjonelt sensitiverende blikk som jeg bruker i avhandlingen, kan det Lee og Zhous forskning leses som at koblingen mellom kategorien asiat + smart + hardtarbeidende stabiliseres og genererer gode skoleprestasjoner. Kategorien asiatisk etnisitet transformeres i møte med utdanningssystemet når det gjelder prestasjonsevner. Lee & Min Zhou presiserer dette på følgende måte:

«Self-fulfilling prophecies can operate to reproduce inequalities at the high end of the educational distribution, just as they do on the low end» (Lee & Zhou 2014: 20).

Poenget til Lee og Zhou er at stereotypier kan ha både negative og positive virkninger. Gjennom å vise hvordan positive stereotypier (eller positivt ladde kategorier) virker inn på asiatiske elever i USA i deres realiseringer av utdannelsesprosjekter, kan vi lære noe om hvordan våre egne forforståelser som vi møter andre med, kan muliggjøre eller

⁹⁶ Lee & Min Zhou (2014) referer til Mertons (1948) teori om «selvoppfyllende profeti». En selvoppfyllende profeti begynner med at en falsk definisjon av situasjonen, fremkaller en ny atferd, noe som gjør den at opprinnelige falske oppfatningen blir sann.

begrense deres handlingsrom. Sagt med Merleau-Ponty sine ord vil våre forestillinger om «andre» (for eksempel russiske kvinner i Finnmark, eller afrikanske kvinner i Oslo) over tid sedimenteres som kroppslige erfaringer «jeg kan» eller som «jeg kan ikke». Dette vil i neste omgang kunne forme enkeltmenneskers fremtidige prosjekter og deres liv på en positiv og/eller negativ måte.

Dette kan videre kobles til avhandlingenes samlede bidrag som handler om å forstå russiske kvinners (re)orienteringspraksiser i nord. Disse selvoppfyllende effekter som Lee & Zhou (2014) beskriver i en asiatiske-amerikansk kontekst, har jeg også funnet i min forskning på russiske kvinner i Finnmarkkontekst. De russiske kvinnene som jeg har intervjuet, trakk ofte på mytene om dem som ble etablert i kjølvanet av mediedebatten fra 1990-tallet som beskrives innledningsvis i denne kappen.

Avhandlingens analyser viser videre hvordan russiske migranters kroppsliggjorte måter å være i verden på blir utfordret når de flyttet til et nordnorsk sted preget av lokale stereotyper om russiske kvinner. Analysen viser videre hvordan myter artikulerer sosiale skiller gjennom produksjon av differensieringer og identifiseringer, ekskludering og inkludering.

Merleau-Ponty (1994) kombinert med et interseksjonelt inspirert teoretisk grep (presisert gjennom Anthias perspektiv på *translokale posisjoneringer*) legger til rette for å utforske (re)orienteringspraksiser som en levd, kjønnnet, relasjonell og situert erfaring. Jeg har vist hvordan denne koblingen er fruktbar for å belyse både nedfelte, seige og fleksible aspekter ved migrantenes (re)orienteringspraksiser, og hvordan nettopp fenomenologiske perspektiver kan bidra til å se hvordan nedfelte strukturer viser seg og (re)forhandles om. (Re)orienteringspraksiser, slik jeg bruker det i dette avhandlingsarbeidet, formidler sammenhenger mellom migrantenes kropp og omgivelser, der kroppenes bevegelse er utgangspunkt for meningsproduksjon (Merleau-Ponty 1994). Hvordan kroppene beveger seg og hvordan de møter hverandre og reagerer på hverandre er ikke likegyldig, men har konsekvenser for videre orienteringer. Når mennesker i møter med hverandre kjenner glede eller ubehag, så innebærer dette at nedfelt kunnskap kommer til syne (Ahmed 2007). Ens kroppslige

væren gir oss således innsikt i en kroppsliggjort kunnskap om verden, nedfelt gjennom sosiokulturell sosialisering, så vel som personlige erfaringer.

I forlengelse av dette, har det vært et metodologisk poeng for meg å forfølge det som «skiller seg ut» for å åpne opp for å også bedre forstå det som tas for gitt. I tillegg har det vært et poeng, ved hjelp av Anthias (2008) perspektiv på *translokale posisjoneringer*, å bevege seg bort fra ideen om fastlåst gruppetilhørighet, men heller se på (re)orienteringspraksiser som noe som formes relasjonelt på ulike måter for ulike personer. Ikke bare på «kryss» av kjønn, etnisitet og klasse, men også på tvers av de sosiale grenser og hierarkier som har vist seg å være viktige for mine informanter. Avhandlingens artiklene viser således samlet sett, i tråd med Anthias (2008), at *posisjoneringsarbeid* er sosial produsert gjennom et samspill av nedfelte prosesser og i konkrete kontekster som resultat av sosiale relasjoner.

Det har videre vært et poeng å trekke forbindelseslinjer til kulturelle og sosialiserende aspekter fra informantenes barndom og hvordan slike forståelser utfordres og revurderes (i lys av informantenes spesifikke utsatthet) i møter med majoriteten. Studien trekker således forbindelseslinjer mellom Russland og Norge i både tid og rom, og viser *hvordan russiske kvinner skaper tilknytning i nord*. Samlet sett kan avhandlingen leses som et bidrag til forskning som er opptatt av å nyansere forståelser av migrasjonsprosesser og tilknytningspraksiser, men også som et bidrag til kjønnsforskningen mer generelt. Det er dessuten mitt håp at studiens materiale og analyser vil bidra til å formulere nye forskningsspørsmål relatert til kjønn, migrasjon og integreringsprosesser i både nord og i sør, i by og i bygd – gjerne i et fenomenologisk, interseksjonelt og translokalt perspektiv.

REFERANSER

- Ahmed, Sara (1999) Home and Away: Narratives of Migration and Estrangement. *International Journal of Cultural Studies*, 2(3): 329–347.
- Ahmed, Sara. (2004a) Affective Economies. *Social Text*, 22 (2): 117-139.
- Ahmed, Sara. (2004b) Collective Feelings Or, the Impressions Left by Others. *Theory, Culture & Society*, 21 (2): 25-42.
- Ahmed, Sara (2006) Orientations: Toward a Queer Phenomenology. *Journal of Lesbian and Gay Studies*, 12(4): 543–574.
- Ahmed, Sara. (2007) A Phenomenology of Whiteness. *Feminist Theory Copyright*, 8(2): 149–168.
- Anthias, Floya (2008) Thinking Through the Lens of Translocational Positionality: an Intersectionality Frame for Understanding Identity and Belonging. *Translocations: Migration and Social Change*, 4 (1): 5–20.
- Anderson, Benedict (1996) *Forestilte fellesskap. Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Anthias, Floya (2013) Hierarchies of Social Location, Class and Intersectionality: Towards a Translocational Frame. *International Sociology*, 28 (1): 121-138.
- Alver, Bente Gullveig & Øyen, Ørjar (2007) Challenges of Research Ethics: An Introduction. I Bente Gullveig Alver, Tove Ingebjørg Fjell & Øyen, Ørjar (red.) *Research Ethics in Studies of Culture and Social Life*. Helsingfors: Academia Scientiarum Fennica: 11–55.
- Andenæs, Agnes, Folgerø Jonannessen, Birte & Ødegård, Tone (1992) Kjønnnet som forsvant? Om betydning av kjønn i psykologien. I Taksdal, Arnhild & Widerberg, Karin (red.) *Forståelse av kjønn i samfunnsvitenskapens fag og kvinneforskning*. Oslo: Notam Gyldendal AS: 51-88.
- Andrews, Therese & Vassenden, Anders (2007) Snøballen som ikke ruller. Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 2 (15): 151-163.
- Aure, Marit (2007) Migrasjonskanaler og rekrutteringsprosesser: Å bli arbeidsemigrant. *Sosiologi i dag*, 3-4 (37): 9–29.
- Aure, Marit (2008) *Arbeidsmigrasjon frå Teriberka til Båtsfjord 1999–2002*. Dr.phil.-avhandling. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Aure, Marit (2012) Å trekke grenser: om å studere stedlige differensieringer. I Førde, Anniken, Kramvig, Britt, Gunnerud Berg, Nina & Britt, Dale (red.) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag: 159-172.
- Aure, Marit (2014) Grensemangfold i arbeid og endring. Viken, Arvid & Schwenke Fors, Bjarge (red.) *Grenseliv*. Stamsund: Orkana Akademisk Forlag: 113-129.

- Berg, Anne-Jorunn, Flemmen Anne Britt & Gullikstad, Berit (2010) Interseksjonalitet, flertydighet og metodologiske utfordringer. I Berg, Anne-Jorunn, Anne Britt Flemmen & Gullikstad, Berit (red.) *Likestilte norskheter: om kjønn og etnisiteter*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Beauvoir, Simone (2000) *Det annet kjønn*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Blumer, Herbert (1954) What is Wrong with Social Theory? *American Sociological Review*, 1 (19): 3-10.
- Cresswell, Tim (2010) Towards a Politics of Mobility. *Environment and Planning Society and Space*, 1 (28): 17–31.
- Dale, Britt & Gunnerud Berg, Nina (2012) Hva stedsidentitet, og hvordan fanger vi den opp? I Førde, A. m.fl. (red.) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag: 23-42.
- De Fina, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (2008 a) Analysing Narratives as Practices. *Qualitative Research* 8 (3): 379–387.
- De Fina, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (2008 b) Introduction: Narrative Analysis in the Shift from Texts to Practices. *Text & Talk – An Interdisciplinary Journal of Language, Discourse Communication Studies* 28 (3): 275–281.
- Flemmen, Anne Britt (2007a) Det er lett å være mannfolk i lag med Elena. Norske menn om kjønn og nasjonalitet i russisk-norske ekteskap. I Haugan, Anne Marit (red) *Maskuliniteter i Nord*. Tromsø: Kvinnforsk skriftserie, 6 (7): 111–127.
- Flemmen, Anne Britt (2007b) Russiske kvinner i nordnorske aviser – minoritets- og majoritetskonstruksjoner. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 31(1): 37–54.
- Fossland, Trine & Thorsen, Kirsten (2010) *Livshistorier i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Foucault, Michel (1999) *Diskursens orden*. Tiltredelsesforelesning holdt ved College de France 2.desember 1970, Ovesettelse av Shaanning, E., Oslo: Spartacus Forlag.
- Foucault, Michel (2008): *Overvåking og straff*. Dimograf: Gyldendal Akademisk.
- Førde; Anniken (2004) *Svaler som gjernye somrar. Kreative kvinnepraktiser i provensalsk og nordnorsk landbruk*. Avhandling for Doktor Rerum Politicarum. Institutt for Planlegging og Lokalsamfunnsforskning, Tromsø: UiT.
- Gerrard, Siri (2011) Samspill mellom natur, kultur og kjønn - et bidrag til å forstå dekonstruksjonenes utfordringer i kjønnsforskningen. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 35(1): 57-62.
- Gerrard, Siri (2013) Mobilities, materialities, and masculinities: Interconnected mobility practices in Norwegian coastal fisheries. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, 67 (5): 312-319.
- Granås, Brynhild (2012) *Det gjenstridige mangfoldet: bak slagord og overskrifter i nordlig byutvikling*. Avhandling for graden Philosophiae Doctor, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Tromsø: Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging.

- Gullestad, Marianne (1996). *Hverdagsfilosofier: Verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullveig Alver, Bente & Øyen, Ørjan (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Gunnerud Berg, Nina, Dale, Britt, Lysgård, Hans & Løfgren, A. (2004) *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Gunnerud Berg, Nina, Dale, Britt, Førde, Anniken & Kramvig, Britt, (2012) Introduksjon: Metodologiske utfordringer i stedsanalyser. I Førde, Anniken, Kramvig, Britt, Gunnerud Berg, Nina & Dale, Britt (red.) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag: 63-77.
- Gunnerud Berg, Nina & Dale, Britt (2015) Sted – noen nyere teoretiske tilnærminger og debatter. I Aure, Marit, Gunnerud Berg, Nina, Cruickhank, Jørn & Dale, Britt (red.) *Med sans for sted. Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haraway, Donna (1998) *Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective*. *Feminist Studies* 14 (3) 575-599.
- Hastrup, Kirsten (1992) *Det antropologiske prosjekt - om forbløffelse*. Copenhagen: Gyldendanske Boghandel.
- Hastrup, Kirsten (2004) Refleksion. Vidensbegreber og videskab. I Hastrup, Kirsten (red.) *Viden om verden. En grundbog i antropologisk analyse*. København: Hans Rietzels Forlag: 409-425.
- Hastrup, Kirsten (2012) Feltarbeid. I Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.) *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk: 46-81.
- Halkier, Bente (2012) Fokusgrupper. I Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.) *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk: 133-153.
- Helland, Frode (2014) Rasisme uten rasister i Norge. *Agora*, 3–4 (14): 108-143.
- Hjelseth, Arve & Tjønndal, Anne (2016) Sink or swim? Håndtering av maskulinitet og intimitet i herrefotball. *Sosiologisk tidsskrift*, 2 (24): 79-100.
- IMDI (2015) Ord og begreper. Definisjoner på ord og uttrykk som brukes på innvandrings- og integreringsfeltet. http://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/ord-og-begreper/#title_7
Lesedato: 02.07.2016.
- Ingierd, Helene & Fossheim, Hallvard (2009) Etniske grupper. I *NESH*: 5-10.
- Järvinen, Margaretha (2005) Interview i en interaktionistisk begrepsramme. I Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.) *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. 1. utg., 3. oppl. København: Hans Reitzels Forlag: 27-49.
- Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2005) Observasjoner i en interaktionistisk begrepsramme. I Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.) *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. 1. utg., 3. oppl. København: Hans Reitzels Forlag: 97-121.

- Johanson, Lisbeth & Olsen, Kjell (2012) Livsstilmigrasjon i nordområdene. *Nordisk Østforum*, 26 (2): 155–175.
- Johanson, Lisbeth & Olsen, Kjell (2014) Grensekryssing – Studieutveksling som springbrett ut i den store verden? i Viken, Arvid & Schwenke Fors, Bjarge (red.) *Grenseliv*. Stamsund: Orkana Akademisk Forlag : 71–83.
- Koefoed, Lasse & Simonsen, Kirsten (2011) ‘The Stranger’, the City and the Nation: On the Possibilities of Identification and Belonging. *European Urban and Regional Studies*, 18: 1–15.
- Korsnes Kristiansen, Guro (2015) Hjemme- og lønnsarbeidets mening og verdi. Norske pars fortellinger om det å kjøpe private husholds- og omsorgstjenester. *Tidsskrift for kjønnsforskning* 39 (3–4): 204–223.
- Klausen, Rita, Haugsgjerd, Svein & Fagerjord Lorem, Geir (2013) ‘Qualitative Inquiry The Lady in the Coffin’ – Delusions and Hearing Voices: A Narrative Performance of Insight 19 (6) 431–440.
- Kramvig, Britt & Stien, Kirsten (2002) *Grenseløs verdighet?* Alta: Rapport Nr. 7/02. Finnmark: NORUT.
- Kramvig, Britt (2005) Fleksible kategorier, fleksible liv. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 2–3 (16): 97–108.
- Kramvig, Britt (2006) *Finnmarksbilder*. Dr. polit. Avhandling, Institutt for Planlegging og lokalsamfunnsforskning, Tromsø: Det Samfunnsvitenskapelig Fakultetet Universitet i Tromsø.
- Kramvig, Britt & Flemmen, Anne Britt (2010) Mangfold, likhet og likestilling i Sápmi. I Berg, Anne-Jorunn, Flemmen, Anne Britt & Gullikstad, Berit (red.) *Likestilte norskheter: Om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag: 167–195.
- Kramvig, Britt & Førde, Anniken (2015) Utforskning og improvisasjon – hvordan studere stedlig innovasjon. I Førde, Anniken, Kramvig, Britt, Gunnerud Berg, Nina & Dale, Britt (red.) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag: 63-77.
- Kvaale, Katja (2004) Tradition: Det oprindeliges modernisering. I Hastrup, Kirsten (red.) *Viden om verden. En grundbog i antropologisk analyse*. København: Hans Rietzels Forlag: 303-325.
- Kvale, Steinar (1997) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Leontieva, Alexandra & Sarsenov, Karin (2003) Russiske kvinner i skandinaviske medier. *Kvinneforskning*, 27 (2): 17-30.
- Lotherington, Ann Therese & Kjersti, Fjørtoft (2007) Capabilities and Participation: Russian Women in North. I Hvinden, Bjørn & Johansson, Håkan (red.) *Citizenship in Nordic Welfare States: Dynamics of Choice, Duties and Participation in a Changing Europe*. London & New York: Routledge: 112–125.
- Lotherington, Ann Therese (2008) Over grensen: Konstruksjoner av likestilling og norskhet i russisk-norske familier. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 32 (1): 6–20.

- Lock, Andy & Srong, Tom (2014) *Sosial konstruksjonisme. Teorier og Tradisjoner*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS: 58-86.
- Lotherington, Ann Therese & Flemmen, Anne Britt (2007) Ekteskapsmigrasjon i det norske maktfeltet. *Sosiologi i dag*, 37 (3-4): 58-82.
- Mathisen, Stein Roar (1998) Det farlige naboskapet i nord: Eksplisitte og implisitte fortellinger på en 'ny' grense. *Tradisjon*, 28 (2): 11-23.
- Merleau-Ponty, Maurice (1970) *Maleren og filosoffen*. København: Vintens Forlagsboghandel.
- Merleau-Ponty, Maurice (1994) *Kroppens fenomenologi*. København: Pax Forlag.
- Merleau-Ponty, Maurice (2000) *Øyet og ånden*. Oslo: Pax.
- McDowell, Linda (2008). Thinking through work: Complex inequalities, constructions of difference and trans-national migrants. *Progress in Human Geography*, 32 (4): 491-507.
- Mik-Meyer, Nanna & Järvinen, Margaretha (2005) Innledning: Kvalitative metoder i et i et interaktionistisk perspektiv. I Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.) *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. 1. utg., 3. oppl. København: Hans Reitzels Forlag: 97-121.
- Moen, Natalia (2011) Hjemme blant fremmede og fremmede hjemme: russiske kvinners identitetskonstruksjoner i en flerkulturell kontekst. *Nordisk Østforum*, 4 (25): 369-386.
- Moi, Toril (1998) *Hva er kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Trondheim: Gyldendal Norsk forlag.
- Moldenæs, Turid (2006) *I sitt bilde?: identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Morgan, David L. (1997) *Focus groups as qualitative research*. Thousand Oaks, London, New Dehli: Sage publications.
- Munkejord, Mai C. (2009) *Hjemme i nord. En analyse av stedsopplevelser med utgangspunkt i kvinnelige og mannlige innflytters fortellinger om hverdagsliv i Havøysund og Vadsø, Finnmark*. Avhandling for graden Philosophiae Doctor, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Tromsø: Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning.
- Munkejord, Mai Camilla (2015) Local and Transnational Networking Among Female Immigrant Entrepreneurs in Peripheral Rural Contexts: Perspectives on Russians in Finnmark, Norway. *European Urban and Regional Studies* DOI: 10.1177/0969776415587122: 1-14.
- NESH (2006) Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi NESH / <http://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>) Lesedato: 06.07.16.
- Nilssen, Vivi (2012) *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU (2012:15) *Politikk for likestilling*. Oslo: Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning: 17-87.

- Olsen, Sonni & Bjerken, Marit (2014) Å drikke tsjaj s limonom: Hvordan kontakt i en grenseregion kan påvirke nabospråk. I Arvid Viken, & Bjarge Schwenke Fors (red.) *Grenseliv*. Stamsund: Orkana Akademisk Forlag: 39–57.
- Olsen, Kjell (2010) *Identities, Ethnicities and Borderzones. Examples from Finnmark, Northern Norway*. Stamsund: Orkana Akademisk.
- Olsen, Kjell (2014) Kjønnsbetingede grensefortellinger. I Arvid Viken & Bjarge Schwenke Fors (red.) *Grenseliv*. Stamsund: Orkana Akademisk Forlag (129-145).
- Patton, Michael Quinn (1990) *Qualitative evaluation and research methods*. London: SAGE Publications: 169-181.
- Paulgaard, Gry (1997) Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler? I Fossåskaret, F.O. Laurits & Aase, T.H. (red.) *Metodologisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlag, 2. opplag: 71-166.
- Rowe, Lars & Hønneland, Geir (red.) (2007) *Russladsbilder. Nye debattinnlegg om naboskap i nordområdene*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Said, Edward (2004): *Vestlige oppfatninger av Orienten*. Originaltittel: Orientalism. Western conceptions of the Orient, Oslo: Cappelen.
- Setten, Gunhild (2004) The habitus, the rule and the moral landscape. *Cultural Geographies*, 1: 389-414.
- Setten, Gunhild (2015) Til fots – et metodeblikk på landskap og praksis. I Førde, Anniken, Kramvig, Britt, Gunnerud Berg, Nina & Dale, Britt (red.) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag: 93-107.
- Shannon, Sullivan (1997) Domination and Dialogue in Merleau-Ponty's Phenomenology of Perception. *Hypatia*, 1/Winter (12):1-19.
- Simonsen, Kirsten (1993) *Byteori og hverdagspraksis*. Denmark: Akademisk Forlag.
- Simonsen, Kirsten (2001) Rum, sted, krop og køn. I Simonsen, Kirsten (red.) *Praksis, rum og mobilitet*. 1. udg. Roskilde: Universitetsforlag.
- Simonsen, Kirsten (2005) *Byen s mange ansigter – konstruktion af byen i praksis og fortælling*. 1. udg. Roskilde: Universitetsforlag.
- Simonsen, Kirsten (2010) Rumlig praksis – konstruktion af rum mellem materialitet og repræsentation. *Slagmark. Tidsskrift for idéhistorie*, 57: 35–49.
- Stauanæs, Dorthe & Søndergaard, Dorte Marie (2005) 'Interview i en tangotid'. *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzel.
- Stenvoll, Dag (2002) From Russia with Love? Newspaper Coverage of Cross Border Prostitution in Northern Norway 1990–2001. *European Journal of Women's Studies*, 2 (9): 143–162.
- Stoller, Silvia (2000) Reflections on Feminist Merleau-Ponty Skepticism. *Hypatia*, 1 (15): 175-182.

Stoller, Silvia (2010) Expressivity and performativity: Merleau-Ponty and Butler. *Cont Philos Rev*, 1 (43): 97–110.

SSB (2016) *Folkemengde og befolkningsendringar, 1. kvartal*. Tilgjengelig på www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/kvartal/2016-05-12?fane=tabell&tabell=265361. Lesedato 21. juli 2016.

Sullivan, Shannon. (1997) Domination and Dialogue in Merleau-Ponty's Phenomenology of Perception. *Hypatia* 1 (12): 1-19.

Svalastog, Anna Lydia (1997) Feministisk myteteori – en kulturanalytisk utfordring. I Sundqvist, O. og Svalastog, A. L. (red.) *Myter och mytteorier*. Uppsala: Teologiska institutionen: 21–54.

Thagaard, Tove (2013) 4. utgave. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.

Tevlina, Victoria (2016) *From Russia to Norway and to its North*. Pravda Severa, ISBN 978-5-85879-984-9.

Tin, Mikkel B. (2000) Etterord. I Merleau-Ponty, M. (2000): *Øyet og ånden*. Oslo: Pax Forlag.

Tracy, Sarah J. (2010) Qualitative Quality: Eight 'Big-Tent' Criteria for Excellent Qualitative Research. *Qualitative Inquiry* 16 (10): 837-851.

Thøgersen, Ulla (2004) *Krop og Fænomenologi. En introduktion til Merleau-Pontys filosofi*. Denmark: Narayna Press.

Viken, Arvid & Schwenke Fors, Bjarge (red.) (2014) *Grenseliv*. Stamsund: Orkana Akademisk Forlag.

Wadel, Cato (1991) *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: Seek.

Wara, Tatiana (2009) *Mitt norske Russland. Brudd og kontinuitet i identitetsforvaltning*. Mastergradsoppgave i pedagogikk. Tromsø: Universitetet i Tromsø.

Wara, Tatiana & Munkejord, Mai Camilla (2016) Naturen som rekreasjon og heteroseksuell romantikk: En studie av russiske kvinnelige migranternes poetiske fortellinger om natur og kjønn. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 27 (1): 22–38.

Wara, Tatiana (2016 a) Kvinner og klær - En fenomenologisk analyse av hvordan russiske kvinner 'kler seg' for å passe inn på et nordnorsk sted. *Sosiologisk tidsskrift*, 24 (2): 101–122.

Wara, Tatiana (2016 b) Russiske kvinner i Nord-Norge: sovjetiske erfaringer formidlet gjennom fortellinger om sopplukking. *Nordisk Østforum*, ISSN 1891-17731, (30): 1-16.

Widerberg, Karin (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Mediereferanser

Altaposten 20.02.1998: «Elever fra sju land i samme klasserom». Journalist Krav, Knut

Altaposten 02.10.1998: «Horetrafikken ødelegger for Alta». Journalist Sjøeng, Kine Nr. 232 (3).

Altaposten 19.11.1999: «Russerne blir utsatt for rasisme». Journalist Strugstad Qviller, Tone Nr. 267 (3).

Dagbladet 21.05.2016: «Afrikanske kvinner blir stemplet som horer». Journalist Trelvik Amund O. <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/05/21/466754.html> Lesedato 28.07.16.

Finnmark Dagblad 07.04. 1998: «Vennskapshykleriet – om russernes skjebne i Finnmark» 07.04. 1998: Nr. 82 (18-19).

NRK 22.11.2015: «Dette er Norges grense mot Russland». Journalist Ksenia Novikova. <http://www.nrk.no/finnmark/xl/dette-er-norges-grense-mot-russland-1.12657844> Lesedato 08.07.16.

Sør-Varanger Avis 24.04.2015: «Pynter seg i Russland – blir sporty i Kirkenes». Journalist Skogly Mækela, Håvard (4-5) <http://sva.no/src/popup.php?=-utskrift&NyhetID=3623> Lesedato 27.04.2015.

VG 10.08.1999: «Russiske kvinner drømmer om en fremtid i Norge». Journalist Stormark, Kjetil (22).

ARTIKLER 1-3

ARTIKKEL 1:

Kvinner og klær

Fotograf: Katarina Wara

Artikkel 2:

Naturen som rekreasjon og heteroseksuell romantikk

Fotograf: Daniel Johansen

Artikkel 3:

Russiske kvinner i Nord-Norge

Fotograf: Tatiana Wara

VEDLEGG 1-5

Tatiana Wara
Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging
Universitetet i Tromsø
9037 TROMSØ

Vår dato: 28.11.2012

Vår ref:32183 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.11.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

32183 *Russiske kvinner Tradisjonsforhandlinger, sted og
mobilitet.*
Behandlingsansvarlig Universitetet i Tromsø, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig Tatiana Wara

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

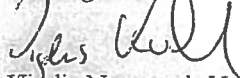
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 09.04.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54
Vedlegg: Prosjektvurdering

VEDLEGG 2:

Informasjonsskriv med Samtykkeerklæring

Russiske kvinner i Finnmark - Tradisjonsforhandlinger, sted og mobilitet.

En studie om innflytting, identitetsforvaltning i nord

Av Tatiana Wara

Jag er 41 år og er selv russisk kvinne som har flyttet til Norge i 1993 og bor i Tromsø og vil vite om hvordan dere- og deres livssituasjon?

Prosjektet inngår i en større studie der fokus nettopp er å se på det vi har kalt for mobile livsstiler, altså livsstiler som innebærer at folk forholder seg til forskjellige steder. Jeg har særlig fokus på tradisjonsutøvelser og hverdagslige praksiser. Jeg ønsker å undersøke eventuelle endringsprosesser relatert til økt innflytting.

Kjære russiske kvinne i Finnmark,

Jeg vil med dette spørre deg om du kan tenke deg å bli intervjuet i forbindelse med mitt forskningsprosjekt om russiske innvandrerkvinner som bosettes seg i Finnmark. Russiske innvandrere er den tiende største gruppen av innvandrere i Norge og utgjør i underkant av 20 000 i Norge (SSB 2012).

Prosjektet har tre hovedtema:

1. Jeg vil undersøke hvordan du / dere opplever å bosetter seg i Finnmark?
2. Hvordan russiske tradisjoner blir praktisert? Med russiske tradisjoner mener jeg både hverdagslige praksiser og større begivenheter som har russisk bakgrunn og som betyr for deg her i Norge. Særlig interessant å se på hvordan russiske tradisjoner blir forvaltet og praktisert og hvordan de «mikses» med de norske? Hvilke elementer blir behold og hvilke elementer blir underkommunisert?
3. Hvordan russiske emigranter og utvekslingsstudenter vedlikeholder kontakt med Russland? Hvor ofte du reiser til Russland? Hva betyr det for deg å reise tilbake til Russland?

Studiet vil bidra til kunnskap om russiske kvinner i Finnmark, særlig med tanke på hvordan migrasjon av større gruppe innvandrere, her russiske kvinner, påvirker stedet. Hvilke kulturellelementer bringes videre og veksles om. Innvandring er viktig for demografi og trivsel en av vesentlig faktorer for å beholde en slik ressurssterk gruppe som dere, samtidig er deres russiske kultur bringes til Finnmark og trulig påvirker også stedet gjennom måten dere lever og virker på. Målet er å forstå mennesker i

sin særegenhet og hvordan nye samfunnsmessige rammer påvirker dette, hvordan du som russisk bidrar til den forandring som foregår i lokalsamfunnet.

All informasjon om deg vil bli behandlet konfidensielt og den vil bli anonymisert i det publiserte materialet. Det innebærer også at jeg ikke kommer til å oppgi ditt navn, fødselssted, etnisitet, alder, arbeidssted og familiestørrelsen.

Jeg vil gi deg intervjuutskriftene etter at intervjuet er gjennomført, og du kan da legge til mer informasjon presisere eller korrigere ting som er sagt.

Prosjektet forventes å være ferdig 09.04.2016.

Prosjektet er meldt til og godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (28.11.2012), og det er finansiert av Norges Forskningsråd for prosjektstart 01. april 2012.

Jeg vil understreke at det er frivillig å delta og du kan når som helst velge å trekke deg uten å måtte oppgi noe grunn.

Jeg håper du kan tenke deg å delta i dette prosjektet og ser frem til å lære om dine erfaringer om å være en russisk kvinne i nord!

Håpe at du / dere har anledning til å vise byen til meg og steder du bruker. Ellers har jeg ønske å møte deg dere. Se frem til å snakke morsmål med deg ☺!

På forhånd tusen takk!

Med beste hilsen

Tatiana Wara
Doktorgradsstudent v / Universitet i Tromsø
Mobil: 97 500 611
E-post: tatiana.wara@uit.no

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt skriftlig informasjon og villig til å delta i studien

Signatur.....Telefonnummer.....

Kontakt Personvernombudet:
Tlf : 55 58 81 91
E-post: personverneombudet@nsd.uib.no

VEDLEGG 3:

Intervjuguide til dybdeintervju

Introduksjon

Kort hvem jeg er / hvor jeg kommer ifra.

Jeg jobber med et prosjekt om russiske kvinner som bosetter seg i denne Finnmarksbyen.

Jeg har særlig opptatt av:

1. Hva skjer når dere flytter fra Russland til Norge?
2. Hva gjør dere for å ivaretar deres russiske identitet?
3. Hvordan kulturelementer fra din russiske bakgrunn inngår i ditt nye hverdagsliv på den nyvunnet sted.
4. Dine refleksjoner rundt migrasjonsprosessen og konsekvenser (utfordringer, fordeler og ulemper osv.)
5. Hvordan det russiske og det norske sammenblandes, tilpasses, endres.

Du kan starte med å fortelle om din bakgrunn først og fortsatte med nåværende livssituasjon.

Sjekkpunkter

Livshistorie

- Opprinnelsessted
- Alder
- Sivilstatus
- Barn: fødselsted / alder
- Utdanning og arbeidserfaring
- Nåværende situasjon: Familiesituasjon, sivilstatus, utdanning, jobb, trivsel, statsborgerskap

Mobilitet

- Årsak til flytting / Hvorfor denne byen / Kunne du tenke å bo et annet sted, eventuelt hvor?
- Hav gjør at du har valgt å bli boende her?
- Hvordan opplever du å bo her? Er det noe du savner?
- Hva gjør du på fritider? /Hvilken steder du bruker mest?
- Hvor ofte reiser du til Russland? / Prioriterer du reise andre steder eventuelt hvor?
- Føler du deg hjemme her eller i Russland? Eventuelt hvordan?

Sosialt nettverk

- Hvem du/ din familie / dine barn omgås med? (Familie, norske /russiske venner, kollegaer, naboer, venner fra fritidsaktiviteter).

Fritid

- Hva liker du å gjøre og hvordan du bruker din fritid?
- Hva har du pleide å gjøre i Russland?

Forventninger / Selvrealisering

Hvilken forventninger du hadde

- Før du flyttet til Norge?
- Ved ankomsten?
- Med tanke på arbeid?
- Med tanke på fritid?
- Med tanke på økonomi?
- Med tanke på familieliv?

Hvis gift / samboer - Fordeling av arbeidsoppgaver

- Hvordan fordeles arbeidsoppgaver hjemme? Hvem gjør hva?
- Hvor mye tid bruker du på å pynte seg, frisør, manikyr, pedikyr, ansikts-kroppsspleie før og nå?
- Savner du noe i Norge?
- Hvordan du opplever kjønroller i Norge?
- Ville du gjøre noe annerledes om du hadde ikke vært gift (samboer) i Norge?
- Hadde din partner hatt noe betydning for at du / dere etablerte dere her?

Hvis barn – oppdragelsen

- Hva synes du vesentlig forskjell / positivt /negativt i den norske / russiske oppdragelsen?
- Eventuelt hvordan du forholder deg til dette?
- Hvilken språk snakker du med barna?
- Ville du gjort noe annerledes om du ikke hadde barn?

Annet

- Er det noe annet du tenker at jeg bør vite for å forstå din livssituasjon?
- Skjer det endringer i dine tankemåter i forbindelsen med migrasjon, eventuelt hvordan?

Fremtid

- Om du ser fem år fram i tiden – Hvor er du og hvordan livet ditt?
- Hvilken ønsker du har eventuelt utfordringer for å oppnå disse ønsker?

- Kan du anbefale til meg andre russiske kvinner?

VEDLEGG 4:

Intervjuguide til fokusgruppeintervju

Introduksjon (felles for alle)

Kort hvem jeg er / hvor jeg kommer ifra.

Jeg jobber med et prosjekt om russiske kvinner som bosetter seg i denne Finnmarksbyen.

Generelt jeg er særlig opptatt av:

6. Hva skjer når dere flytter fra Russland til Norge?
7. Hva gjør dere for å ivaretar deres russiske identitet?
8. Hvordan kulturelementer fra din russiske bakgrunn inngår i ditt nye hverdagsliv på den nyvunnet sted.
9. Dine refleksjoner rundt migrasjonsprosessen og konsekvenser (utfordringer, fordeller og ulemper osv.)
10. Hvordan det russiske og det norske sammenblandes, tilpasses, endres.

Fokusgruppeintervju 1:

Spesielt i forbindelse med denne gruppeintervju er jeg opptatt av:

Hvordan dere forvalter sin russiskhet i Norge?

Fra tidligere intervjuene med dere kommer det fram at noen av dere: «savner å være feminin», «savner høge haller», «måtte endre klesstil», mens noen av dere hadde sakt «at det var lite forskjell mellom den russiske og den norske måten å være på. Kan dere utdype det?

Sjekkpunkter

- Hvor mye tid bruker du på å pynte seg, frisør, manikyr, pedikyr, ansikts-kroppspfleie før og nå?
- Savner du noe i Norge?
- Hvordan du opplever kjønroller i Norge?
- Er det noe annet du tenker at jeg bør vite for å forstå din livssituasjon?
- Skjer det endringer i dine tankemåter i forbindelsen med migrasjon, eventuelt hvordan?

Fokusgruppeintervju 2:

Spesielt i forbindelse med denne gruppeintervju er jeg opptatt av:

Fortellinger om den Norske natur.

Fra de tidligere intervjuene kommer det fram mange vakre fortellinger om naturopplevelser: Som inntak ønsker jeg sitere noen deres vakre og poetiske fortellinger fra intervjuene som jeg har transkribert oversatt til norsk:

«Selv om den russiske naturlandskap er likner på den norske, men allikevel er helt annerledes. Den norske naturlandskap kan sammenliknes med elskede barn, som stelles og pleies. Mens den russiske landskap som stebarn, som er ikke elsket og ikke pleies»

«Natur for meg et fristed, ur viten, det sakrale, sjelerenselse, varme».

Kan dere utdype det?

Fokusgruppeintervju 3 (etter sopptur):

Spesielt i forbindelse med denne gruppeintervju er jeg opptatt av:

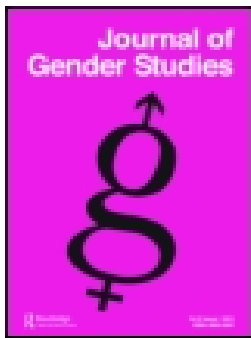
Fortellinger om Soppturer.

Fra de tidligere intervjuene, med andre informantene kommer det fram mange fortellinger om soppturer som forbinder barndomsopplevelser og voksenliv sammen.

Kan dere forteller hva betyr for dere soppturer?

Sjekkpunkter

- Brukte du å plukke sopp nor du var liten?
- Hvor ofte dere plukket sopp med familie?
- Hvem som tilberede sopp?
- Har du noen spesielle minner fra din barndom og soppturer?
- Hvor ofte du går på soppturer i Norge?
- Hvordan du tilberede sopp?
- Hvordan var din sopptur i dag?

(Re)creating gender hierarchies within northern landscapes: a study of stories about nature and gender

Tatiana Wara & Mai Camilla Munkejord

To cite this article: Tatiana Wara & Mai Camilla Munkejord (2016): (Re)creating gender hierarchies within northern landscapes: a study of stories about nature and gender, Journal of Gender Studies, DOI: [10.1080/09589236.2016.1239572](https://doi.org/10.1080/09589236.2016.1239572)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/09589236.2016.1239572>

© 2016 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group

Published online: 05 Oct 2016.

Submit your article to this journal [↗](#)

View related articles [↗](#)

View Crossmark data [↗](#)

(Re)creating gender hierarchies within northern landscapes: a study of stories about nature and gender

Tatiana Wara^a and Mai Camilla Munkejord^b

^aDepartment of Political Science, Sociology and Community Planning, UiT The Arctic University of Norway, Tromsø, Norway; ^bUni Research Rokkan Centre, Bergen, Norway

ABSTRACT

This article examines how gender hierarchies are (re)created within the context of northern landscapes. We analyse data from fieldwork and interviews with middle-class female Russians having settled in a small town in northernmost Norway, most of them as marriage migrants. Inspired by the phenomenology of the body, feminist phenomenology and gender theory, the analysis shows how the participants talk about nature as 'recreation' and 'poetry', but also as a venue that is vital for (re)shaping their gendered identities. In particular, the Russian women talk about their strong, skilful outdoors Norwegian husbands as 'experts' in nature, and about themselves as 'novices'. This 'expert–novice' relationship creates a hierarchical distinction between the Norwegian man and the Russian woman, but also attributes additional value to the equality-oriented, but in several cases neither highly educated nor highly paid, Norwegian husband. Through this 're-masculinisation' of their Norwegian partners, the Russian women create a complementary, but subordinate space for themselves. The analysis reveals that our participants situate themselves in contrast to the Norwegian equality ideal while creating a room of their own where they can form a separate and unique Russian femininity. This illustrates how constructions of gender are interwoven in translocal 'minoritising' and 'majoritising' processes.

ARTICLE HISTORY

Received 21 March 2016
Accepted 15 September 2016

KEYWORDS

Gender; migration; phenomenology; Russians; Northern Norway; nature

Introduction

I'll never forget it, my first trip outdoors with my boyfriend. I felt both small and vulnerable in the surrounding nature, yet with a tall and strong man beside me. Through this experience, he was transformed from a naive and amorous boy into a man with a big 'M!' (Valeria)

The dissolution of the Iron Curtain and the subsequent moderation of political relations between Russia and Norway in the 1990s led to a steady growth in the flow of goods, ideas and people across the border. Although east–west migration was rare before the 1990s, the number of Russian immigrants in Norway rose to 16,412 in 2014 (Statistics Norway 2014).¹ At the beginning of the 1990s, Russian migration was driven primarily by economics given that the severity of conditions in post-Soviet Russia. However, over time, the motivations for migration have become more diverse and include specialist work, as well as education and lifestyle (Johanson & Olsen, 2012). Flemmen (2008) notes that although this phenomenon was uncommon prior to 1990, the number of marriages between Russian women and Norwegian men has increased since the opening of the border and has currently stabilized at an annual level of 300–400 marriages (Flemmen, 2008, p. 114).

CONTACT Mai Camilla Munkejord mai.munkejord@uni.no Department of Child Welfare and Social Work, UiT The Arctic University of Norway, Tromsø, Norway.

© 2016 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

This article² examines how gender hierarchies are (re)created within the context of northern landscapes by analysing the narratives of female Russian immigrants having settled in Finnmark, most of them with a Norwegian man. We take inspiration from Merleau-Ponty's phenomenology of the body (Merleau-Ponty, 1994), feminist phenomenology (Ahmed, 2004) and Hanne Haavinds' theory of gender (1994, 1998) in our examination of how the Russian-Norwegian heterosexual relationship is shaped through stories about outdoor recreation. As will be elaborated in this article, the women's experiences of nature were narrated through popular Russian poetry. Moreover, when analysing the women's stories about practicing outdoor activities, we find that *she* often constructed herself as a 'novice' whereas *her Norwegian male partner* was constructed as an 'expert', hence consolidating a Russian-Norwegian heterosexual relationship characterized by 'dichotomization' and 'hierarchization' to use the concepts of Haavind (1998).

It should be noted that Russian female migrants for a long time have been portrayed in various, mainly negative ways in northern Norwegian newspapers (Flemmen, 2007). In particular, they have been represented as illegitimate love migrants settling in Norway with a Norwegian partner for 'economic convenience' rather than 'pure love'. The narratives analysed in this article should be interpreted as a kind of counter-discourse within this context of pejorative media representations of female Russians, explaining that they, *personally*, have made a good choice when settling with a Norwegian man in Finnmark, despite what could be deduced from reading newspapers.

We begin by introducing the conceptual and methodological framework adopted before presenting the analysis of the empirical data. The article ends with conclusions and suggestions for future research.

Norwegian nature as a context for analysing gender. Theoretical perspectives

In this study we examine how gender is constituted in the context of the natural environment/nature. We conceptualise nature as a materiality in terms of water, forests, fjords, mountains, and mountain plateaus where social and cultural practices take place (Førde & Magnussen, 2012; Simonsen, 2001), and hence as an arena where (gendered) meanings are created. Ortner (1974) was among the first to argue that femininity seems to be universally conceptualised as complementary but subordinate to masculinity. She further claimed that this construction was related to understandings of nature and culture; that is, women were symbolically associated and identified with nature through their reproductive tasks, while men were symbolically associated and identified with culture (Ortner, 1974). This dichotomy has inspired analyses of gender based on opposites such as private–public and reproduction–production (Rosaldo, 2001). Building on these perspectives, Haavind (1998) argues that gender may be conceived as a social code that positions phenomena as either feminine or masculine through dichotomization and hierarchization (Haavind, 1994, 1998). Dichotomization entails that some phenomena (connoted as feminine) are made incompatible with other phenomena (connoted as masculine) through 'not being what the other is' (Haavind, 1998, p. 264). Hierarchization on the other hand involves a ranking, placing the 'masculine' in a superior position in relation to the 'feminine' (Haavind, 1998, p. 264). Further, Haavind (1994, 1998) understands the body as a 'sign' that all persons carry, and to which we all adjust. In line with Haavind, we understand gender as a *social code* that provides a framework for interpreting women's and men's practices, such as in the context of outdoor recreation, which is the empirical focus of this paper.

Hence, considering nature as a material *and* sociocultural context, we examine how nature is vital to the Russian women's accounts of how they (re)construct their own, as well as their partners', gendered identities as a heterosexual and hierarchical relationship. In order to do so, we draw on research relating to how nature (in the following citation conceptualized as 'place') and gender, mutually constitute each other (Little, 2002; Little & Panelli, 2007; McDowell, 1999). In this regard, Gunnel Forsberg (2001, p. 161) states,

To say that spatial location matters implies that place and gender are mutually constructed and inseparable. ... Both places and people are social constructions that influence the notion of what it means to be masculine or feminine.

Forsberg's argument, which builds upon the work of McDowell (1999), among others, implies that constructions of masculinity and femininity will have different expressions in different local contexts. In this regard, it may be relevant to refer to Little and Panelli's (2007) study of an Australian television series in which male farmers living in the outback searched for women with whom to share their lives. In their article, the authors analyse how nature and heterosexuality mutually constitute each other:

Nature can be harsh, brutal and alien, testing and challenging the development of sexual relationships. At the same time, it can be gentle, harmonious and nurturing, providing a positive and supportive context/influence on the performance of (heterosexual) sexuality. ... By showing how sexual relationships unfold in complex interaction with nature we see how both society and space are, in post-structural terms, constantly becoming. (Little & Panelli, 2007, p. 186)

In this article, it is relevant to understand gender in the light of Haavind's gender theory (1994, 1998), as well as more recent analysis of how gender is constructed differently *in place*, as developed in various publications (Aure & Munkejord, 2015; Brandth & Haugen, 2005; Forsberg, 2001; Frohlick, Dragojlovic, & Piscitelli, 2015; Little & Panelli, 2007; McDowell, 1999; Robinson, Hockey, & Meah, 2004). The way gender relates to mobility, or migration, is also relevant to this paper. It has been noted that migration shapes power relations within and between social groups across gender, place, age and class (Gullestad, 2006; Walsh, Valestrand, Gerrard, & Aure, 2013). Migration privileges some (majoritized subjects) and not others (minoritized subjects), and in addition creates both connections and disconnections in gendered meanings and in gendered positions through, for example, the use of landscapes. This will be further elaborated in this article.

Research methodology and context

Finnmark is a vast region of 48.637 km². Despite the dimensions, however, only 75,000 people³ live there, of whom 6773 are immigrants. These immigrants originate primarily from Russia (1096 of whom 767 are women) and Finland (908) and then from Poland (510) and Lithuania (471) (Special Tables, Statistics Norway). The region is located between 70 and 71 degrees north. The majority of people live along the coast in small towns and fishing villages. Fisheries have long played a crucial role (Gerrard, 2005, 2013) along with small-scale peasant farming. However, skilled employment in the public welfare sector and in industrial mega-projects based on the extraction of natural resources, such as gas, oil and minerals, has become increasingly important (Aure & Munkejord, 2015).

In order to obtain a description of the participants' own understandings of nature and outdoor recreation, a qualitative, interpretative approach was considered most appropriate (Andrews, Squire, & Tamboukou, 2013; Haavind, 1999). Narratives are often used within interpretative methodology to explore how individuals comprehend their everyday life situation because telling their stories enables individuals to draw on memories and current experiences and hence to link the past and the present (Cullum, 2003). We understand our participants' narratives as 'constructions of a collective memory' (Simonsen, 2005, p. 83). The participants' stories draw on historical and cultural myths as well as significant events in their own biography. Moreover, we assume that our participants' narratives are shaped in the dialogue between the researcher and the participant(s) (Haavind, 1998, 1999). This means that we perceive our interviews as *an interactive context for storytelling*, in which ongoing discursive processes are integrated into the immediate, moving, cognitive and speaking bodies. Interestingly, in the interviews, the participants and the first author interchangeably talked about their 'common past' in Russia and their 'common present' in Norway where they had all had settled as immigrants.⁴

The fieldwork was conducted in five field trips (each of one week's duration) to Finnmark in 2012–2015. During the field visits, the first author did participant observation, four focus group interviews (Wilkinson, 1999) and individual narrative interviews (Andrews et al., 2013) with a total of 21 female Russian immigrants. Most participants were interviewed several times. The first interviews were open, highlighting the participants' stories about their background in Russia, their migration story (why and how), and their stories about settling and living in Finnmark, northernmost Norway. The focus group interviews and the follow-up interviews concentrated on specific themes such as the participants'

stories about northern landscapes as well as their experiences with outdoor recreation. The narratives from these interviews were thematically analysed and are presented below to illustrate how gender is constructed as a hierarchical relationship in the context of nature.

At the time of the interviews, the women were aged from 20 to 55 and had lived in Norway between 1 and 20 years. All the migrants had grown up in a city, half of them in north-west Russia (with a cold climate quite similar to that of Finnmark) and half of them in cities in other parts of Russia. Most of the participants (13) were marriage migrants who had settled in Finnmark after marrying a Norwegian man; of these women, four were divorced (and single) at the time of the interview, one had remarried, and eight were still in their first marriage in Norway. Three of the participants had obtained residence permits as 'expert' labour migrants. Among these three, one was in a relationship with a Norwegian man. Five of the participants had arrived in Finnmark as students. At the time of the interviews, three of them were active students with a temporary student visa,⁵ whereas two of them had settled down as marriage migrants after having met a Norwegian man. All the participants had experienced higher education or were students.

During the field visits, in addition to doing interviews, the author spent time with the participants in various social contexts, such as women's evenings, the local swimming pool, a sauna, skiing trips and Christmas celebrations and other events organized by the local Russian association. Also, the researcher joined tours of the town, and informal outdoor trips, such as picking mushrooms. Although the first author had many informal conversations with the participants, the data analysed for the purpose of this article were constructed during more formalized interviews that were recorded, transcribed⁶ and translated by the first author.⁷ The first and second authors collaborated closely on the thematic analysis of the interview material as well as the conceptualization and writing of this article.

Stories of Norwegian nature: results and analysis

Nature as poetry

We start this section with an excerpt from the first focus group interview. The quote illustrates how education, literature, nature, and culture are incorporated into the sentient body:

Valentina: We grew up [in Soviet times] with the same fairy tales, films, comics, and especially the same literature. We were brought up with Tatjana Larina from *Eugene Onegin*, and with Natasha Rostova and awkward Pierre from *War and Peace*, and these characters still feature in jokes and not least in our mentality. Although they are fictional literature heroes, they are also *within* us in some way. They are in our flesh, blood and heart! We recall their characters and characteristics in different moments of contemplation or consideration. In a way, they are counselling us. We are nurtured with culture and literature, whereas Norwegians are nurtured with nature. (...) We take in nature through the aesthetic and emotional, through Turgenev's descriptions, and not least Pushkin's descriptions, such as: 'Frost and sun, what a glorious day! Yet you, my dear friend, are still sleeping!'

Svetlana: That is so true! I almost see Pushkin's grandmother in front of me, when she woke up and saw the idyllic countryside.

Alina: Surely you mean Pushkin's nanny, Arina Radionovna?

Svetlana: I'm sorry! Yes, of course! Arina Radionovna.

The above-described theme was almost identically commented upon in another focus group interview:

I think that it is typically Russian that we interpret nature through literature such as novels and poems, such as through Pushkin. Norwegians have a practical understanding of nature. (Veronika)

The first of the two excerpts above shows that literary heroes were narrated as significant others (Mead, 1967). According to Mariana, when problematic situations occurred, literary characters would be used as 'advisors'. When talking about nature, the participants used various metaphors such as 'beloved children', 'symphony', 'love' and 'ancient knowledge'. Nature can mean many things and be expressed in various ways. This is especially illustrated in Lina's poetic consideration of nature as a 'TV room':

It is impossible to be unmoved. Although I have lived ... here [in Finnmark] for over 10 years, I am completely in love. I have given myself to the serious, proud, beautiful, clean and majestic nature. ... I associate this nature with a beautiful and solemn symphony that must only be enjoyed again and again. I have a 'permanent space at the table' in the mountain of Kvænangen, with the best views of the ocean, as me and my Russian friends refer to it when they come to visit. We usually bring out good food and coffee and eat our lunch there. [laughing heartily].

In a phenomenological sense, the participants' stories highlight their possibilities for orienting themselves in Finnmark as a new home region. Phenomenology encourages us to examine what is 'around' the narratives. Thus, in the next two sections we analyse stories that illustrate nature as an arena that (re)constructs heterosexuality as a hierarchical relationship. The first story shows how nature can represent challenges that must be overcome, and how the Norwegian husband is constructed as a 'prince' who rescues the Russian 'princess' and leads her to safety when an accident occurs. The second story shows how, regardless of her prior knowledge and practical skills, the participants position themselves as novices, while the Norwegian male partner is placed in the role of expert as one who 'knows', 'is able' and who 'fixes things' in the context of outdoor recreation in northern landscapes.

Nature as emotional experience

Anastasia stated that she and her Norwegian ex-husband, Leif, were fundamentally different and that from the start of the relationship, she doubted whether she would have a long-term future with him. According to her, there was one main interest that bound them together: they both enjoyed spending time in nature. One winter, when they had only been together for a short time and when Anastasia was still uncertain about their relationship, a decisive event occurred:

It was Easter. I and my son aged 14 years were invited to join a holiday trip, to a cabin. My ex-husband, Leif, had rented snow scooters. The next day we were going on a trip, we went a long way, at least for a few hours. Then we stopped at a lake to fish, make a fire, and grill food. My son was very keen to drive one of the snow scooters alone, and was allowed to do so. But suddenly my ex-husband yelled: 'No! No! Stop! Stop!' I realised immediately that there was something seriously wrong. The ice farther out on the lake was thin, and suddenly I saw that both the snow scooter and my son were about to fall through and go under! (Anastasia)

Anastasia told that Leif made a very good impression on her in this dramatic situation. He thought of neither the snow scooter nor of his own safety but instead ran towards the hole in the ice and he jumped into the water in order to save her son. He managed to get them both onto the ice. They were soaked and freezing and needed to warm themselves, and luckily, there was a private cabin near the lake. The cabin was locked, but Leif took matters into his own hands and broke a window so that they could enter and start a fire in the stove. Anastasia recounted,

We found wood for the fire as well as tea and some canned food, so we sat there all night and dried our clothes. The experience made a strong impression on me ... So strong that we later married!

Anastasia concluded her story recalling that when, prior to their marriage, the priest had asked them what they had in common, Leif had replied that 'although we have different cultural backgrounds and languages, we have a shared joy of nature, which we can build on'. She laughed, adding: 'That was the only argument he came up with'. The other informants who participated in the focus group interview laughed and began to tell similar stories. Although their experiences were not as dramatic as Anastasia's story, they were equally revealing about how nature, as a context for recreation, had contributed to strengthening the love relationship between themselves and their (future) Norwegian husbands. Olga, for instance, recounted a time when she and her husband, Lars, were on a fishing trip. In fact, she was the one who had insisted that they undertake the trip, although Lars had warned her that the sea was rough and that it would be best to remain on land. While they were fishing and enjoying themselves, the unexpected happened:

All of a sudden, the weather turned bad. We saw that the sea was gradually becoming rougher, but when we were about to return to shore, the engine unexpectedly stopped. I do not remember how long we were tossed around in the turbulent sea, but it felt like an eternity. I clung onto the side of the boat and thought, 'Now, this is the end!'

After a while, they were rescued by a lifeboat that happened to be passing. Olga said that after that experience, she acquired a new respect for the sea. In addition, she added that: 'After this I was even more in love with my husband. It was a strong emotional experience that shifted [my] perspectives and gave me wisdom.'

Anastasia and Olga described their encounters with Norwegian nature as a turning point in their lives. In Anastasia's story, nature put Leif's manhood/masculinity and bravery to the test. He overcame the challenge and emerged as 'a good man'. We might say that he almost became a fairy-tale prince saving the princess (and her son). Lars also demonstrated bravery and generosity in a critical situation. Hence, in these stories, the women fell even more in love with their rescuers, almost as an *effect* of the encounter between his masculine qualities and harsh nature.

In both of the above narratives, one of the main features of the Norwegian male partners' masculinity was their ability to tame or control the natural environment, as shown in earlier studies of masculinity in rural areas (Brandth & Haugen, 2005; Bye, 2009; Gurholt, 2008; Little & Panelli, 2007; Tyler & Fairbrother, 2013). According to Ortner's (1974) and Haavind's (1994, 1998) gender theories, masculinity is often equated to rationality and power, while femininity is often associated with emotions and subordination. Gender, however, continually takes new shapes. This can be understood in relation to what Ahmed calls the impression left by others (2004, p. 25). The impression left by others may be interpreted as an effect of proximity implying that certain actions are repeated, thus leading to the creation of what Ahmed calls 'surfaces' (or gendered structures). Such a perspective invites us to examine *how* gender 'takes (new) shape(s)' (Ahmed, 2004, p. 27) in nature as a heterosexual romantic arena. In this regard, the participants' stories about outdoor recreation are understood as sedimented personal stories (Merleau-Ponty, 1994). Experiences of nature are thus understood as bodily (emotional) and social texts in which collective relationships are expressed through specific individual narratives.

Love is not just the glue for a couple's relationship (Aarseth, 2007), but is often the basis for a marriage (Giddens, 1992). Staying in a relationship or in a marriage, moreover, is no longer a question of 'fate', but represents an ongoing personal choice (Haavind, 1998, p. 251). 'Love' emerged as a sense-making concept in this study. The women stated that they expected respect and love from their husbands as a prerequisite to stay in a relationship. Additionally, their stories suggest that the participants' emotions were often expressed as 'antipathy' or 'passion'. One example is the dramatic situation described by Anastasia, in which her boyfriend turned into a hero when saving her son. The heroic deed moved her body from almost indifference to passion, and the couple later got married. Anastasia's story can be understood as 'a piece of emotional work' that bound romance and marriage together and established the basis for a 'legitimate' transnational marriage. Our analysis shows that romantic stories taking place within the context of nature are relevant for our understanding of how gender may be constructed as a hierarchical relationship. In the next section, we examine *how* this happens.

Nature creates heterosexuality through novice–expert relationships

In one of the focus group interviews, the female Russian immigrants discussed outdoor life in Norway and having nature available 'on the doorstep' as one of the benefits of living in the rural north. In particular, they talked about the locals' unique expertise in exploring and managing nature, a theme also discussed in other studies (Gurholt, 2008; Pedersen & Humberstone, 2000). As the following narratives show, several participants represented themselves as novices and their Norwegian partners as experts and as men with a capital 'M'. By definition, a novice is a trainee or beginner. This definition has two meanings: first, it implies a subordinate position between the trainee and mentor; second, it attributes to the novice qualities of innocence, naiveté and ignorance that explain the novice's lack of competence. The following analysis shows how the participants establish themselves as novices with reference to both meanings. Valeria's story is a relevant example in this respect: Valeria had moved from north-west Russia to Finnmark as an exchange student approximately 15 years prior to the interview and had since married a Norwegian man, found a steady job and had two children. She explained,

I feel like a novice here! They [the locals] simply see different things in nature than I do. They can [cope with nature] completely intuitively! They can light fires, set up tents in 'one, two, three' ... I'll never forget my first trip with my boyfriend. I felt both small and vulnerable in nature, but with a big and strong man beside me. Through this experience, he was transformed from a naive and amorous boy to a man with a big 'M'! I was flattered and fascinated. It was such an adventure and full of contrasts: my vulnerability to the majestic harsh nature that he was able to conquer ... He won both my confidence and my heart with the first spark for the fire or cast of the fishing rod. He quite simply hooked me! [Laughing] ... We [Russians] enjoy nature too, but in an urban and comparatively feeble way. (Valeria, focus group interview 1)

Another story that shows how gender in nature is narrated through an expert–novice relationship was told by Lina, who originally came from a small town in the north-western part of Russia. She had migrated to Norway as a marriage immigrant approximately 10 years earlier. She had later separated from her husband and was single at the time of the interview. She did not have any children, but had a well-paid job and said that she appreciated her financial independence:

Although I am a so-called urbanite, I could always survive in the wild. I have the necessary skills. I can find food in the form of roots, berries, mushrooms and can orient myself and find my way. I have grown up in northern Russia, where the climate is harsh, and therefore have the sense to dress appropriately for the conditions outdoors. I have the knowledge to survive in extreme situations. But, of course, when I go on a trip with men, I let them do most of the figuring out. Nature is their territory. I would not feel like a woman if I had to make a fire, work things out, and take care of others on such trips. I would never take the initiative when men are present. When I go with girlfriends, then I set to work ... but on a trip with men it is completely different. It is *their* task to provide safety and security. However, I contribute warmth and care. I appreciate a strong, fearless, and resolute man. (Lina, focus group interview 2)

The participants stated that because of their upbringing in different parts of Russia, they held considerable knowledge and expertise related to exploring natural environments. At the same time, they presented themselves as unskilled novices who, in their encounters with Norwegian men, 'lacked' knowledge and expertise. Several of the other participants told similar stories about themselves as *becoming* vulnerable and slightly helpless when they were with Norwegian outdoorsmen who would organize things and provide food and security for everyone. This construction can be related to gender in terms of 'dichotomization' and 'hierarchization' (Haavind, 1994, 1998).

Inspired by Merleau-Ponty (1994), we understand the expert–novice relationship as a *background* that reflects a person's lived experiences in their attitudes, movements and reactions. The fact that the expert–novice metaphor is well known implies that the participants' personal stories about experiences in nature also drew on a historical, cultural and gendered repertoire of existing discourses about Russian women as 'real women' and about men in Finnmark as 'natural men' with a unique ability to deal with nature and its moods. This occurs in interaction with other aspects of subjectivity, such as perception, speech, thought, gesture, involvement, action and interpretation relating to the wider world (Simonsen, 2005). According to Merleau-Ponty (1994), these creative processes involve 'interaction' between the outside world and one's own body. Ahmed (2004) nuances this interaction through what she describes as 'impressions left by others', or what we can call effects of proximity. In our analysis, we consider the participants' experiences an effect of their encounters with majority women and men in different contexts. Such meetings between different surfaces contribute in creating new forms of gendered meanings. This issue will be more closely examined below.

Making the Norwegian male partner just a little more masculine

It should be noted that the participants were quite happy with their Norwegian husbands: They loved that the Norwegian men were equality-oriented and 'helpful' in the home with care and home-making tasks, as also noted in other studies (Flemmen, 2008). At the same time, although the men were helpful, the female Russian migrants found that their Norwegian partners had lost some of their attractions as '*real men*'. The participants told that they sometimes missed 'romance' or 'passion' in their relationships. The participants' idea of Russian men certainly did not represent an 'ideal masculinity' (Russian men being stereotypically portrayed as patriarchal and alcoholic). However, according to our participants,

Russian men know how to make their partner 'feel like a woman' for instance by presenting 'wonderful poems' or 'bringing flowers'. Hence, we interpret the participants' stories about their strong, skilful outdoors husbands as a strategy to 're-masculinize' their Norwegian partners and to make them just a little more male, and more attractive. In this process, the participants at the same time create a complementary but subordinate space for themselves to thrive as real *women* who can 'bask in the glory' of their Norwegian 'princes'.

According to Haavind (1998, p. 265), the social gender code presupposes the woman's *willingness* to be confirmed as 'subordinate' as her personal and individual choice. This willingness was particularly evident in the case of Lina, who, despite her skills and competence in nature, chose to encode nature and recreational practices as a masculine territory when being in nature together with a male partner. However, when outdoor life was practised among women, she had no problem being an expert. The *novice* thus appears as a position that conveys a relationship between the feminine and the masculine.⁸ Later in the interview, Lina noted that the Norwegian idea of equality is 'entirely misunderstood' adding that she did not want a (feminized) man who did 'too much' housework. Her reflection on what she conceptualized as the core of the Norwegian equality ideal can be understood as an 'effect' of how Lina inhabited the world with the majority population in Finnmark (Ahmed, 2004). Moreover, when Lina restricted the role of women in their encounter with men to 'giving warmth and care', we interpret this as an active destabilizing effort *against* the Norwegian equality ideal, which Lina herself summarized as 'sameness' (between men and women). Lina's placement of the nature experience within a heterosexual relationship between a subordinate female novice and a dominant male expert can also be understood as a movement away from what causes discomfort in the new context of settlement. Thus, some of our participants situated themselves in contrast to the Norwegian equality ideal to create a position for themselves from which to form a separate or unique Russian femininity. This illustrates how constructions of gender are interwoven in 'minoritising' and 'majoritising' processes.

In line with Wiestad, we will argue that the above-described understanding of Russian femininity cannot be reduced to an effect of majority and minority female and male *bodies* as the place in which gender is located (Wiestad, 2007). In other words, the Norwegian gender equality ideology itself does not 'place' Russian women's bodies in a novice position. Rather, the female, subordinate novice position is crafted as a relational contrast to the expert position of the Norwegian man. This was most clearly expressed by Lina, when she said that 'I would not *feel like a woman* if I had to make a fire' when being in nature with a man (our emphasis). The quote indicates that her desire to 'feel like a woman' is related to previous cultural, social and personal preferences (including her childhood and youth in Russia during the Soviet time). The crafting of the subordinate female position can be understood as a process that recognizes the masculine Norwegian as the core category against which our participants defined themselves. Thus, the 'expert–novice' relationship not only creates a distinction between the Russian woman and the Norwegian man, but also attributes additional value to the equality-oriented (but often *not* highly educated or highly paid) Norwegian husband, thus transforming him into an attractive and desirable other. To summarize, Valeria's story demonstrates particularly well how *emotions work in space* (Ahmed, 2004). In her story, the relative positions of herself and her Norwegian husband were defined in such a way that Valeria could safely assume the role of the naïve woman who was hooked, while her partner was transformed into an expert.

This analysis has shown how the Norwegian man with a capital M is constructed through a heterosexual passion between the subordinate feminine and the dominant masculine. Moreover, the study suggests that outdoor recreation in Finnmark establishes an arena that enables female immigrants to combine Russian and Norwegian understandings of femininities and masculinities, thus creating new gendered meanings and positions for themselves. Our analysis has also shown that for our participants, nature in Finnmark constitutes an arena that gives them space and the opportunity to perform not only their femininity but also their 'Russianness' in new ways making them feel 'at home in the north'.

Conclusions

In their article, Panelli and Little state that

the ongoing interplay between the natural and the human is evidenced and reproduced through *embodied practices of sexuality* – the valuing or degrading of particular attributes or weaknesses, the assumptions about the appropriateness of certain forms of human relations in defined spaces. (Little & Panelli, 2007, p. 186)

By analysing Russian female immigrants' stories about nature-related practices and their experiences of nature *together* with their Norwegian partners in Finnmark, this article contributes to an understanding of how gender is constituted in the context of nature. Our analysis has shown how the participants construct nature not only as an arena for recreation but also as an arena for 'poetry' and 'romance'. Nature, then, may be conceived as a venue that shapes gender in ways that seem to strengthen the relationships of heterosexual couples, particularly through expert–novice relationships. In general, our analysis reveals that what is constructed as masculine (the male expert) is considered more important, more skilful and more powerful than what is constructed as feminine (the female novice). The 'expert–novice' relationship thus creates a hierarchical distinction between the Norwegian man and the Russian woman; at the same time, this relationship re-establishes the Norwegian husband as a 'real man'. Through this 're-masculinisation' of their Norwegian partners, the Russian women create a complementary, but subordinate space for themselves. At the same time, the analysis reveals how gendered identities are deeply connected to the lived experience of national identity among Russian women who have settled in Finnmark (with a Norwegian man). However, gendered meanings change with regard to what is common in statistical terms and with regard to what is expressed as desirable in a cultural sense, as also argued by Haavind (1998). This article suggests that femininities and masculinities are not stable phenomena, but rather are shaped relationally through the everyday lives of classed, gendered and ethnicized bodies within and between concrete places.

In future research, it would be interesting to examine how gender is constructed not only in the context of nature, but also in different everyday life contexts. This should be done among differently classed and ethnicized women and men, and in the context of different welfare regimes (Esping-Andersen, 1990) as one may assume that the state has a considerable capacity to shape gender relations in society through, for example, equality-oriented discourses as suggested in this article.

Notes

1. <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2014-04-24?fane=tabell&sort=nummer&tabell=176208>.
2. Many warm thanks to Catriona Turner who has translated a (much) earlier version of this article from Norwegian to English.
3. Statistics Norway, 2013: <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkendrkv/kvartal/2014-02-20?fane=tabell&sort=nummer&tabell=164147>.
4. It should be noted that during interviews, only female Russian immigrants were present, and conversations took place in Russian.
5. This migration background is in line with the general pattern of Russian migration to Norway as noted in an article in Barents Observer from 2015 stating that 70% of all Russian migrants are female marriage migrants: <http://barentsobserver.com/en/society/2015/07/38-russian-immigrants-norway-live-north-31-07>.
6. The quotes appear as relatively 'clean'. The reason for this is that we have mainly focused on translating *the meaning* of the citations, first from Russian to Norwegian (for the first and second author to do the analysis together), and thereafter from Norwegian to English for the purpose of writing this article. In this double process of translation, we have not 'translated' either hesitations or interruptions, such as when informants in the focus group interviews asked each other to send the bread or beverages.
7. The second author, in other words, did not participate in the data collection.
8. We have no information on how Lina would have positioned herself if she had been discussing a Russian man rather than a Norwegian man in the context of nature.

Acknowledgements

Warm thanks to Halldis Valestrand, Siri Gerrard, Marit Aure and to all the other participants at the Mobile Lifestyles workshop in Tromsø in October 2015 for fruitful comments to an earlier version of this paper, and thanks to Catriona Turner for having translated an early version of this article from Norwegian to English. We also thank the reviewers and editor for fruitful comments that contributed to clarifying our analysis and findings.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the authors.

Funding

This work is funded by the University of Tromsø, the Arctic University of Norway. The study has been affiliated to the research project Mobile Lifestyles financed by the Norwegian Research Council [grant number 214265].

Notes on contributors

Tatiana Wara is a PhD student in Social Sciences in the Department of Sociology, Political Sciences and Community Planning at UiT, the Arctic University of Norway. Her research project examines the everyday lives of female Russian immigrants who have settled with a Norwegian man in a small town in northernmost Norway. Wara is particularly interested in the mobile body, and how the participants construct femininities in various contexts in their new place of residence. Wara holds a master's degree in pedagogy. She is originally from Russia, but has lived for 20 years in northern Norway. She has published in peer-reviewed journals such as *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, *Nordisk Østforum* and *Sosiologisk Tidsskrift*.

Mai Camilla Munkejord holds an interdisciplinary PhD (2009) in Social Anthropology/ Rural Sociology/Human Geography/ Gender Studies from the University of Tromsø, the Arctic University of Norway. Her thesis was published as an academic book entitled *Hjemme i nord* (2011). She has published articles in journals such as *European Urban and Regional Studies*, *Sociologia Ruralis*, the *Journal of Enterprising Communities*, *Entrepreneurial Business and Economics Review*, *Work Employment & Society*, the *Journal of Population Ageing*, *Sosiologisk tidsskrift*, *Norsk Antropologisk Tidsskrift* and *Tidsskrift for kulturforskning* as well as several book chapters. She currently does research based on fieldwork in Finnmark, northern Norway on gender and immigrant entrepreneurship, as well as skilled migrant care workers, care relations, accreditation and education. She has a double institutional affiliation being employed as a research professor at Uni Research Rokkansenteret in Bergen and as a professor in Social Sciences at the UiT The Arctic University of Norway, see: <http://uni.no/nb/staff/directory/mai-camilla-munkejord/>.

References

- Aarseth, H. (2007). Between labour and love: The re-erotization of home-making in Egalitarian couples within a Nordic context. *NORA – Nordic Journal of Women's Studies*, 15, 133–143.
- Ahmed, S. (2004). Collective feelings or, the impressions left by others. *Theory, Culture & Society*, 21, 25–42.
- Andrews, M., Squire, C., & Tamboukou, M. (Eds.). (2013). *Doing narrative research*. Los Angeles, CA: Sage.
- Aure, M., & Munkejord, M. C. (2015). Creating a man for the future: A narrative analysis of male in-migrants and their constructions of rural masculinities. *Sociologia Ruralis*. doi:10.1111/soru.12111
- Brandth, B., & Haugen, M. S. (2005). Doing rural masculinity – From logging to outfield tourism. *Journal of Gender Studies*, 14, 13–22.
- Bye, L. M. (2009). 'How to be a rural man': Young men's performances and negotiations of rural masculinities. *Journal of Rural Studies*, 25, 278–288.
- Cullum, L. (2003). *Narratives at work. Women, men, unionization, and the fashioning of identities*. Newfoundland: ISER Books, University of Newfoundland.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity.
- Flemmen, A. B. (2007). Russiske kvinner i nordnorske aviser – minoritets- og majoritetskonstruksjoner [Russian women in north-Norwegian newspapers: Constructions of minorities and majorities]. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 1, 37–53.
- Flemmen, A. B. (2008). Transnational marriages – Empirical complexities and theoretical challenges. An exploration of intersectionality. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 16, 114–129.
- Førde, A., & Magnussen, T. (2012). Når hundekjeksen tar over – opplevingar av stad gjennom landskap [When the cow parsley (*anthriscus sylvestris*) takes over. Experiences of place through landscapes]. In M. B. Bringslid (Ed.), *Bygdeutviklingas paradoks* (pp. 91–118). Oslo: Spartacus.

- Forsberg, G. (2001). The difference that space makes. A way to describe the construction of local and regional gender contracts. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 55, 161–165.
- Frohlick, S., Dragojlovic, A., & Piscitelli, A. (2015). Introduction: Foreign travel, transnational sex, and transformations of heterosexualities. *Gender, Place and Culture*, 23, 235–242. doi:10.1080/0966369X.2015.1034999.
- Gerrard, S. (2005). Living with the fish quotas: Changing gendered practices? *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 29, 34–49.
- Gerrard, S. (2013). Mobilities, materialities, and masculinities: Interconnected mobility practices in Norwegian coastal fisheries. *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 67, 312–319.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford, CA: The Stanford University Press.
- Gullestad, M. (2006). *Plausible prejudice*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gurholt, K. P. (2008). Norwegian friluftsliv and ideals of becoming an 'educated man'. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 8, 55–70.
- Haavind, H. (1994). Kjønn i forandring – som fenomen og forståelsemåte [Gender in flux as a phenomenon and as a way of understanding]. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening*, 31, 767–783.
- Haavind, H. (1998). Understanding women in the psychological mode: The challenge from the experiences of Nordic women. In D. von der Fehr, B. Rosenbeck, & A. G. Jónasdóttir (Eds.), *Is there a Nordic feminism? Nordic feminist thought on culture and society* (pp. 243–271). London: Routledge.
- Haavind, H. (1999). *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ metode* [Gender and interpretative methodology. Methodological opportunities in qualitative research]. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johanson, L., & Olsen, K. (2012). Livsstilmigrasjon i nordområdene [Lifestyle migration in the barents region]. *Nordisk Østforum*, 26, 155–175.
- Little, J. (2002). *Gender and rural geography. Identity, sexuality and power in the countryside*. Harlow: Prentice Hall.
- Little, J., & Panelli, R. (2007). 'Outback' romance? A reading of nature and heterosexuality in rural Australia. *Sociologia Ruralis*, 47, 173–188.
- McDowell, L. (1999). *Gender, identity and place. Understanding feminist geographies*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Mead, G. H. (1967). *Mind, self, and society: From the standpoint of a social behaviorist*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi [Phenomenology of the body]*. København: Pax Forlag.
- Ortner, S. B. (1974). Is female to male as nature is to culture? In M. Z. Rosaldo & L. Lamphere (Eds.), *Woman, culture, and society* (pp. 68–87). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Pedersen, K. G., & Humberstone, B. (2000). Gendered 'natural' spaces: A comparison of contemporary women's experiences of outdoor adventure (UK) and friluftsliv (Norway). In B. Humberstone (Ed.), *Her outdoors. Risk, challenge and adventure in gendered open spaces* (pp. 101–111). Bolton, UK: Leisure Studies Association.
- Robinson, V., Hockey, J., & Meah, A. (2004). 'What I used to do ... on my Mother's settee': Spatial and emotional aspects of heterosexuality in England. *Gender, Place and Culture*, 11, 417–435.
- Rosaldo, M. Z. (2001). Women, culture and society. A theoretical overview. In M. Rosaldo & L. Lamphere (Eds.), *Women, culture & society* (pp. 17–42). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Simonsen, K. (Ed.). (2001). *Praksis, rum og mobilitet. Socialgeografiske bidrag* [Practice, space and mobility: Contributions from human geography]. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Simonsen, K. (2005). Byens mange ansigter – konstruktion af byen i praksis og fortælling [The many faces of the city. Constructions of the city through practices and stories]. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Tyler, M., & Fairbrother, P. (2013). Bushfires are "men's business": The importance of gender and rural hegemonic masculinity. *Journal of Rural Studies*, 30, 110–119.
- Walsh, D., Valestrand, H., Gerrard, S., & Aure, M. (2013). Gendered mobilities in the North: Advancing an international comparative perspective. *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 67, 260–265.
- Wiestad, E. (2007). Romlig selv. Med vekt på kjønn og lokalisering [Spatial selves, gender and context]. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 42, 289–300.
- Wilkinson, S. (1999). How useful are focus groups in feminist research? In R. S. Barbour & J. Kitzinger (Eds.), *Developing focus group research. Politics, theory and practice* (pp. 64–78). London: Sage.